UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Diplomová práce

Bc. Anna Králová

Typologie jedinců dle struktury hodnotových orientací v české populaci

Typology of Individuals Based on the Structure of Value Orientations in the Czech Population

2026

Vedoucí práce: Mgr. Eva Richter, Ph.D.

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí diplomové práce, paní Mgr. Evě Richter, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a veškerou podporu. Také velké díky patří mé rodině zejména za neochvějnou trpělivost a podporu po dobu celého mého studia. Rovněž chci poděkovat Mgr. Adéle Kratochvílové a Mgr. Janě Spurné za vše vyřčené i nevyřčené a bez nichž by tato léta studia nebyla tím, čím byla. A nakonec chci poděkovat i sobě, že jsem to přeci jen zvládla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. května 2026

Bc. Anna Králová

Klíčová slova

hodnoty, Schwartzova teorie základních lidských hodnot, typologický přístup, European Social Survey, hodnotové orientace

Klíčová slova

Values, Schwartz's Theory of Basic Human Values, Typological Approach, European Social Survey, Value Orientation

Abstrakt

Tato diplomová práce konstruuje typologii obecné české populace 15+ dle struktury hodnotových orientací, přičemž identifikuje jednotlivé typy a sleduje jejich zastoupení v čase. Sledovaná struktura hodnotových orientací je založena na Schwartzově teorii základních lidských hodnot a jejím měřícím nástroji Human Values Scale. Typologie jekonstruována na datech European Social Survey za Českou republiku z vln 1–11 (s výjimkou vlny 3) a kombinuje explorační faktorovou analýzu a latentní profilovou analýzu. Výsledkem je 5profilová typologie: *Sociální* (10,2 %), *Ukotvení* (12,0 %), *Intenzivní* (12,6 %), *Indiferentní* (13,4 %) a *Průměrná většina* (51,8 %). Identifikované profily jsou interpretovány prostřednictvím dvou linií – osy osobního a sociálního zaměření a osy celkové intenzity deklarované podobnosti vůči jednotlivým portrétům Human Values Scale. Zastoupení profilů vykazuje v čase relativní stabilitu, přičemž je patrná slabá klesající tendence u profilu *Sociální*, a ještě opatrnější u profilu *Ukotvení*. Práce dále poukazuje, že vyšší dimenze kruhového modelu Schwartzovy teorie se v českých datech European Social Survey nereprodukují ve své původní podobě, a dokumentuje citlivost typologického přístupu na metodologická rozhodnutí předcházející segmentaci.

Abstract

This master's thesis constructs a typology of the general Czech population aged 15+ based on the structure of value orientations, identifying distinct types and tracking their representation over time. The theoretical foundation is Schwartz's theory of basic human values and its measurement instrument, the Human Values Scale. The analytical part draws on European Social Survey data for the Czech Republic from waves 1–11 (except wave 3) and combines exploratory factor analysis and latent profile analysis. The result is a five-profile typology: *Social* (10.2%), *Anchored* (12.0%), *Intense* (12.6%), *Indifferent* (13.4%), and *Average Majority* (51.8%). The identified profiles are interpreted through two interpretive axes – the axis of personal versus social orientation and the axis of overall intensity of declared similarity to the respective Human Values Scale portraits. Profile representation shows relative stability over time, with a weak downward trend observable for the *Social* profile, and an even weaker one for the *Anchored* profile. The thesis further notes that the higher-order dimensions of the circular model of Schwartz's theory do not reproduce in their original form in the Czech European Social Survey data, and documents the sensitivity of the typological approach to methodological decisions preceding segmentation.

Obsah

Úvod **6**

1 Schwartzova teorie hodnot **8**

1.1 Struktura hodnot 10

1.2 Měření hodnot 12

1.3 Empirická ověření a omezení HVS 15

2 Typologický přístup **16**

3 Metodologie **22**

3.1 Data 22

3.2 Váhy a chybějících hodnoty 25

3.3 Analytický postup 27

4 Analýza **29**

4.1 Explorační faktorová analýza 29

4.2 Latentní profilová analýza 34

5 Výsledky **37**

5.1 Interpretace profilů 37

5.1.1 Sociální *37*

5.1.2 Ukotvení *39*

5.1.3 Intenzivní *39*

5.1.4 Indiferentní *39*

5.1.5 Průměrná většina *40*

5.2 Porovnání profilů 40

5.3 Časová perspektiva 41

6 Diskuze **45**

6.1 Limity práce 50

Závěr **53**

Poznámka **55**

Seznam použité literatury a dalších zdrojů **56**

Seznam grafů **60**

Seznam tabulek **60**

Přílohy **61**

Seznam příloh **61**

Úvod

S konceptem hodnot přichází lidé do styku každý den a je jim intuitivně srozumitelný, avšak z vědního pohledu k němu nejen různí autoři, ale také různé disciplíny, mohou přistupovat odlišně. Právě tato mnohovrstevnatost činí z hodnot obtížný, ale zároveň fascinující předmět vědeckého zkoumání. V nejobecnějším smyslu lze hodnoty vnímat jako relativně stabilní základní kameny, které vstupují do lidského života skrze rozhodování, jednání i postoje a které jedince utvářejí i definují (Schwartz, 2012). Nejde přitom o pouhou individuální záležitost, neboť hodnoty jsou zároveň tím, co jedince ukotvuje v širším společenském prostředí a co jej spojuje s ostatními, a proto distribuce hodnot v populaci vypovídá nejen o jedincích v ní žijících, ale i o charakteru a vnitřním uspořádání společnosti jako takové (Schwartz, 2012).

K empirickému zkoumání hodnot přistoupila řada vědců, přičemž někteří z nich rozpracovali svůj vlastní teoretický a metodologický přístup, kdy mezi nejvlivnější patří například Inglehart, Schwartz nebo Hofstede (Prudký a kol., 2009). Jak přitom Prudký a kol. (2009) upozorňují, v empirickém sociologickém výzkumu se pojetí hodnot do značné míry odvíjí od teoretického a metodologického přístupu konkrétního autora. Výchozím teoretickým rámcem předkládané práce je Schwartzova teorie základních lidských hodnot (Schwartz, 2012, 2016), jejíž vliv je patrný mimo jiné v tom, že jedna z variant Schwartzova měřícího nástroje je implementována do mezinárodního výzkumného šetření European Social Survey (n.d.). Díky tomu jsou v každé vlně tohoto šetření k dispozici data umožňující zkoumání hodnotových orientací v mezinárodním i národním kontextu.

V obdobích výrazných společenských změn představuje otázka hodnotových orientací a jejich proměn přirozený analytický problém. Právě takovými proměnami česká společnost v posledních dekádách prošla – od vstupu do Evropské unie přes globální ekonomické krize, pandemii Covid-19 a proměny způsobené rozvojem online sociálních platforem a nových technologií až po aktuální výzvy spojené s klimatickou krizí či válečnými konflikty. Porozumění hodnotovým orientacím tak může umožnit nahlédnout nejen do vnitřního uspořádání společnosti, ale také může pomoci s identifikací, zda a jak lze ve společnosti analyticky vymezit skupiny jedinců sdílejících podobné hodnotové orientace, čím se od sebe liší a co je naopak spojuje. Právě tímto směrem se ubírá i předkládaná práce, jejímž cílem je identifikovat typologii české populace na základě struktury hodnotových orientací a sledovat zastoupení jednotlivých typů v čase.

Tato práce si klade dvě výzkumné otázky, kde druhá rozvíjí první: „*Je možné identifikovat v české populaci typologii jedinců dle struktury hodnotové orientace? Jaké typy lze v české populaci identifikovat a jak se jejich zastoupení proměňuje v čase?*“ Jde o sekundární analýzu dat z European Social Survey a to ze všech 10 vln šetření dostupných za Českou republiku (European Social Survey, n.d.). Práce je explorativního charakteru a neklade si výzkumné hypotézy, neboť typologie specifická pro český kontext dosud chybí. Současné poznání v oblasti typologického zkoumání hodnot je utvářeno převážně zahraniční literaturou, přičemž dosavadní studie se zaměřují především na mezinárodní srovnání nebo na kontexty jiných států.

Jedinou výjimku představuje práce Řehákové (2006), která je blíže představena v kapitole *2 Typologický přístup*.

Typologie patří v sociologii k těm nástrojům, které nesměřují ani k formulaci zcela obecných zákonitostí, ani k popisu jednotlivých případů, ale hledají střední cestu – pojmově zachytit to, co je pro skupinu jevů nebo jedinců společné, a přitom sociologicky smysluplné (Buriánek, 2018). Typologický přístup zjednodušuje a redukuje komplexitu dat za účelem méně abstraktní interpretace vztahů mezi zkoumanými jevy, přičemž není zrcadlem skutečnosti, ale jejím záměrně zjednodušeným modelem ukazujícím na určité tendence a vzorce.

V kontextu zkoumání hodnot lze typologický přístup uplatnit dvěma různými způsoby (Magun et al., 2017; Rudnev et al., 2016). Zaprvé jako typologii samotných hodnot, tedy identifikaci hodnotových dimenzí a jejich vzájemných vztahů. Zadruhé jako typologii jedinců, kdy jsou respondenti na základě své hodnotové struktury přiřazováni do skupin sdílejících podobnou strukturu hodnotových orientací. Zatímco první přístup odpovídá tomu, co bývá v literatuře označováno jako přístup zaměřený na proměnné (variable-centered approach), druhý odpovídá přístupu zaměřenému na jedince (person-centered approach). Oba přístupy přitom nestojí v protikladu, ale spíše umožňují klást odlišné výzkumné otázky. Přístup zaměřený na proměnné odhaluje vztahy mezi hodnotovými dimenzemi napříč celým souborem, zatímco přístup zaměřený na jedince se ptá, kdo jsou lidé sdílející podobnou hodnotovou strukturu a jaké vzorce s tím související lze v populaci identifikovat (Magun et al., 2017; Rudnev et al., 2016). Právě druhý z těchto přístupů je uplatněn v předkládané práci.

Práce spojující hodnoty s typologickým přístupem jsou převážně zahraniční a zaměřují se zejména na mezinárodní kontext a srovnání (např. Leite et al.; 2021 Magun et al., 2016, 2017; Magun & Rudnev, 2013; Rudnev et al., 2016; Řeháková, 2006). Část z nich se věnují kontextu jediné země či na nějakou zemi se pak blíže zaměřují (Kim & Park, 2024; Leshenok, 2018; Magun et al., 2017; Magun & Rudnev, 2013; Řeháková, 2006). Další práce mají metodologický charakter a zaměřují se na otázku, jak přistupovat k datům při uplatnění přístupu zaměřeného na jedince (Schmidt et al., 2021; Albers et al., 2022). Některé studie se pak věnují i stabilitě typů v čase (Leshenok, 2018; Magun et al., 2017; Rudnev et al., 2016). Výsledky těchto příspěvků jsou shrnuty v kapitole *2 Typologický přístup*.

Logická struktura práce postupuje od první kapitoly představující Schwartzovu teorii základních lidských hodnot. Druhá kapitola se věnuje pracím, které z této teorie vycházejí, přistupují k ní typologickým způsobem a pracují s daty Human Values Scale z European Social Survey. Třetí kapitola poskytuje metodologické ukotvení práce, představuje použitá data a popisuje analytický postup. Čtvrtá kapitola zahrnuje vlastní analytickou část – explorační faktorovou analýzu a latentní profilovou analýzu. Pátá kapitola výsledné profily interpretuje, vzájemně porovnává a sleduje jejich zastoupení v časové perspektivě. Šestá kapitola zasazuje zjištění do kontextu současného poznání a představuje limity práce. Práce je zakončena závěrem shrnujícím odpovědi na výzkumné otázky a navrhujícím možné směry dalšího výzkumu.

1 Schwartzova teorie hodnot

Schwartzova teorie základních lidských hodnot vznikla v rámci sociální psychologie, přičemž sociologie si ji v podstatě osvojila (Prudký a kol., 2009). Schwartz (2012) chápe hodnoty jako základní stavební kameny porozumění lidskému jednání i společnosti jako takové. Od počátku svého teoretického snažení klade důraz na kulturně univerzální aplikovatelnost teorie, a tedy na její schopnost zachytit hodnotové priority napříč různými kulturami a národními kontexty. Zároveň s vývojem teorie Schwartz soustavně optimalizuje měřící nástroje, které teorii empiricky ověřují.

Schwartz (2012, 2016) vychází při chápání pojmu hodnota ze šesti klíčových atributů, které dohromady vymezují, co hodnoty jsou a jak fungují:

1) Hodnoty jsou přesvědčení, která jsou úzce provázaná s emocemi. Hodnoty při své aktivaci vytváří emocionální náboj, který vstupuje do toho, jak jedinec prožívá danou situaci.
2) Hodnoty odkazují na žádoucí cíle jedince a motivují ho k určitým typům jednání.
3) Hodnoty přesahují konkrétní situace a jednání, jelikož se propisují napříč různými kontexty života, čímž se hodnoty odlišují od postojů a norem, které jsou většinou navázané právě na specifické situace nebo jednání.
4) Hodnoty plní funkci standardů a kritérií, která usměrňují jednání a hodnocení. Lidé se na jejich základě rozhodují ohledně toho, co považují například za správné, či nesprávné, žádoucí, nebo nežádoucí.
5) Hodnoty jsou u každého jedince sestaveny do hierarchického systému podle jejich relativní důležitosti. Některým hodnotám je tak přikládána větší důležitost než jiným. Právě tento hierarchický charakter také odlišuje hodnoty od norem a postojů.
6) Postoje a jednání jedince jsou zpravidla navázány na více hodnot zároveň, přičemž tyto hodnoty mohou být vzájemně v konfliktu. Výsledné chování pak odráží jejich vzájemné poměry.

Těchto šest atributů společně vymezuje, co hodnota jako pojem znamená, a zároveň tvoří to, co všechny hodnoty spojuje. Společné jim podle Schwartze (2012) je rovněž to, že do rozhodovacích procesů vstupují zpravidla implicitně jako tichá kritéria, podle kterých je mezi možnostmi voleno, aniž by si to jedinec vždy plně uvědomoval. To, co hodnoty naopak od sebe odlišuje, je dle Schwartze (2012, 2016) jejich motivační základ. Konkrétně zmiňuje to, k jakým cílům a motivacím je daná hodnota navázána. Některé hodnoty tak mohou jedince motivovat k prosazování vlastních zájmů, jiné naopak k braní ohledu na druhé nebo k zachování tradic.

Jedním ze stěžejních předpokladů Schwartzovy teorie (Schwartz, 2012, 2016) je, že hodnoty jsou kulturně univerzální. Jejich univerzalita nemá spočívat v tom, že by všichni lidé sdíleli stejnou hierarchii hodnot, ale v tom, že teoretické pojetí jednotlivých hodnot, a to co daná

hodnota symbolizuje má být vnímáno shodně napříč kulturami. Na podporu tohoto tvrzení Schwartz (2012, 2016) argumentuje tím, že hodnoty v jeho teorii jsou navázány na tři základní požadavky lidské existence společné všem bez ohledu na kulturu a prostředí: potřeby jedince jako biologického organismu, požadavky koordinované sociální interakce a potřeby skupiny v oblasti přežití i blahobytu. Prostřednictvím hodnot lidé tyto požadavky mentálně uchopují, komunikují je s druhými a usilují o jejich naplnění v rámci sociálních interakcí.

Schwartz (2012, 2016) ve své teorii blíže definuje deset základních lidských hodnot, které je dle něj důležité spojovat s jejich motivačními cíli, skrze něž se tyto hodnoty projevují. V jedné z původnějších verzí teorie (Schwartz, 1992) byla jako jedenáctá univerzální hodnota testována i spiritualita, nicméně tato hodnota se neprokázala jako kulturně univerzální. Vnímání spirituality se napříč kulturami výrazně lišilo, a proto byla z teorie vyřazena jako nesplňující požadavek kulturní univerzálnosti.

Tabulka 1 představuje všech deset základních lidských hodnot dle Schwartze (2012, 2016), přičemž ke každé hodnotě je stručně představen i její motivační cíl. Ten představuje jeden ze základních principů toho, co je jednotlivými hodnotami vyjadřováno, a jak se tyto hodnoty projevují v životě jedince. Platí tedy, že čím větší důležitost je dané hodnotě přikládána, tím více jsou její motivační cíle zastoupeny v každodenním jednání. Z tohoto důvodu může být motivace určitých činů jedince využita jako vodítko k tomu, které hodnoty jsou pro něj klíčové.

Tabulka 1 – Definice 10 hodnotových typů a jejich hlavní motivačních cílů

Základní hodnota	Motivační cíl
UNIVERZALISMUS	porozumění, ocenění života, tolerance a ochrana životního prostředí a lidského blahobytu
BENEVOLENCE	ochrana a podpora prosperity těch, s nimiž jsme v každodenním kontaktu
KONFORMISMUS	sebekázeň v jednání a zálibách, poslušnost, zdvořilost a vyhýbání se překračování norem
TRADICE	respekt, věrnost, loajalita, přijetí zvyků a ideálů dané kultury a náboženství
BEZPEČNOST	touha po bezpečí, harmonických vztazích a stabilitě ve společnosti
MOC	cílem je získání sociálního statusu a prestiže, kontrola nad lidmi a zdroji, dominantní pozice
ÚSPĚCH	osobní úspěch, kompetitivní vystupování, společensky oceňované schopnosti
POŽITKÁŘSTVÍ	hédonistické hledání potěšení, rozkoše a smyslového uspokojení
STIMULACE	touha po vzrušení, novinkách a životních výzvách
SAMOSTATNOST	nezávislé myšlení a jednání, svoboda v rozhodování, kreativita, zvídavost, potřeba autonomie

Poznámka. Převzato a upraveno podle Anýžové (2018, s. 18), původně Schwartz (1992)

S předpokladem kulturní univerzality hodnot souvisí ještě jeden empirický předpoklad. Ačkoli se jednotlivci ve svých hodnotových prioritách liší, Schwartz (2012) upozorňuje na existenci tzv. pan-kulturní hierarchie hodnot – podobného pořadí důležitosti hodnot napříč různými společnostmi, které bylo opakovaně empiricky ověřeno. Podstatné přitom není pouze samotné pořadí hodnot, ale také intenzita, s níž jsou tyto priority zastoupeny. Existenci této pan-kulturní hierarchie Schwartz (2012) vysvětluje tím, že obecně vyšší důležitosti nabývají hodnoty, které přispívají k fungování a přežití společností a jsou vázány na základní požadavky lidské existence. Schwartz (2012) popisuje pan-kulturní hierarchii hodnot, v níž jsou hodnoty seřazeny od nejvýše podle jejich průměrné důležitosti: benevolence, univerzalismus, samostatnost, bezpečí, konformismus, požitkářství, úspěch, tradice, stimulace a moc. Autor přitom zdůrazňuje, že toto pořadí nepředstavuje fixní strukturu, nýbrž empiricky podloženou tendenci, kdy napříč různými kulturními kontexty lze očekávat, že skutečné pořadí hodnot se bude tomuto vzoru přibližovat, byť od něj může v konkrétních případech odchylovat.

Schwartz (2016) uvádí, že hodnotové priority a jejich hierarchické uspořádání se utvářejí již od dětství, přičemž vzorce typické pro dospělé jsou v zásadě rozpoznatelné již v adolescenci. V průběhu života dle něj vykazují hodnoty, a zejména jejich vzájemné hierarchické uspořádání, relativní stabilitu. Dále uvádí, že ke změnám v hodnotových prioritách a jejich hierarchii dochází tehdy, když životní okolnosti jedince neumožňují naplňovat to, k čemu ho určité hodnoty motivují, nebo naopak tehdy, když nové okolnosti otevírají prostor pro hodnoty dosud upozaděné. Změny mohou být také výsledkem záměrného působení druhých (Schwartz, 2016).

1.1 Struktura hodnot

Ve Schwartzově teorii hodnot je užitečné rozlišovat dvě vzájemně se doplňující perspektivy struktury. První se týká předpokladu, že každý jedinec má vlastní hierarchické uspořádání hodnot. Druhá perspektiva se vztahuje k teoretickému základu samotné teorie tedy tomu, jaké vztahy hodnoty zaujímají vůči sobě navzájem. V této části práce bude věnována pozornost druhé z uvedených perspektiv.

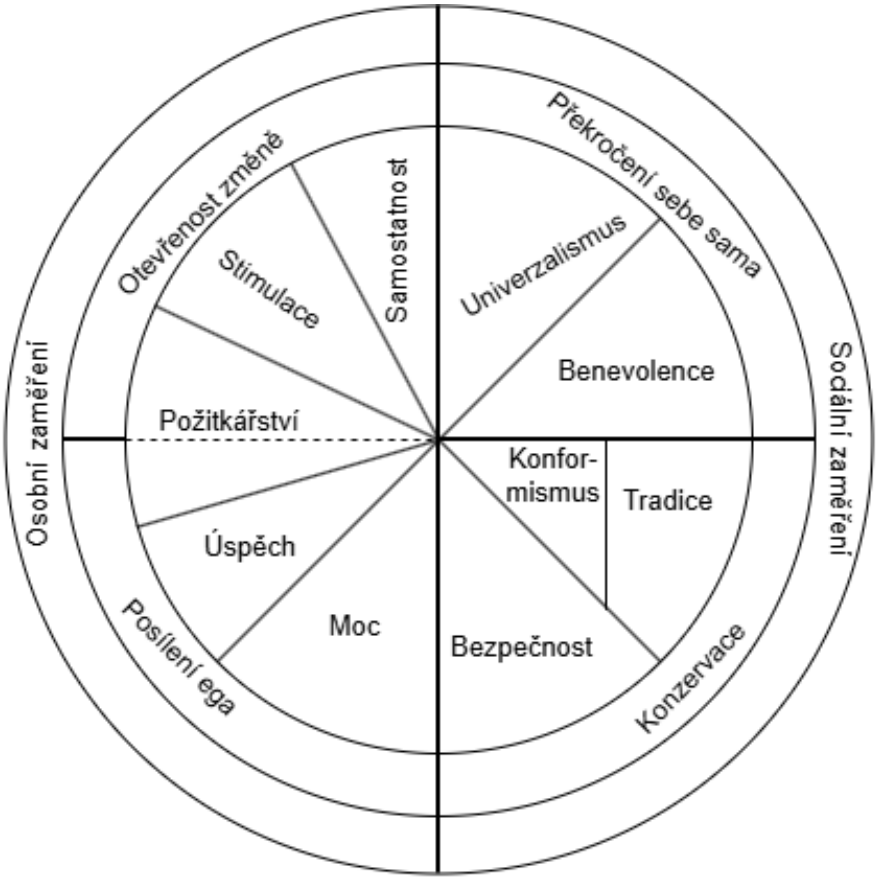
Klíčovou myšlenkou teorie dle Schwartze (2012, 2016) je, že hodnoty nelze chápat jako izolované jevy, nýbrž jako součást struktury vzájemných vztahů. Tato vzájemná působení mají podobu buď slučitelnosti, kdy se hodnoty navzájem podporují a posilují, anebo konfliktu, kdy na sebe působí kontradikčně. Příkladem ilustrující slučitelnost mohou být Schwartzovi hodnoty tradice a konformismu, kdy obě sdílejí podobný motivační základ, jelikož vedou jedince k respektu vůči zavedeným pravidlům a očekáváním, ať již těm kulturním, náboženským, nebo těm sociálním či osobním. Naopak příkladem konfliktu může být vztah mezi samostatností a konformismem, kdy samostatnost motivuje jedince k nezávislému myšlení, což přirozeně naráží na požadavek podřízení se normám. Pro přímou ilustraci může být využito příkladu slavení Velikonoc – hodnoty konformismu a tradice na jedince působí ve shodě a je jimi motivováno trávení Velikonoc podle zavedených rodinných tradic, zatímco hodnota samostatnosti působí kontradikčně a motivuje k slavení Velikonoc podle vlastního uvážení.

Schwartz (2012) tuto strukturu a dynamiku vztahů mezi hodnotami graficky znázorňuje prostřednictvím kruhového modelu (Graf 1), který není pouze teoretickým předpokladem, ale byl ověřen i empiricky (Schwartz, 1992). Ten umožňuje přehledně zobrazit, které hodnoty si jsou navzájem blízké (ve vzájemné slučitelnost), a které naopak stojí vůči sobě v opozici (v konfliktu). Zároveň kruhový model zachycuje širší dimenze, pod které lze hodnoty slučovat, což poskytuje užitečný rámec pro jejich studium i interpretaci. Je však důležité zmínit, že kruhový model nepředstavuje rigidní strukturu s pevnými hranicemi mezi hodnotami. Schwartz (2012) sám upozorňuje, že hodnoty tvoří motivační kontinuum – čím blíže si dvě hodnoty na kruhu jsou, tím podobnější jsou jejich motivační cíle, a naopak. Z toho plyne, že konkrétní členění hodnot do kategorií je do určité míry analytickým zjednodušením, jehož podoba se může lišit v závislosti na použitém měřícím nástroji a potřebách dané analýzy.

Ve vnitřním kruhu modelu (Graf 1) je zobrazeno deset základních lidských hodnot. Tradice a konformismus sdílejí jednu výseč, protože, jak vysvětluje Schwartz (2012), sdílejí širší motivační cíl. Skutečnost, že konformismus je umístěn blíže středu a tradice více na periferii, odráží to, že tradice se dostává do silnějšího konfliktu s protikladnými hodnotami.

Druhý kruh modelu (Graf 1) od středu zachycuje čtyři dimenze vyššího řádu, které sdružují hodnoty se společným motivačním cílem a jejichž existence byla rovněž empiricky ověřena (Schwartz, 1992). Překlady pojmenování těchto vyšších dimenzí jsou převzaty z práce Řehákové (2006) a interpretace vychází z popisu hodnot a jejich motivačních cílů patřících k popisovaným dimenzím (Schwartz, 2012). První z nich je dimenze *Otevřenosti ke změně*, která spojuje hodnoty požitkářství, stimulace a samostatnosti – ty pojí společný motivační cíl sledovat vlastní intelektuální a emocionální zájmy i za cenu nejistoty či nepředvídatelnosti. Protikladem je dimenze *Konzervace*, v níž se sdružují tradice, konformismus a bezpečnost – jejich společným motivačním cílem je zachovávat status quo či jistotu spojenou s institucemi, tradicemi a blízkými lidmi. Třetí dimenzí je *Posílení ega*, spojující hodnoty moci a úspěchu prostřednictvím motivačního cíle prosazovat vlastní zájmy i na úkor druhých. Jejím protikladem je dimenze *Překročení sebe sama*, která sdružuje univerzalismus a benevolenci se společným motivačním cílem upozaďovat vlastní zájmy ve prospěch druhých a přírody. Je třeba poznamenat, že hodnota požitkářství má společné znaky jak s dimenzí *Otevřenosti změně*, tak *Posílení ega*, pokud by však měla býti přiřazena pouze k jedné z těchto dimenzí, tak v teorii bývá častěji řazena právě s hodnotami stimulace a samostatnosti do *Otevřenosti změně* (Schwartz, 2012).

Graf 1 – Kruhový model Schwartzovy teorie hodnot

Poznámka. Převzato z Cieciuch et al. (2015) a následně upraveno, české překlady převzaty z Řeháková (2006), překlady pojmů sociální zaměření a osobní zaměření vlastní.

Na vnějším kruhu modelu (Graf 1) je ilustrativně vidět rozdělení dvou nejvyšších dimenzí, kterými jsou dimenze *sociálního zaměření* a *osobního zaměření*. Dimenze *osobního zaměření* (hodnoty samostatnost, stimulace, požitkářství, úspěch, moc) spojuje dohromady motivace jedinců k prosazování svých osobních zájmů. Naopak *sociální zaměření* (bezpečnost, konformita, tradice, benevolence, univerzalismus) spojuje hodnoty orientované na vztahování se k druhým a na ovlivňování jejich zájmů. Tyto dvě dimenze naznačují zejména to, které hodnoty regulují způsob, jakým jedinec vyjadřuje své osobní zájmy a charakteristiky, nebo naopak jak se vztahuje k druhým a ovlivňuje jejich životy (Schwartz, 2012, 2016).

1.2 Měření hodnot

Původním měřícím nástrojem, který Schwartz (2012) v souvislosti s teorií představil byl tzv. Schwartz Values Survey (dále SVS). Respondenti v něm hodnotí až 57 poměrně abstraktních položek (ve formě podstatného nebo přídavného jména) vztahujících se k určitým motivačním cílům spojených s hodnotami z teorie. Dotazovaní mají k dispozici 9bodovou nesymetrickou škálu (od 7 – nejvyšší důležitost, 6 – vysoká důležitost, 3 – důležitá, až po -1 – v rozporu s mými hodnotami). Nesymetričnost škály spočívá dle něj v tom,

že více možností se nachází v kladném rozmezí, čímž lépe odpovídá tomu, jak lidé mají tendenci odpovídat, což vychází z empirických zjištění.

Druhým nástrojem je Portrait Values Questionnaire (dále PVQ), který byl dle Schwartze (2012) vyvinut s myšlenkou, aby byl taktéž srozumitelný i pro mladší respondenty a respondenty, kteří neprošli západním vzdělávacím systémem. PVQ je portrétový dotazník, který ve své plné šířce obsahuje až 40 portrétů různých lidí ve formě výroků genderově upravovaných na základě pohlaví respondenta. Každý portrét odkazuje na motivační cíl nebo aspiraci spojenou s důležitostí některé z hodnot. Respondent hodnotí, nakolik se sám podobá danému portrétu, například: „*Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.*" K hodnocení podobnosti slouží 6bodová škála od 1 (Velmi se mi podobá) po 6 (Vůbec se mi nepodobá) (Schwartz, 2012).

Na významné rozdíly mezi oběma nástroji upozorňuje Řeháková (2006), která je porovnává v teoretickém základu. Jde zejména o to, jaké konstrukty jednotlivé nástroje měří: SVS měří hodnoty přímo, což vyžaduje větší abstrakci, zatímco PVQ nepřímo, jelikož respondenti hodnotí svou podobnost s daným portrétem. Druhotně jde také o možnosti odpovědi na škálách. Ze stručných popisů lze usoudit, že SVS je komplexnější nástroj, přičemž hlavním důvodem vzniku PVQ byly kognitivně jednodušší nároky na respondenta. Ekvivalence obou nástrojů při měření konstruktů z teorie 10 základních lidských hodnot byla prokázána, přestože vnitřní reliabilita položek je u PVQ většinou nižší než u SVS (Schwartz, 2012).

V European Social Survey (dále ESS) se od první vlny výzkumu do vlny 11 používá kratší verze PVQ s 21 portréty, označovaná jako Human Values Scale (dále HVS), jako důvod uvádí Schwartz (2012) časový limit určený pro jednotlivé sekce dotazníku. Znění jednotlivých portrétů zůstalo pro vlny 1 až 11 neměnné. Tabulka 2 má za cíl přehledně ukázat, které portréty jsou teoreticky navázané, na tu kterou hodnotu. Pro další zasazení do teorie jsou tam uvedeny také čtyři dimenze vyššího řádu. Kromě hodnoty univerzalismu, která je reprezentována třemi portréty, jsou všechny ostatní hodnoty reprezentovány dvěma portréty, jejichž cílem je zachytit různé aspekty toho, co lidé považují za důležité. Portréty dle Schwartze (2012) mají za cíl zachytit podstatu dané hodnoty, aniž by ji explicitně pojmenovávaly. Podle něj i přes snížení počtu portrétů, které reliabilitu nástroje značně snižuje, byla prokázána ekvivalence významu napříč kulturami.

Z článku Sommer et al. (2025), jehož jedním z autorů je i Schwartz, vyplývá, že od 12. vlny (2025/2026) ESS bude implementována revidovaná verze HVS, která je zkrácená na 20 portrétů. Revize přitom nepředstavuje pouze formální úpravu znění portrétů, ale zahrnuje také změny teoreticko-koncepční povahy, neboť nová verze nástroje vychází z revidované a rozšířené verze teorie hodnot Schwartz et al. (2012), která oproti původní teorii pracuje s 19 hodnotami místo deseti. Podnět k revizi představoval přechod ESS na režim sebevyplňování, který si vyžádal zkrácení a zjednodušení portrétů a zavedení jednotné genderově neutrální verze nástroje. Nová verze byla již otestována s důrazem na zachování podmínek pro mezinárodní a mezikulturní srovnávání (Sommer et al., 2025).

Tabulka 2 – Testované položky HVS škály v ESS, znění pro muže

Dimenze **Hodnota**		Portrét
Překročení sebe sama	**UNIVERZALISMUS**	EQUAL. Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.
		DIFF. Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.
		ENVIR. Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.
	BENEVOLENCE	HELP. Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.
		LOYAL. Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.
Konzervace	**KONFORMISMUS**	RULE. Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.
		BEHAVE. Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.
	TRADICE	MODST. Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.
		TRAD. Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.
	BEZPEČNOST	SAFE. Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.
		GOVER. Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.
Posílení ega	**MOC**	RICH. Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.
		RESPECT. Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.
	ÚSPĚCH	ADMIRE. Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.
		SUCCESS. Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.
Otevřenost změně	**POŽITKÁŘSTVÍ**	GTIME. Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává.
		FUN. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.
	STIMULACE	NEW. Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.
		ADVNT. Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.
	SAMOSTATNOST	IDEAS. Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.
		FREE. Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.

Poznámka. Tato tabulka je převzatá z Anýžové (2018, s. 35–36) až na pojmenování dimenzí, ty jsou z Řeháková (2006). Znění zadání dotazníku ESS: „Nyní Vám stručně popíši určité lidi. Vyslechněte si prosím každý popis a řekněte mi, jak se Vám daná osoba podobá či nepodobá. Každá položka je hodnocena na šestibodové škále, kde 1 = Velmi se mi podobá a 6 = Vůbec se mi nepodobá.“ Zkratky na začátku výroků jsou ponechány v angličtině a jsou dále používané v analytické části práce.

1.3 Empirická ověření a omezení HVS

Dle Schwartze (2012) je základním předpokladem aplikace teorie určitá univerzalita hodnotové struktury kruhového modelu. Tento předpoklad nachází dle autora oporu v empirických zjištěních z výzkumů realizovaných na vzorcích z více než osmdesáti zemí měřených různými nástroji a byl opakovaně potvrzen ve velké většině zkoumaných vzorků. Specifickým omezením je dle Datler et al. (2013) však skutečnost, že Human Values Scale obsahující pouze 21 portrétů neumožňuje spolehlivě rozlišit všech deset základních hodnot, neboť položky určené pro sousední hodnoty spolu příliš korelují. To se projevuje dle autorů například tím, že když se převádí portréty do dvojrozměrného prostoru, tak nevytváří očekávanou strukturu kruhového modelu. Z tohoto důvodu Datler et al. (2013) doporučují pracovat spíše s dimenzemi vyššího řádu než s deseti hodnotami samostatně při používání dat z Human Values Scale. Empirickou opodstatněnost takového přístupu dokládá například Anýžová (2014), která ověřila měrovou ekvivalenci 7faktorového řešení napříč vlnami 1 až 6 ESS na datech za Česko.

Bilsky et al. (2011), kteří testovali kruhový model (Graf 1) na datech ESS z vln 1 až 3, zjistili, že většina analýz koncepci kruhového modelu potvrzuje. Nicméně odhalili i různé odchylky od teorie, které byly často specifické pro určité země a týkaly se výhradně hodnot sousedících na kruhovém modelu. V případě Česka autoři zaznamenali v první vlně prolínání hodnot univerzalismu a benevolence a periferní pozici požitkářství vůči stimulaci, ve druhé vlně pak periferní pozici univerzalismu vůči benevolenci a prolínání požitkářství se stimulací – toto zjištění autoři podrobněji nerozebírají, neboť je nad rámec jejich práce. Česko přitom v tomto ohledu nepředstavuje výjimku, jelikož obdobné odchylky autoři dokumentují i v řadě dalších zkoumaných zemí. Obecnějším zjištěním autorů (Bilsky et al., 2011) je, že kruhový model hodnot lépe odpovídá empirickým datům ve společnostech s vyšší hodnotou indexu společenského rozvoje, který sami konstruují. Autoři z toho vyvozují, že v zemích s vyšším indexem společenského rozvoje jsou lidé častěji konfrontováni s volbami mezi konkurujícími si hodnotami, což vede k ostřejšímu kontrastu mezi hodnotami ochrany a růstu a zároveň k lepší empirické rozlišitelnosti hodnotové struktury. V zemích s nižším indexem společenského rozvoje nemusí být dle nich tento konflikt dostatečně intenzivní, aby byl měřicím nástrojem zachycen, což může narušovat konstruktovou validitu kruhového modelu.

Celkově lze shrnout, že univerzalita Schwartzovy hodnotové struktury nachází poměrně silnou empirickou oporu, avšak její konkrétní podoba může být v různých kontextech modifikována, a to zejména ve vzájemném překrývání sousedních hodnot či v měrových omezeních nástroje Human Values Scale. Tato zjištění vedou k doporučení pracovat s hodnotami agregovanými do dimenzí vyššího řádu, což je přístup uplatněný i v předkládané práci.

2 Typologický přístup

Stěžejní referenční bod předkládané práce představuje série tří příspěvků autorů Maguna, Rudneva a Schmidta, na niž odkazují jednotlivě či společně téměř všechny ostatní práce (kromě Řehákové, 2006) představované v této kapitole, přičemž tato série představovala výchozí inspiraci i pro předkládanou práci. Jejich příspěvky postupně prohlubují tematiku typologického přístupu při zkoumání hodnot, a to zejména prostřednictvím optiky mezinárodního srovnání. První článek (Magun et al., 2016) se zabývá konstrukcí typologie na jedné vlně výzkumu European Social Survey (dále ESS), druhá práce (Rudnev et al., 2016) se zabývá tím, zda je tato typologie přenositelná i do dalších vln výzkumu ESS a její stabilitou, třetí článek (Magun et al., 2017) zasazuje tuto typologii vytvořenou na datech ESS do širšího kontextu, přičemž je zde kladen větší důraz na situaci v Rusku, které bylo ve zkoumaných vlnách součástí výzkumu ESS.

V první ze zmíněných prací od Magun et al. (2016) byla typologie konstruována na datasetu ESS ze čtvrté vlny, a to na základě proměnných Human Value Scale (dále HVS) z 29 zemí, z nichž jednou bylo i Česko. Pomocí analýzy latentních tříd v datech identifikovali pět tříd: *Growth* 17 % (růst), *Strong Social Focus* 17 % (silné sociální zaměření), *Weak Social Focus* 26 % (slabé sociální zaměření), *Weak Personal Focus* 22 % (slabé osobní zaměření) a *Strong Personal Focus* 18 % (silné osobní zaměření) – ve zbytku textu jsou používány jejich anglické názvy. Čtyři z pěti tříd pojmenovali na základě Schwartzovy teoretické linie osobního a sociálního zaměření, pátá z nich, *Growth*, je z hlediska interpretace jedinečná. Zaprvé nenásleduje výše avizovanou interpretační linii a zadruhé je specifická tím, že při mezinárodním srovnání se jako jediná nevyskytuje ve všech zúčastněných státech a její velikost je vázána na ekonomickou vyspělost země, přičemž v postkomunistických zemích dosahuje obecně nízkého zastoupení. Důležité je poznamenat, že pro interpretaci tříd Magun et al. (2016) využívají jejich projekci do dvojrozměrného prostoru tvořeného dvěma osami: Konzervace – Otevřenost změně a Překročení sebe sama – Posílení ega, které dohromady zachycují čtyři vyšší Schwartzovy dimenze. Poloha každé třídy v tomto prostoru pak slouží jako opora pro její pojmenování. Stejného přístupu se drží i další práce (Albers et al., 2022; Kim & Park, 2024; Leite et al., 2021; Magun & Rudnev, 2013).

Třída *Growth* je charakterizována tím, že její příslušníci vykazují v porovnání s ostatními třídami nižší hodnoty ve Schwartzových dimenzích konzervace a posílení ega, a naopak vyšší hodnocení v dimenzích překročení sebe sama a otevřenosti ke změně. Tato kombinace je autory (Magun et al., 2016) interpretována tak, že daní jedinci se více orientují na osobní růst než na sebezachování. Zbývající čtyři třídy následují interpretační linii sociálního a osobního zaměření (Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016). Třída *Strong Social Focus* je charakterizována silnou preferencí hodnot sociálního zaměření nad hodnotami osobního zaměření. Třída *Weak Social Focus* je velmi podobná třídě *Strong Social Focus*, vyznačuje se však nižším hodnocením hodnot sociálního zaměření a zároveň je nejpočetnější. Třída *Weak Personal Focus* se vyznačuje nižší otevřeností ke změně, silnou konzervací, nižším posílením ega a poměrně vysokým zastoupením překročení sebe sama. Třída *Strong Personal Focus*

je charakterizována nejsilnějším zastoupením posílení ega a otevřenosti ke změně, a naopak slabším zastoupením konzervace a překročení sebe sama (Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016).

Otázkou stability typologie se zabývá navazující práce Rudneva et al. (2016), v níž bylo ověřováno, zda je typologie z vlny ESS 2008 (Magun et al., 2016) platná i v dalších vlnách výzkumu ESS. Z důvodu metodologické náročnosti byla testována na dvou následujících vlnách. Výsledkem Rudneva et al. (2016) je zjištění, že 5třídní typologie je stabilní napříč třemi vlnami výzkumu, a to jak z hlediska interpretačního obsahu, tak velikosti i zastoupení v jednotlivých státech, kde variance nepřekračuje 10 %. Rovněž potvrzují závislost třídy *Growth* na ekonomické vyspělosti země. Autoři přitom upozorňují, že k určitým změnám by mohlo dojít v případě výraznější společenské krize nebo po delším časovém úseku. Skutečnost, že vzorky a datasety z různých vln výzkumu ESS zahrnovaly různý počet zemí, přičemž výsledná typologie zůstala relativně nezměněna, podporuje robustnost identifikovaného řešení. Zároveň upozorňují, že metodologicky nebyla naplněna potenciální plná invariance výsledné typologie. Tuto skutečnost dávají do souvislosti s aktuálními nedostatky v metodologii a s dosud nedostatečně prozkoumanou problematikou invariancí při práci s latentními třídami. Závěrem Rudnev et al. (2016) uvádí, že výsledky jednotlivých vln lze s určitými výhradami srovnávat, přičemž důvody absence plné invariance jsou přičítány problémům v měření a rozdílným vzorkům jednotlivých vln výzkumu ESS.

Tato zjištění je dále vhodné zasadit do kontextu postkomunistických zemí se zaměřením na Česko. Napříč všemi třemi pracemi (Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016) je uplatňován mezinárodní srovnávací kontext, který je autory vnímán jako zásadní, neboť procentuální zastoupení jednotlivých tříd je dáváno do přímé souvislosti se složením zemí zahrnutých do výzkumu ESS. Již v první práci (Magun et al., 2016) je Evropa rozdělena do čtyř skupin na nordické, západní, středomořské a postkomunistické země, přičemž Česko náleží do postkomunistické skupiny. V těchto skupinách je pak pozornost věnována jednotlivým zemím a hledány jsou společné interpretační vzorce, které jsou zejména spojeny s třídou *Growth*. Rudnev et al. (2016) přitom ukazují, že třída *Growth* je méně zastoupena v postkomunistických a středomořských státech a vyšší procentuální zastoupení má ve státech západních a nordických. Dle jejich podkladů se zastoupení jednotlivých tříd pro Česko napříč zkoumanými vlnami pohybuje v rozmezí: *Growth* (5–7 %), *Strong Social Focus* (11–14 %), *Weak Social Focus* (26–28 %), *Weak Personal Focus* (29–33 %) a *Strong Personal Focus* (22–24 %) (Rudnev et al., 2016). Tato čísla přitom blíže nediskutují, lze je však vztáhnout k evropským průměrům, které autoři uvádějí. Z tohoto srovnání lze usoudit, že Česko vykazuje výrazně nižší zastoupení třídy *Growth* oproti evropskému průměru, v třídách sociálního zaměření je *Weak Social Focus* srovnatelná s průměrem, zatímco *Strong Social Focus* je zastoupena podprůměrně, a třídy osobního zaměření jsou oproti evropskému průměru obě více procentuálně zastoupené.

Uvedeným pracím předcházel starší článek Maguna a Rudneva (2013), ve kterém se autoři primárně soustředili na kontext Ruska a jeho porovnání s ostatními zúčastněnými zeměmi ESS.

V datech ESS za všechny zúčastněné země (čtvrtá vlna doplněná o data specifických zemí z třetí a druhé vlny výzkumu, aby bylo co nejvíce zastoupených zemí) identifikují pomocí metody k-means čtyři segmenty, které nejsou explicitně pojmenovány, ale interpretují je pomocí vyšších Schwartzových dimenzí. Největším segmentem je *Cluster II* (38 %, v Česku 44 %), jehož členové se blíží středu na ose konzervace–otevřenost změně a zároveň vykazují nejsilnější příklon k posílení ega ze všech čtyř segmentů. *Cluster III* (23 %, Česko 17 %) stojí vůči němu v protikladu a jeho členové naopak nejsilněji inklinují k překročení sebe sama. *Cluster IV* (25 %, Česko 23 %) se odlišuje výraznou preferencí konzervace spolu se silnějším příklonem k překročení sebe sama. *Cluster I* (14 %, Česko 16 %) je pak charakteristický nejsilnější orientací na otevřenost změně. Pro postkomunistické země včetně Česka je dle jejich závěrů typická dominance *Clusteru II*, následovaného *Clusterem IV* s tím, že obdobné rozložení vykazují i středomořské země, zatímco nordické a západní země jsou nejsilněji zastoupeny v *Clusteru III* (Magun & Rudnev, 2013).

Typologický přístup k jedincům v oblasti hodnotových orientací může být rovněž zasazen do širšího tematického kontextu, kdy segmenty slouží jako základ pro zkoumání jejich vztahu k dalším sociálním či psychologickým fenoménům. Leite et al. (2021) ve své práci vycházejí z dat 7. vlny ESS pro všechny zúčastněné země a provádí mezinárodní srovnání, přičemž kombinují hierarchické shlukování pomocí Wardovy metody pro identifikaci počtu segmentů a následně provádějí k-means. Hlavním cílem jejich práce je identifikovat typologii a následně prozkoumat, jak se jednotlivé segmenty vztahují k dalším tématům, jako jsou subjektivní pohoda, zdraví, sociální život a deprese. V práci byly identifikovány čtyři segmenty, při jejichž pojmenování autoři zrcadlili terminologii Magun et al. (2016) v kombinaci se čtyřmi hodnotovými dimenzemi vyššího řádu. Segment *Strong Social Focus* (19 %) se vyznačuje vysokou identifikací s dimenzemi překročení sebe sama i konzervace. Segment *Social Focus* (31 %) je charakterizován vysokým zastoupením překročení sebe sama a mírnou identifikací s konzervací. Segment *Growth Focus* (26 %) kombinuje vysoké zastoupení překročení sebe sama s vysokou otevřeností ke změně. Segment *Weak Growth Focus* (24 %) vykazuje vysokou identifikaci s překročením sebe sama a pouze mírnou identifikací s otevřeností ke změně. Z hlediska geografického rozložení jsou zjištění autorů srovnatelná se zjištěními Magun et al. (2016), přičemž *Social Focus* segmenty jsou více zastoupeny ve střední a východní Evropě a *Growth Focus* segmenty v severní a západní Evropě (Leite et al., 2021).

Z mimoevropského kontextu vyvstává práce Kima a Parka (2024), kteří typologii zakládají na stejných portrétech, které jsou součástí výzkumu ESS. Autoři zasazují svoji analýzu do tematiky morální kultury a sociálního kapitálu v jihokorejské společnosti a pro segmentaci respondentů využívají analýzu latentních tříd. Práce Magun et al. (2016) je přitom explicitně uváděna jako teoretická i metodologická inspirace, přičemž pojmenování identifikovaných tříd je přímo převzaté. Identifikovali čtyři třídy: *Strong Social Focus* (36 %), *Weak Social Focus* (16 %), *Weak Personal Focus* (25 %) a *Strong Personal Focus* (22 %). Třída *Growth* se neobjevila, což autoři interpretují jako projev kolektivistické kultury Jižní Koreje. Rozložení segmentů je autory přirovnáváno k rozložení ve středomořských a postkomunistických zemích

(Magun et al., 2016), přičemž tato podobnost je interpretována jako doklad možného vlivu kultury na hodnotovou strukturu, který autoři považují za silnější determinant než ekonomickou strukturu společnosti.

Příkladem aplikace typologického přístupu na data jedné postsocialistické země s časovou perspektivou je práce Leshenok (2018), která analyzuje hodnotové orientace ukrajinské společnosti na základě dat druhé až šesté vlny výzkumu ESS z let 2004–2012. Autorka využívá metodu k-means s předem teoreticky stanovenými centry shluků, přičemž počet shluků je fixován na tři a jako vstupní data používá faktorové scóre z konfirmační faktorové analýzy podle čtyř vyšších dimenzí dle kruhového modelu (Graf 1). *První shluk* (32–36 %) je charakterizován výrazným zastoupením hodnot konzervace a překročení sebe sama, tedy dimenzí odpovídající sociálnímu zaměření. *Druhý shluk* (21–29 %) se vyznačuje dominancí posílení ega a otevřenosti ke změně – dimenzí osobního zaměření. *Třetí shluk* (37–43 %) je konstruován jako střední skupina s průměrnými hodnotami ve všech čtyřech Schwartzových dimenzích, tento shluk je ve všech sledovaných vlnách ESS nejzastoupenější. Autorka ho interpretuje prostřednictvím konceptu hodnotové ambivalence charakteristické pro postsovětské společnosti, kdy lidé zastávají hodnoty, které jsou vůči sobě v konfliktu. Z časového hlediska popisuje mírný posun, kdy v průběhu sledovaného období poměrně klesá zastoupení segmentu se sociálním zaměřením a roste zastoupení segmentu s osobním zaměřením, přičemž střední segment zůstává relativně stabilní.

Řeháková (2006), která ve své práci zkoumá data HVS z první vlny ESS, se předně zabývá reliabilitou položek HVS a jejich vztahy ve dvojrozměrném prostoru, aby ověřila Schwartzův kruhový model (Graf 1) na datech z ESS. Jako druhý cíl si stanovila vytvoření hodnotových typů. Za tímto účelem vypočítala pro každého respondenta aritmetický průměr čtyř vyšších Schwartzových dimenzí (konzervace, otevřenost změně, posílení ega a překročení sebe sama). Respondenty pak přiřadila do typu podle toho, u které z těchto dimenzí měli nejvyšší hodnotu. Ti z nich, kteří měli více maxim, byli vyřazeni (v Česku 3,1 %). Autorka tuto analýzu provedla nejen pro Česko, ale i pro další země zúčastněné v první vlně ESS, s nimiž rozložení jedinců v jednotlivých typech porovnávala. Pro Česko vychází: *Konzervace* 32,1 %, *Otevřenost změně* 10,8 %, *Překročení sebe sama* 50,4 % a *Posílení ega* 6,7 %. Česko se dle autorky nejvíce podobá Maďarsku, Irsku, Španělsku a Řecku a nachází se blíže konzervačnímu pólu reprezentovanému Polskem než pólu překročení sebe sama reprezentovanému Švýcarskem. Dále zkoumá vztah hodnotové orientace k pohlaví, věku, vzdělání a zbožnosti. Pro česká data přitom zjišťuje, že ženy patří významně častěji do typu *Překročení sebe sama*, zatímco muži do typu *Otevřenosti změně* a *Posílení ega*. S rostoucím věkem přibývá typu *Konzervace* a ubývá typu *Otevřenosti změně*, přičemž tento vzorec platí konzistentně napříč všemi sledovanými zeměmi. Zastoupení *Konzervace* pak rychle klesá s rostoucím vzděláním, a naopak *Překročení sebe sama* stoupá. S vyšší mírou zbožnosti stoupá zastoupení typu *Konzervace* a klesá *Posílení ega*.

Dvě další práce přistupují k problematice typologií jedinců v oblasti hodnotových orientací metodologickou optikou a poskytují tak kontext důležitý pro volbu analytického postupu

předkládané práce, přičemž oba v nich využívané přístupy byly při návrhu metodologie zvažovány. Primárním cílem těchto prací není představení interpretace vzniklé typologie, nýbrž posouzení vhodnosti různých analytických přístupů ke konstrukci hodnotových typologií. Obě odkazují na Magun et al. (2016, 2017) a Rudnev et al. (2016) a pracují s daty z výzkumu ESS.

První z nich od Albers et al. (2022) porovnává různé přístupy v rámci latentní třídní analýzy (LCA) s cílem zjistit, který z nich nejlépe zachycuje strukturu dat a součástí je také srovnání řešení s různým počtem tříd. Pracují při tom se stejnou čtvrtou vlnou ESS jako Magun et al. (2016), a při srovnání pětitřídního řešení identifikovali relativně podobné třídy. U testování vícetřídních řešení zjistili, že odvozené třídy i nadále pokrývají srovnatelnou oblast hodnotového prostoru. U pětitřídního řešení zároveň ověřili platnost závěrů Magun et al. (2016) o specifikách nordické, západní, postkomunistické a středomořské oblasti.

Druhá práce od Schmidt et al. (2021) se věnuje analýze latentních profilů (LPA), tedy příbuzné metody od LCA, a ústředním cílem práce je identifikovat optimální počet profilů. Autoři pracují s osmou vlnou ESS a pro vstup do LPA používají faktorové scóre z konfirmační faktorové analýzy s 10 faktory odpovídajícím jednotlivým hodnotám kruhového modelu (Graf 1). Docházejí k závěru, že je důležité zvažovat i víceprofilová řešení, neboť ta mohou přinést důležitý vhled do zkoumané problematiky. V řešeních s nižším počtem profilů reportují jako silnější interpretační narativ celkový styl odpovídání respondenta na škále podobnosti, tedy tendence hodnotit portréty jako celkově podobné či nepodobné sobě, spíše než obsahové zaměření hodnot. Profily lépe interpretovatelné ve vztahu ke Schwartzově teorii hodnot se dle nich začaly výrazněji projevovat až od 8profilového řešení, které Schmidt et al. (2021) identifikovali jako optimální.

Významným metodologickým faktorem, na který Schmidt et al. (2021) výslovně upozorňují, je předzpracování vstupních dat, tedy úpravy provedené před samotnou segmentací, jako jsou centrování, faktorová analýza apod. Konkrétně poukazují na to, že skóry odvozené z konfirmační faktorové analýzy inherentně zachovávají informaci o specifickém stylu odpovídání respondenta, a mohou tak identifikovat profily s odlišnou úrovní souhlasového zkreslení, než jaké vznikají při použití centrování nebo metody faktoru, které doporučují používat např. Magun et al. (2016) a Schwartz et al. (2012). Otázka, zda má být specifický styl odpovídání před segmentací eliminován, zůstává dle nich v literatuře otevřená.

Představené práce zabývající se typologickým přístupem zaměřeným na jedince s ukotvením ve Schwartzově teorii hodnot jako výsledné řešení častěji identifikují tři až pět segmentů. Práce segmenty pojmenovávají a interpretují na základě rozdělení hodnot do osobního a sociálního zaměření (Kim & Park, 2024; Leite et al., 2021; Leshenok, 2018; Magun et al., 2016) nebo Schwartzových vyšších dimenzí (Řeháková, 2006). Práce zaměřující se mimo jiné na mezinárodní srovnání v datech ESS se shodují na určité specifičnosti jednotlivých zemí a historicko-geografických souvislostech (Albers et al., 2022; Leite et al., 2021; Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016; Řeháková, 2006). Práce Kima a Parka (2024) aplikovaná mimo evropský kontext naznačuje, že hodnotové segmenty jsou do jisté míry transkulturně

přenositelné, avšak jejich rozložení se může lišit v závislosti na kulturním a ekonomickém kontextu dané společnosti. Tam kde je zkoumána časová stabilita typologie (Leshenok, 2018; Rudnev et al., 2016), je tato stabilita zpravidla potvrzena, byť s určitými výhradami vyplývajícími z metodologických omezení týkajících se například měrové invariance (Rudnev et al., 2016).

Z hlediska geografického zaměření se předchozí práce soustředily především na mezinárodní srovnání, případně na kontext konkrétních států – Ukrajiny (Leshenok, 2018), Ruska (Magun & Rudnev, 2013; Magun et al., 2017) nebo Jižní Koreje (Kim & Park, 2024). Česku byl větší prostor věnován pouze v práci Řehákové (2006), ta je však omezena na první vlnu výzkumu ESS a typologie je v ní konstruována na základě aritmetického průměru vyšších Schwartzových dimenzí bez využití statistické segmentační metody. Existující práce tak ukazují, že typologický přístup zaměřený na jedince umožňuje smysluplně zachytit strukturu hodnotových orientací napříč různými kontexty, zároveň však empirická typologie české populace založená na datech z více vln výzkumu ESS a využívající statistickou segmentační metodu dosud chybí.

Výsledky jednotlivých studií se patrně liší i v důsledku odlišných analytických postupů. Představené práce přitom využívají různé segmentační metody: k-means (Magun & Rudnev, 2013; Leshenok, 2018), k-means v kombinaci s hierarchickým shlukováním (Leite et al., 2021), LCA (Albers et al., 2022; Kim & Park, 2024; Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016) nebo LPA (Schmidt et al., 2021), a docházejí k různým výsledkům, přičemž přímé srovnání mezi nimi je obtížné. Dále je upozornění od Schmidt et al. (2021) na dopady předzpracování vstupních dat před samotnou segmentací a otázky ohledně dopadů eliminace individuální styl odpovídání respondenta. Volba analytického přístupu tak může výslednou typologii nezanedbatelně ovlivnit. Analytická rozhodnutí přijatá v rámci této práce, včetně volby metody, počtu profilů a způsobu předzpracování dat, jsou proto podrobně popsána a zdůvodněna v následující kapitole věnující se metodologii.

3 Metodologie

3.1 Data

Všechny informace týkající se datových souborů, a to v rozsahu celé práce, jsou čerpány z datového portálu European Social Survey (n. d.). Veškeré zmiňované informace jsou dostupné buď přímo na webu portálu, nebo v dokumentacích přiložených k jednotlivým vlnám šetření. V kapitole je na European Social Survey odkazováno jako na ESS.

V práci jsou použita data z 10 vln dotazníkového šetření ESS za Českou republiku. Česká republika se účastnila všech 11 vln šetření s výjimkou vlny 3, která proto není v této práci zahrnuta. Tabulka 3 shrnuje klíčové informace k jednotlivým vlnám. Výzkumy jsou prováděny pod záštitou Sociologického ústavu Akademie věd České republiky a financovány z grantů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Tabulka 3 – Charakteristiky datových souborů

Vlna:	Použitá verze dat:	Termín sběru:	Počet celkem:	Metoda sběru dat:	Agentura:
ESS1	ESS1E06_7	24.11.2002 - 09.03.2003	1360	PAPI	STEM
ESS2	ESS2E03_6	01.10.2004 - 13.12.2004	3026	PAPI	SC&C
ESS4	ESS4E04_6	08.06.2009 - 08.07.2009	2018	PAPI	PPM FACTUM RESEARCH
ESS5	ESS5E03_5	20.01.2011 - 08.03.2011	2386	PAPI	PPM FACTUM RESEARCH
ESS6	ESS6E02_6	09.01.2013 - 11.03.2013	2009	PAPI	MEDIAN
ESS7	ESS7E02_3	24.11.2014 - 09.02.2015	2148	CAPI/CAMI	MEDIAN
ESS8	ESS8E02_3	24.10.2016 - 19.12.2016	2269	CAPI/CAMI	PPM FACTUM RESEARCH
ESS9	ESS9E03_2	17.11.2018 - 06.02.2019	2398	CAPI/CAMI	PPM FACTUM RESEARCH
ESS10	ESS10E03_2	07.07.2021 - 29.09.2021	2476	CAPI/CAMI	PPM FACTUM RESEARCH
ESS11	ESS11SC_CZ_E03	01.02.2024 - 04.08.2024	1805	CAWI / PAPI-SELF	SC&C

Metoda výběru respondentů do vzorku se v průběhu let neměnila, avšak metoda samotného sběru dat ano. Ve vlnách ESS1–ESS6 byla používána metoda PAPI, při níž tazatel vedl rozhovor a zaznamenával odpovědi do papírového dotazníku. Od vlny ESS7 došlo k přechodu na metody CAPI/CAMI, kdy tazatel zadává odpovědi respondenta přímo do elektronického zařízení. Ve vlně ESS11 nastala zásadnější změna, kdy data za Českou republiku byla sbírána metodou CAWI – samostatným vyplňováním dotazníku online – a metodou PAPI-self – samostatným vyplňováním zaslaných papírových dotazníků. Vlna ESS11 pro Českou republiku není standardně zahrnována do souhrnného datasetu, který ESS datový portál k této vlně poskytuje. V této práci je s danými daty přesto pracováno a tato skutečnost je vnímána jako metodologické omezení. Změna metody sběru dat může vstupovat do výsledků

jako latentní faktor, a proto je k nálezům specifickým pro vlnu ESS11 přistupováno s náležitou obezřetností.

Data za jednotlivé vlny byla stažena z portálu ESS (n. d.) a spojena do jednoho souhrnného datasetu. Z každé vlny byly vybrány proměnné potřebné pro analýzy – konkrétně proměnné sociodemografické, analytické váhy, identifikační proměnné a proměnné Human Values Scale (dále HVS) – podrobný popis tohoto měřícího nástroje je uveden v kapitole *1.2 Měření hodnot* (zejména viz Tabulka 2). Před zahájením analýz byla data podrobena standardním procedurám čištění, jejichž součástí bylo sjednocení typů proměnných, rekódování únikových odpovědí jako chybějících hodnot a překódování škály odpovědí u HVS za účelem srozumitelnější interpretace výsledků interpretace. V původním kódování odpovídá hodnota 1 možnosti „Velmi se mi podobá" a hodnota 6 možnosti „Vůbec se mi nepodobá", v použitých datech je však škála otočená.

Data za jednotlivé vlny jsou reprezentativní pro danou populaci v období sběru dat. Reprezentativita je zajišťována na základě podkladů Českého statistického úřadu (ČSÚ), které jsou součástí dokumentace každé vlny šetření za každou zúčastněnou zemi. Tabulka 4 zachycuje charakteristiky celého vzorku a analytického vzorku, jenž vstupuje do hlavních analýz práce. Analytický vzorek je menší v důsledku vyřazení případů s chybějícími hodnotami na proměnných HVS, jak je podrobněji popsáno v podkapitole *2.2 Váhy a chybějících hodnoty*. Srovnání celkového a analytického vzorku ukazuje, že procentuální zastoupení jednotlivých kategorií sociodemografických proměnných se mezi oběma vzorky liší jen minimálně – odchylky nepřekračují 1procentní bod, a analytický vzorek je proto považován za reprezentativní. Chybějící hodnoty sociodemografických proměnných jsou uvedeny, neboť se v datasetu vyskytují.

Základní sociodemografické proměnné dokládané populačními statistikami zahrnují věk, pohlaví a vzdělání (Tabulka 4). Dále je zachycena proměnná regionu – vzhledem k tomu, že v různých vlnách bylo použito buď členění NUTS2, nebo NUTS3, je reportována úroveň NUTS2, která byla v případě nutnosti zkonstruována z dostupných podkladů pro členění NUTS3. Populační statistiky zahrnují rovněž velikost místa bydliště, která byla v průběhu času dokládána různými způsoby. V aktuálnějších vlnách je rozlišováno pouze na rurální a urbánní oblasti, v minulosti podle počtu obyvatel aj. V datech je však k dispozici výhradně proměnná zachycující subjektivně hodnocenou velikost místa bydliště, definovaná vágními slovními označeními. Přímé srovnání s populačními statistikami proto není možné a tato proměnná je v rekódované podobě reportována jako orientační údaj.

Tabulka 4 – Sociodemografické charakteristiky celkového souboru a analytického vzorku

		CELKEM N = 21 895		ANALYTICKÉ N = 20 949	
Proměnná	**Kategorie**	**% nevážené**	**% vážené**	**% nevážené**	**% vážené**
Pohlaví	Muž	46,5	48,3	46,2	48,2
	Žena	53,1	51,2	53,7	51,8
	NA	0,5	0,5	0,1	0,1
Věk (kategorie)	do 24	10,8	14,5	10,8	14,7
	25–34	14,7	15,1	14,9	15,3
	35–44	17	15,9	17,1	16
	45–54	17,2	17,8	17,4	18
	55–64	17,9	17	18,1	17,2
	65+	20,9	18,1	20,9	18,1
	NA	1,5	1,5	0,9	0,7
Vzdělání	ZŠ vč. nedokončeného	12,9	16	12,7	15,9
	Vyučení a SŠ bez maturity	34,9	32,2	35	32,2
	SŠ s maturitou	35,8	35,3	36,1	35,6
	VŠ a VOŠ	15,5	15,9	15,7	16
	NA	0,8	0,6	0,5	0,3
Kraj (NUTS2)	Praha	11,8	12,1	11,8	12
	Střední Čechy	10,8	11,7	10,9	11,8
	Jihozápad	11,8	11,5	11,8	11,5
	Severozápad	10,6	10,4	10,7	10,5
	Severovýchod	14,8	14,3	14,6	14,1
	Jihovýchod	16,3	16,1	16,3	16
	Střední Morava	11,5	11,6	11,6	11,7
	Moravskoslezsko	12,3	12,3	12,3	12,3
	NA	0	0	0	0
Velikost místa bydliště	Velké město nebo předměstí	26,7	26	26,9	26,2
	Město nebo menší město	37,9	36,8	38	36,9
	Vesnice nebo statek	29,7	31,3	29,8	31,4
	NA	5,7	5,9	5,4	5,6

Poznámka. NA je zkrat pro chybějíc hodnoty.

3.2 Váhy a chybějících hodnoty

Při práci s datovými soubory European Social Survey (ESS) je doporučeno vždy používat váhy. ESS ve svém průvodci vážením (Kaminska, 2020) doporučuje používat analytické váhy, tedy proměnnou anweight. Tato proměnná však dosud nebyla dopočítána a implementována do všech datových souborů, a z tohoto důvodu byla pro vlnu ESS2 vypočítána samostatně podle přiloženého návodu v průvodci. Tabulka 5 představuje rozsahy vah v jednotlivých vlnách.

Tabulka 5 – Rozmezí vah a počtů respondentů v jendotlicých vlnách

Název vlny	Váhy min	Váhy max	Počet respondentů celkem
ESS1	0,0040	2,5602	1360
ESS2	0,0017	1,1549	3026
ESS4	0,0100	1,7673	2018
ESS5	0,0138	1,5125	2386
ESS6	0,0001	1,7912	2009
ESS7	0,0010	1,6640	2148
ESS8	0,0071	1,5743	2269
ESS9	0,1106	1,4911	2398
ESS10	0,1137	1,4511	2476
ESS11	0,1235	2,0152	1805

Problematika chybějících hodnot je pro tuto práci zásadní a vyžaduje bližší popis. V datech se vyskytují dva typy chybějících hodnot. Prvním jsou systémové chybějící hodnoty, tedy případy, ve kterých respondent na danou otázku vůbec neodpověděl. Druhou jsou únikové odpovědi, kdy byla v datech uvedena některá z možností jako „Nevím" nebo „Nechci odpovědět". Druhý typ byl rekódován na chybějící hodnotu, kvůli zachování ordinality škály možností odpovědi u jednolitých portrétů Human Values Scale (HVS).

Pro účely této práce byly chybějící hodnoty blíže zkoumány v rámci portrétů HVS, které vstupují do stěžejních analýz. Tabulka 6 a Tabulka 7 uvádí absolutní a procentuální zastoupení chybějících hodnot v jednotlivých vlnách výzkumu. Problematika chybějících hodnot se samozřejmě netýká pouze proměnné HVS, ale všech proměnných v datasetu, včetně těch sociodemografických. Respondenti s chybějící hodnotou v sociodemografických proměnných mají nicméně k sobě přiřazenou analytickou váhu. V analýzách je s těmito respondenty přesto pracováno, aby byl zachován co největší možný analytický vzorek.

Tabulka 6 – Chybějící hodnoty v proměnných HVS podle vln ESS (absolutní počty)

ESS	N	NA=0	NA>0	NA=all	NA=some
ESS01	1360	1070	290	124	166
ESS02	3026	2187	839	264	575
ESS04	2018	1849	169	20	149
ESS05	2386	2206	180	43	137
ESS06	2009	1712	297	9	288
ESS07	2148	1704	444	274	170
ESS08	2269	2176	93	3	90
ESS09	2398	2180	218	29	189
ESS10	2476	2178	298	27	271
ESS11	1805	1523	282	153	129

Poznámka. N – celkový počet respondentů; NA=0 – respondenti bez jakékoli chybějící hodnoty v proměnných HVS; NA>0 – respondenti s alespoň jednou chybějící hodnotou v proměnných HVS (součet NA=all a NA=some); NA=all – respondenti s chybějící hodnotou ve všech proměnných HVS; NA=some – respondenti s chybějící hodnotou pouze v některých proměnných HVS.

Tabulka 7 – Chybějící hodnoty v proměnných HVS podle vln ESS (%)

Vlna	NA=0	NA>0	NA=all	NA=some
ESS01	78,7 %	21,3 %	9,1 %	12,2 %
ESS02	72,3 %	27,7 %	8,7 %	19,0 %
ESS04	91,6 %	8,4 %	1,0 %	7,4 %
ESS05	92,5 %	7,5 %	1,8 %	5,7 %
ESS06	85,2 %	14,8 %	0,4 %	14,3 %
ESS07	79,3 %	20,7 %	12,8 %	7,9 %
ESS08	95,9 %	4,1 %	0,1 %	4,0 %
ESS09	90,9 %	9,1 %	1,2 %	7,9 %
ESS10	88,0 %	12,0 %	1,1 %	10,9 %
ESS11	84,4 %	15,6 %	8,5 %	7,1 %

Poznámka. N – celkový počet respondentů; NA=0 – respondenti bez jakékoli chybějící hodnoty v proměnných HVS; NA>0 – respondenti s alespoň jednou chybějící hodnotou v proměnných HVS (součet NA=all a NA=some); NA=all – respondenti s chybějící hodnotou ve všech proměnných HVS; NA=some – respondenti s chybějící hodnotou pouze v některých proměnných HVS.

Na datasetu byla v prostředí R (R Core Team, 2026) provedena analýza chybějících hodnot pomocí Little's MCAR testu (Little, 1988, cit. dle Enders, 2022) s využitím balíčku naniar (Tierney & Cook, 2023), a to jednotlivě pro každou dostupnou vlnu šetření. Test ověřuje nulovou hypotézu, že data chybí zcela náhodně (missing completely at random, MCAR) (Enders, 2022). Ve všech vlnách byl Little's MCAR test signifikantní, nulová hypotéza o náhodném chybění dat tedy byla zamítnuta. Enders (2022) však zmiňuje, že tento test je citlivý na velké vzorky, a proto může být nulová hypotéza zamítnuta i tehdy, kdy absence dat není skutečně problematická.

Analýza byla proto doplněna o vážené logistické regrese, v nichž byla testována závislost přítomnosti chybějících hodnot na sociodemografických proměnných (pohlaví, věk, vzdělání, NUTS2), a to pro každou vlnu zvlášť. Jediným konzistentním prediktorem chybění se ukázalo vzdělání – ve vlnách ESS1, ESS2, ESS4 a ESS7 platí, že respondenti s vyšším vzděláním mají nižší pravděpodobnost výskytu chybějící hodnoty. Žádný z prediktorů nebyl statisticky významný ve všech vlnách a u pohlaví se navíc měnil i směr vztahu. Celkově výsledky nasvědčují mechanismu chybění typu MAR (missing at random), při němž jsou chybějící hodnoty podmíněny některou z pozorovaných proměnných. Dle Enderse (2022) tento mechanismus představuje standardní předpoklad při analytické práci s neúplnými daty.

Po zvážení skutečnosti, že v některých vlnách výzkumu chybí alespoň jedna odpověď na proměnné HVS u více než 20 % případů, a na základě předpokladu mechanismu chybění MAR byla v explorační faktorové analýze zvolena metoda párového vymazání (pairwise deletion). Tato metoda představuje méně radikální alternativu k celkovému vymazání případů s chybějící hodnotou (listwise deletion), kdy během výpočtů jsou přeskočeny pouze ty případy, které mají chybějící hodnotu v dané části výpočtu, zatímco v ostatních částech mohou být nadále využity (Rosseel et al., 2025). Do analýzy tak vstupuje 95,7 % celého dostupného vzorku. Jelikož jsou chybějící hodnoty podmíněny pozorovanými proměnnými, nikoli hodnotami proměnných samotných, a jsou použity analytické váhy, lze očekávat, že dopad chybějících hodnot na výsledky analýzy a jejich zobecnitelnost je zanedbatelný.

3.3 Analytický postup

Pro zpracování dat byl využíván statistický software R (R Core Team, 2026) v prostředí RStudio (Posit Team, 2026). Metodologicky důležité balíčky jsou představovány průběžně textu vždy v souvislosti s příslušnou analýzou. Zvolený analytický postup sestává ze dvou na sebe navazujících kroků: nejprve faktorové analýzy a následné latentní profilové analýzy pracující s výslednými faktorovými skóry, obdobně jako například v práci Schmidt et al. (2021).

Pro segmentaci hodnotových orientací byla původně zvažována latentní třídní analýza (LCA), již využívají například Magun et al. (2016), Albers et al. (2022) aj. Od tohoto přístupu bylo nakonec upuštěno, jelikož dostupné implementace LCA v prostředí R neumožňují přímočaré zapracování analytických vah, přičemž řešení tohoto problému by přesahovalo rámec této práce. Namísto toho byla zvolena latentní profilová analýza (dále LPA), která stejně jako LCA patří do rodiny modelů latentních tříd (mixture models), s tím rozdílem, že pracuje se spojitými indikátory (Spurk et al., 2020). Na rozdíl od jiných segmentačních

metod (např. k-means) LPA přiřazuje respondenty do profilů na základě odhadnutých pravděpodobností příslušnosti, což umožňuje formálně hodnotit kvalitu klasifikačního řešení prostřednictvím statistických kritérií, jako jsou například entropie nebo průměrná posteriorní pravděpodobnost (Spurk et al., 2020).

Jako vstupní data do LPA byly použity faktorové skóry zachycující strukturu hodnotových orientací. Původně bylo zvažováno jejich odvození prostřednictvím konfirmační faktorové analýzy, a to ve třech variantách vycházejících z dostupné teorie: 4faktorové podle Schwartzových vyšších dimenzí, 10faktorové podle deseti základních lidských hodnot (Schwartz, 2012) a 7faktorové řešení, které pro český kontext testovala Anýžová (2014). Všechny tři varianty byly otestovány, avšak žádná nepřinesla uspokojivé výsledky, především kvůli vysokým korelacím mezi faktory, které v některých případech přesahovaly hodnotu 0,8, což mělo nežádoucí důsledky pro následnou segmentaci. Byla proto zvolena explorační faktorová analýza (dále EFA), která slouží k identifikaci latentních faktorů bez předem stanovené struktury. K EFA bylo přistoupeno i z důvodu samotného cíle práce, jelikož záměrem není ověření Schwartzovy teorie a jejích variant, nýbrž vytvoření empirické segmentace hodnotových orientací. Tento přístup ostatně připouštějí jak Cieciuch, Schwartz a Davidov (2015), tak i Schwartz (2012), podle nichž lze s hodnotovými dimenzemi zacházet flexibilně podle potřeb analýzy. Mezi faktory byla také testována konfigurální, měrová a skalární invariance, aby byla ověřena srovnatelnost faktorů mezi jednotlivými vlnami výzkumu (Anýžová, 2014).

Je třeba také zmínit dvě metodologická doporučení, která nebyla implementována – centrování odpovědí a kontrolu metodologického faktoru (method factor), přičemž obě tyto intervence mají kontrolovat a snižovat vliv stylu odpovídání respondenta na data (Schwartz et al., 2012; Magun et al., 2016). Kontrolu metodologického faktoru nebylo možné implementovat z důvodu technických omezení prostředí R. Centrování odpovědí bylo zváženo a provedeno, avšak výsledek byl v souladu s tím, co literatura předpokládá – ipsatizace dat před faktorovou analýzou vede ke zkreslení faktorové struktury a je proto pro tento typ analýzy metodologicky nevhodná (Chan, 2003), z toho důvodu nebylo centrování do analýzy zahrnuto.

4 Analýza

4.1 Explorační faktorová analýza

Explorační faktorová analýza (dále EFA) byla provedena na sdruženém datasetu všech deseti vln European Social Survey (dále ESS) za Českou republiku (analytické N = 20 949) s využitím 21 položek škály Human Values Scale (dále HVS) a balíčku lavaan (Rosseel et al., 2025). Jako estimátor byl zvolen WLSMV s ohledem na ordinální povahu dat, šikmá rotace oblimin, jelikož dle teorie (Schwartz, 1992, 2012) lze předpokládat vzájemnou korelaci faktorů. Výpočet vychází z polychorických korelací a případy s chybějícími hodnotami byly zpracovány metodou párového vymazání.

Adekvátnost dat pro vstup do EFA byla ověřena pomocí balíčku psych (Revelle, 2025), který nepodporuje vážení ani práci s neúplnými daty, a proto do těchto dílčích testů vstupovaly odpovědi pouze respondentů bez chybějící hodnoty v proměnných HVS (N=18 785). Hodnota KMO dosáhla 0,911, což svědčí o dobré adekvátnosti dat, a Bartlettův test sféricity zamítl nulovou hypotézu o neexistenci korelací mezi proměnnými (Watkins, 2018).

Pro určení optimálního počtu faktorů bylo využito tří kritérií: paralelní analýzy, scree plotu a Kaiserova kritéria (Watkins, 2018). Paralelní analýza doporučila pět faktorů, Kaiserovo kritérium čtyři. Čtyři faktory dosahují eigenvalue vyšší než 1 (ev4 = 1,042), zatímco pátý faktor tuto hranici nepřekračuje (ev5 = 0,893) (Hair et al., 2010; Watkins, 2018). Vizuální průběh scree plotu naznačuje nejostřejší zlom po druhém faktoru, třetí (ev3 = 1,246) a čtvrtý faktor však zůstávají těsně nad hranicí 1. Na základě těchto kritérií byla prověřována řešení se třemi, čtyřmi a pěti faktory. 3faktorové řešení bylo odmítnuto, neboť jeden faktor zahrnoval 11 proměnných, zatímco zbylé dva faktory měly každý pouze 5 proměnných a pětifaktorové řešení bylo odmítnuto, protože pátý faktor byl tvořen pouze dvěma proměnnými a takto nevyvážená řešení nejsou strukturálně optimální (Watkins, 2018). Jako finální řešení bylo zvoleno 4faktorové řešení.

Celkový vysvětlený rozptyl 4faktorového řešení činí 48,8 %. Reliabilita všech faktorů dosáhla přijatelných hodnot (α = 0,751–0,804), přičemž doporučený práh $\alpha \geq 0{,}70$ (Hair et al., 2010; Watkins, 2018) byl splněn u všech čtyř faktorů. Tabulka 8 uvádí úplnou matici faktorových zátěží včetně komunalit. Řešení vykazuje dvě problematické vlastnosti. První se týká komunality proměnné TRAD (h^2 = 0,282), která nedosahuje doporučeného prahu 0,30, druhou jsou vícenásobné zátěže u proměnných LOYAL, GTIME, NEW, ADVNT a FREE, které výrazněji sytí více než jeden faktor současně, kdy obě tyto skutečnosti by optimálně vedly k vyřazení dotčených proměnných z analýzy (Hair et al., 2010). Všechny uvedené proměnné byly přesto ponechány, aby bylo zachováno úplné obsahové pokrytí Schwartzovy škály hodnot.

Tabulka 8 – Komunality a faktorové zátěže 4faktorového řešení

Proměnná / Portrét	Komunalita	F1 – zátěž	F2 – zátěž	F3 – zátěž	F4 – zátěž
EQUAL	0,329	0,248	**0,375**	-0,043	0,131
DIFF	0,476	**0,665**	-0,012	-0,012	0,161
ENVIR	0,498	0,28	**0,453**	-0,143	0,281
HELP	0,465	**0,549**	0,138	-0,019	0,198
LOYAL	0,529	0,284	**0,456**	-0,088	**0,304**
RULE	0,389	**0,496**	0,139	0,193	-0,226
BEHAVE	0,542	**0,472**	0,296	0,17	-0,327
MODST	0,439	**0,656**	-0,021	-0,141	-0,129
TRAD	*0,282*	**0,337**	0,26	0,006	-0,032
SAFE	0,495	0,075	**0,646**	0,09	-0,104
GOVER	0,516	0,052	**0,67**	0,108	-0,019
RICH	0,541	-0,177	0,026	**0,711**	0,038
RESPECT	0,447	0,136	0,154	**0,632**	-0,098
ADMIRE	0,608	-0,032	-0,006	**0,779**	0,006
SUCCESS	0,597	0,05	0,067	**0,683**	0,131
GTIME	0,585	-0,09	0,035	**0,333**	**0,552**
FUN	0,513	0,038	-0,033	0,258	**0,555**
NEW	0,53	0,181	-0,082	**0,351**	**0,464**
ADVNT	0,621	0,097	-0,347	**0,488**	**0,384**
IDEAS	0,375	0,074	0,231	0,25	**0,352**
FREE	0,476	-0,055	**0,41**	0,109	**0,497**

Poznámka. Portréty HVS vztahující se ke zkratkám proměnných lze nalézt v Tabulka 2.

Tabulka 9 znázorňuje rozdělení proměnných do jednotlivých faktorů. Jedná se o upravenou verzi tabulky (Tabulka 2) z podkapitoly *1.2 Měření hodnot*, doplněnou o faktory tak, aby bylo patrné, k jakým přesunům oproti teorii došlo a interpretace jednotlivých faktorů vychází z teorie představené v podkapitole *1.1 Struktura*. Získané řešení zachovává Schwartzovo rozdělení na dvě zaměření – F1 a F2 odpovídají sociálnímu zaměření, F3 a F4 osobnímu. Na úrovni čtyř dimenzí vyššího řádu jsou již patrné změny. U faktorů osobního zaměření se jedná pouze o rozpad hodnoty stimulace, jejíž dva portréty se rozdělily do různých faktorů – jinak zůstaly dimenze Otevřenosti změně a Posílení ega obsahově celistvé. U faktorů sociálního zaměření jsou změny výraznější: Schwartzovy dimenze Konzervace a Překročení sebe sama se rozpadly a jejich hodnoty se promíchaly napříč F1 a F2, což je způsobeno zejména rozpadem hodnot univerzalismu a benevolence. Celistvé zůstaly portréty zastupující hodnoty konformismu, tradice a bezpečnosti.

F1 – *Konformita a závazek* je faktor zahrnující proměnné teoreticky spjaté s hodnotou tradice, tedy s pokorností, skromností a odkazem na tradici. Dále zahrnuje hodnotu konformismu, aspekt univerzalismu týkající se naslouchání ostatním a aspekt hodnoty benevolence vztahující se k pomoci a péči o okolní lidi.

Tabulka 9 – Čtyřfaktorové řešení v kontextu Schwartzovy teorie hodnot

Vzniklé faktory	*Dimenze*	**Hodnoty**	Portréty
F1 – Konformita a závazek	***Překročení sebe sama***	**UNIVERZALISMUS**	DIFF. Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.
		BENEVOLENCE	HELP. Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.
	Konzervace	**KONFORMISMUS**	RULE. Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje. BEHAVE. Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.
		TRADICE	MODST. Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost. TRAD. Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.
F2 – Kolektivní bezpečí	***Překročení sebe sama***	**UNIVERZALISMUS**	EQUAL. Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti. ENVIR. Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.
		BENEVOLENCE	LOYAL. Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.
	Konzervace	**BEZPEČNOST**	SAFE. Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost. GOVER. Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.
F3 – Sebeprosazení a výkon	***Posílení ega***	**MOC**	RICH. Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci. RESPECT. Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.
		ÚSPĚCH	ADMIRE. Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá. SUCCESS. Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.
	Otevřenost změně	**STIMULACE**	ADVNT. Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.
F4 – Hédonismus a autonomie	***Otevřenost změně***	**POŽITKÁŘSTVÍ**	GTIME. Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává. FUN. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.
		STIMULACE	NEW. Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.
		SAMOSTATNOST	IDEAS. Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem. FREE. Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.

Poznámka. Tabulka 2 přepracovaná dle výsledků explorační faktorové analýzy.

F2 – *Kolektivní bezpečí* je faktor zahrnující teoreticky ukotvenou hodnotu bezpečí, která vypovídá o tom, že je pro respondenty důležité žít v bezpečném prostředí a že silný stát jim má toto bezpečí zajišťovat. Z hodnoty univerzalismus zahrnuje přesvědčení, že se všemi lidmi má být zacházeno stejně a mají mít stejné příležitosti, a dále že lidé mají pečovat o přírodu a životní prostředí. Z hodnoty benevolence obsahuje aspekt loajality k přátelům.

F3 – *Sebeprosazení a výkon* je faktor zahrnující teoretickou dimenzi Posílení ega, tedy hodnotu moci reprezentovanou důležitostí respektu i bohatství a hodnotu úspěchu reprezentovanou důležitostí být obdivován za své schopnosti a dosahovat výsledků oceňovaných okolím. Z hodnoty stimulace je zde zastoupeno vyhledávání rizika a dobrodružství spojeného s vzrušujícím životem.

F4 – *Hédonismus a autonomie* je faktor zahrnující téměř kompletní dimenzi Otevřenosti ke změně, reprezentovanou hodnotou požitkářství spočívající v důrazu na požitek i prožitek a vyhledávání aktivit přinášejících potěšení, také hodnotou samostatnosti, kde je pro lidi důležitá tvořivost, realizace vlastních nápadů, svoboda a nezávislost. Z hodnoty stimulace je zde zastoupeno vyhledávání překvapení, nových aktivit a neustálé rozmanitosti.

Je tedy zřejmé, že se empiricky identifikované faktory od Schwartzových dimenzí vyššího řádu částečně odlišují. Faktory *Sebeprosazení a výkon* a *Hédonismus a autonomie* jsou s teorií relativně konzistentní, kdy jedinou výjimkou je přeřazená proměnná ADVNT, která interpretačně oba faktory zásadně nenarušuje. Výraznější rozdíl oproti teorii přináší faktory *Konformita a závazek* a *Kolektivní bezpečí*, které nemají přímou návaznost na Schwartzovy dimenze Překročení sebe sama a Konzervace. Zdá se, že v české populaci není hranice mezi zachováváním řádu a tradicí na jedné straně a orientací na druhé lidi na straně druhé tak ostrá, jak Schwartzova teorie předpokládá.

Korelační struktura mezi faktory (Tabulka 10), ale i korelace mezi proměnnými a faktory (Tabulka 11) potvrzuje dvě interpretační linie nastíněné výše, kdy F1 a F2 spolu korelují silně a F3 a F4 relativně také. Korelace mezi těmito dvěma bloky navzájem jsou naopak velmi nízké, což je konzistentní s jejich obsahovou odlišností a určitým navázáním na teorii (Schwartz, 1992; 2012). Všechny korelace mezi faktory jsou přitom pozitivní. V teorii je předpokládán určitý konfliktní vztah mezi hodnotami, a tedy i mezi dimenzemi vyššího řádu, negativní korelace se však v těchto datech nevyskytují.

V tabulce korelací proměnných s faktory (Tabulka 11) jsou dále patrné případy položek s vysokými korelacemi napříč více faktory, které korespondují s vícenásobnými zátěžemi diskutovanými výše. Nejvýraznějším příkladem je ADVNT, která koreluje srovnatelně s F3 i F4, a FREE, která vykazuje nezanedbatelné korelace s F2 i F4.

Tabulka 10 – Korelace mezi faktory

Faktor	F1 – *Konformita a závazek*	F2 – *Kolektivní bezpečí*	F3 – *Sebeprosazení a výkon*	F4 – *Hédonismus a autonomie*
F1	1	0,58	0,08	0,09
F2		1	0,11	0,04
F3			1	0,47
F4				1

Tabulka 11 – Korelace faktorů a portrétů

Faktor	**Portrét**	F1 – *Konformita a závazek*	F2 – *Kolektivní bezpečí*	F3 – *Sebeprosazení a výkon*	F4 – *Hédonismus a autonomie*
F1 – *Konformita a závazek*	DIFF	0,67	0,38	0,12	0,22
	HELP	0,65	0,46	0,13	0,25
	RULE	0,57	0,44	0,14	-0,08
	BEHAVE	0,63	0,57	0,08	-0,19
	MODST	0,62	0,34	-0,15	-0,14
	TRAD	0,49	0,45	0,05	0,01
F2 – *Kolektivní bezpečí*	EQUAL	0,47	0,52	0,08	0,15
	ENVIR	0,56	0,61	0,06	0,26
	LOYAL	0,57	0,62	0,13	0,31
	SAFE	0,45	0,69	0,12	-0,03
	GOVER	0,45	0,71	0,17	0,07
F3 – *Sebeprosazení a výkon*	RICH	-0,10	0,00	0,72	0,36
	RESPECT	0,27	0,29	0,61	0,22
	ADMIRE	0,03	0,06	0,78	0,37
	SUCCESS	0,16	0,17	0,76	0,46
	ADVNT	-0,03	-0,22	0,64	0,61
F4 – *Hédonismus a autonomie*	GTIME	0,01	0,04	0,59	0,70
	FUN	0,09	0,04	0,52	0,68
	NEW	0,21	0,08	0,58	0,64
	IDEAS	0,26	0,32	0,45	0,49
	FREE	0,24	0,41	0,38	0,56

V souladu se záměry analýzy bylo nutné nakonec ověřit měrovou invarianci faktorové struktury napříč vlnami ESS, aby bylo možné potvrdit, že respondenti v různých letech interpretují položky srovnatelným způsobem, a že průměry faktorů jsou mezi vlnami smysluplně porovnatelné (Anýžová, 2014). Testování probíhalo ve třech stupních – konfigurálním, metrickém a skalárním, a bylo provedeno s využitím balíčků lavaan (Rosseel et al., 2025) semTools (Jorgensen et al., 2025).

Pro hodnocení shody modelu byly použity indexy CFI a RMSEA (Tabulka 12), přičemž pro interpretaci jejich hodnot byla aplikována stejná kritéria jako v článku Anýžové (2014). Hodnota RMSEA konfigurálního modelu (0,095) mírně překračuje doporučenou hranici 0,08, stejně jako metrický model (0,094). Skalární model se této hranici nejvíce přibližuje (0,082). Změny CFI při přechodu mezi modely jsou však zanedbatelné,

což představuje klíčové kritérium pro potvrzení invariance (Anýžová, 2014). Metrická a skalární invariance jsou proto potvrzeny, což umožňuje porovnávat průměry faktorů napříč vlnami ESS a jejich využití v navazující segmentační části analýzy.

Tabulka 12 – Výsledky testu měrové invariance

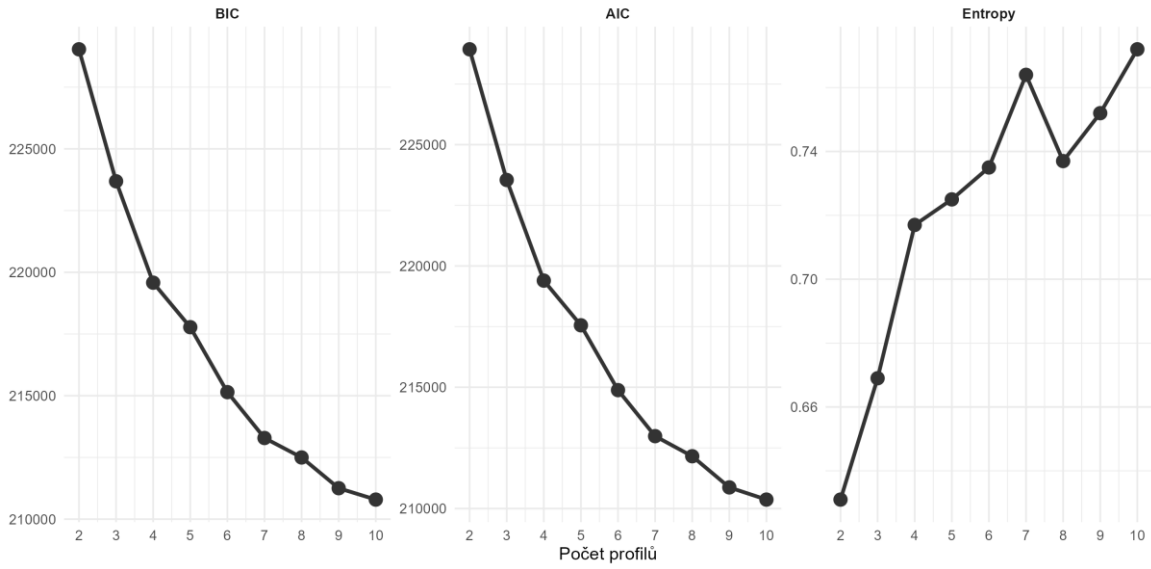
Model	CFI	RMSEA
Konfigurální	0,932	0,095
Metrický	0,927	0,094
Skalární	0,929	0,082

4.2 Latentní profilová analýza

K provedení latentní profilové analýzy (dále LPA) byl využit balíček tidyLPA (Rosenberg et al., 2018) a do analýzy vstupovaly faktorové skóry. V souladu s postupem Schmidta et al. (2021) byl zvolen Model 1, který předpokládá shodné rozptyly faktorových skórů napříč profily a jejich vzájemnou nezávislost uvnitř profilů. Jelikož LPA využívá náhodnou inicializaci startovních hodnot, byl pro zajištění reprodukovatelnosti výsledků nastaven seed na hodnotu 44048.

Výběr optimálního počtu profilů nebyl přímočaré rozhodnutí. Rozhodování se opíralo o několik kritérií – fit index (BIC, AIC a entropie), velikost profilů a jejich interpretovatelnost (Graf 2). Po prohlédnutí fit indexů byla před rozhodnutím o optimálním počtu profilů, v souladu s doporučením Spurk et al. (2020), bližší pozornost věnována více řešením, konkrétně řešením se 4 až 7 profily. V případě entropie jsou graficky patrné dva zlomy – prudké zlepšení, jeden u 4 profilů a následně vrchol před poklesem u 7 profilů. U indexů AIC a BIC nejsou výrazné zlomy graficky zřetelné a obecně dosahují lepších hodnot s vyšším počtem faktorů, nicméně přírůstek nikde není tak významný – není vidět zlom, aby to ukazovalo na nějaké potencionálně lepší řešení.

Graf 2 – Hodnoty fit indexů BIC, AIC a entropie podle počtu profilů

Dalším krokem, který bylo nutné zvážit a prozkoumat, bylo procentuální zastoupení respondentů v jednotlivých řešeních (Tabulka 13). V řešeních se čtyřmi a pěti profily vzniká vždy jeden profil zahrnující více než 50 % dotázaných. Ten se rozpadá až 6profilového řešení, kde se však objevují dva profily se zastoupením nižším než 5 % a u 7profilového řešení jsou takto malé profily dokonce tři. Nízké procentuální zastoupení některých profilů s sebou přináší rizika pro jejich další analytické využití a interpretaci.

Tabulka 13 – Procentuální zastoupení profilů v jednotlivých řešeních LPA (vážená %)

		Jednotlivé profily									
		P1	**P2**	**P3**	**P4**	**P5**	**P6**	**P7**	**P8**	**P9**	**P10**
Počet profilů v řešení	**2**	48	52								
	3	41.3	18.7	40							
	4	12.9	17.7	15.7	53.6						
	5	13.4	10.2	12.6	12	51.8					
	6	4.7	9.5	15.9	34.4	31	4.5				
	7	31.7	36.4	4.6	4.1	4.7	11.3	7.2			
	8	4.8	33.5	4.7	6	6.9	2.8	15.9	25.4		
	9	16.7	11.9	9	3.4	2.6	37.2	1.4	14	3.8	
	10	2.4	3.1	3.9	30.5	3.1	3.1	2.6	17.3	5.8	28.4

Při podrobnějším posuzování řešení bylo zjištěno, že již 4profilové řešení obsahuje profily, jejichž interpretační jádro se zachovává i v řešeních s vyšším počtem profilů. 4profilové řešení tvoří profily *Sociální*, *Intenzivní*, *Indiferentní* a *Průměrná většina*. Přechod na 5profilové řešení přináší jeden nový profil – *Ukotvení*, který se vyděluje převážně z profilu *Sociální* (graficky znázorněné přechody viz Příloha 5). Zbývající čtyři profily 5profilového řešení přitom odpovídají svým interpretačním jádrem profilům z řešení 4profilového, přičemž profil *Průměrné většiny* zůstává ve svém složení velmi stabilní.

Na tomto místě je vhodné vysvětlit, proč nebyla zvolena řešení s vyšším počtem profilů. Při přechodu na 6profilové řešení (graficky znázorněné přechody viz Příloha 6) se velký profil *Průměrné většiny* rozděluje na dva profily – *Průměrní* a *Indiferentní*. Toto rozdělení nepřináší interpretačně hodnotné rozlišení, neboť oba profily zůstávají svým charakterem blízké původní *Průměrné většině* a liší se v podstatě pouze intenzitou odpovídání. Zároveň v 6profilovém řešení vzniká nový *Neztotožnění*, který vykazuje vnitřní nesourodost – jeho členové vykazují jen minimální podíl silné podobnosti s portréty, přičemž zbývající odpovědi jsou přibližně rovnoměrně rozloženy mezi slabou podobnost a nepodobnost. U tohoto profilu tak není patrná žádná vyhraněná nebo čitelná hodnotová tendence. Kromě toho se v tomto řešení objevují dva profily s nízkým procentuálním zastoupením (*Neztotožnění* – 4,7 %, *Intenzivní* – 4,5 %), což s sebou nese rizika pro jejich analytické využití a interpretaci.

V 7profilovém řešení přetrvávají všechny profily ze 6profilového řešení se srovnatelným procentuálním zastoupením (graficky znázorněné přechody viz Příloha 7) a přibývá jeden nový – *Mladí individualisté*, charakterizovaný silnou orientací na faktory Hédonismus a autonomii

i Sebeprosazení a výkon a výrazně mladším průměrným věkem. Interpretační zajímavost tohoto profilu, však není dostatečným důvodem pro volbu řešení, které jinak obsahuje interpretačně problematické profily popsané výše. I v tomto řešení se nadto vyskytují dokonce tři profily s nízkým procentuálním zastoupením (*Mladí individualisté* – 4,6 %*, Neztotožnění* – 4,1 %, *Intenzivní* – 4,7 %).

Z těchto důvodů bylo za primární zvoleno 5profilové řešení. Oproti 4profilovému přináší jeden nový profil *Ukotvení*, jehož interpretace se od profilu *Sociální*, z něhož pochází, v klíčových ohledech liší. Přestože 5profilové řešení obsahuje velký profil *Průměrné většiny* (51,8 %), jeho další dělení nepřináší interpretačně hodnotné rozlišení. 5profilové řešení tak nabízí interpretačně nejsilnější a zároveň nejúspornější řešení, které zachovává čitelná interpretační jádra všech profilů a nepřináší problémy s malými nebo vnitřně nesourodými profily, jež jsou charakteristické pro řešení s vyšším počtem profilů.

Průměrná posteriorní pravděpodobnost (average posterior probability, dále AvePP) vyjadřuje, jak spolehlivě jsou jednotlivé případy přiřazeny do příslušných profilů, a představuje jeden z doporučených indikátorů kvality přiřazení případů v LPA (Spurk et al., 2020). Respondenti byli do profilů přiřazeni na základě modálního přiřazení, tedy každý respondent byl zařazen do profilu s nejvyšší posteriorní pravděpodobností příslušnosti. V 5profilovém řešení se hodnoty AvePP pohybují v rozmezí od 0,763 do 0,850. Spurk et al. (2020) uvádějí hodnotu 0,80 jako orientační referenční bod běžně používaný v literatuře. Pod tuto hranicí se nacházejí profily *Ukotvení* (AvePP = 0,763) a *Sociální* (AvePP = 0,783) – ostatní tři profily tuto hodnotu překračují. Uvedené hodnoty naznačují, že kvalita přiřazení případů u 5profilového řešení je celkově přijatelná, přičemž profily *Ukotvení* a *Sociální* vykazují mírně nižší, avšak stále uspokojivou míru jistoty kvality přiřazení.

5 Výsledky

5.1 Interpretace profilů

V následující části jsou představeny jednotlivé profily 5profilového řešení v tomto pořadí: *Sociální, Ukotvení, Intenzivní, Indiferentní* a *Průměrná většina*. Pro snazší a přehlednější interpretaci byla hodnotící škála o šesti možnostech odpovědí, která byla použita v dotazníku, sloučena do tří kategorií: silná podobnost („Velmi se mi podobá", „Podobá se mi"), slabá podobnost („Podobá se mi málo", „Podobá se mi trochu") a vyjádření nepodobnosti („Nepodobá se mi", „Velmi se mi nepodobá"). Procentuální rozložení silné podobnosti u jednotlivých portrétů napříč profily – Graf 3, souhrnný přehled všech podrobnějších tabulek je k dispozici v přílohách, kde jsou k nahlédnutí, jak sloučená škála užívaná k interpretaci (Příloha 2), tak tabulky s původní 6bodobou škálou (Příloha 3). V rámci popisu jednotlivých portrétů jsou používány anglické zkratky zavedené již při představení teoretického nástroje (podkapitola *1.2 Měření hodnot*, Tabulka 2) a při popisu faktorů (podkapitola *3.1 Explorační faktorová analýza*, Tabulka 9). Ke každému profilu je rovněž uveden stručný sociodemografický profil založený na deskriptivním popisu – podklady dostupné v Příloha 1.

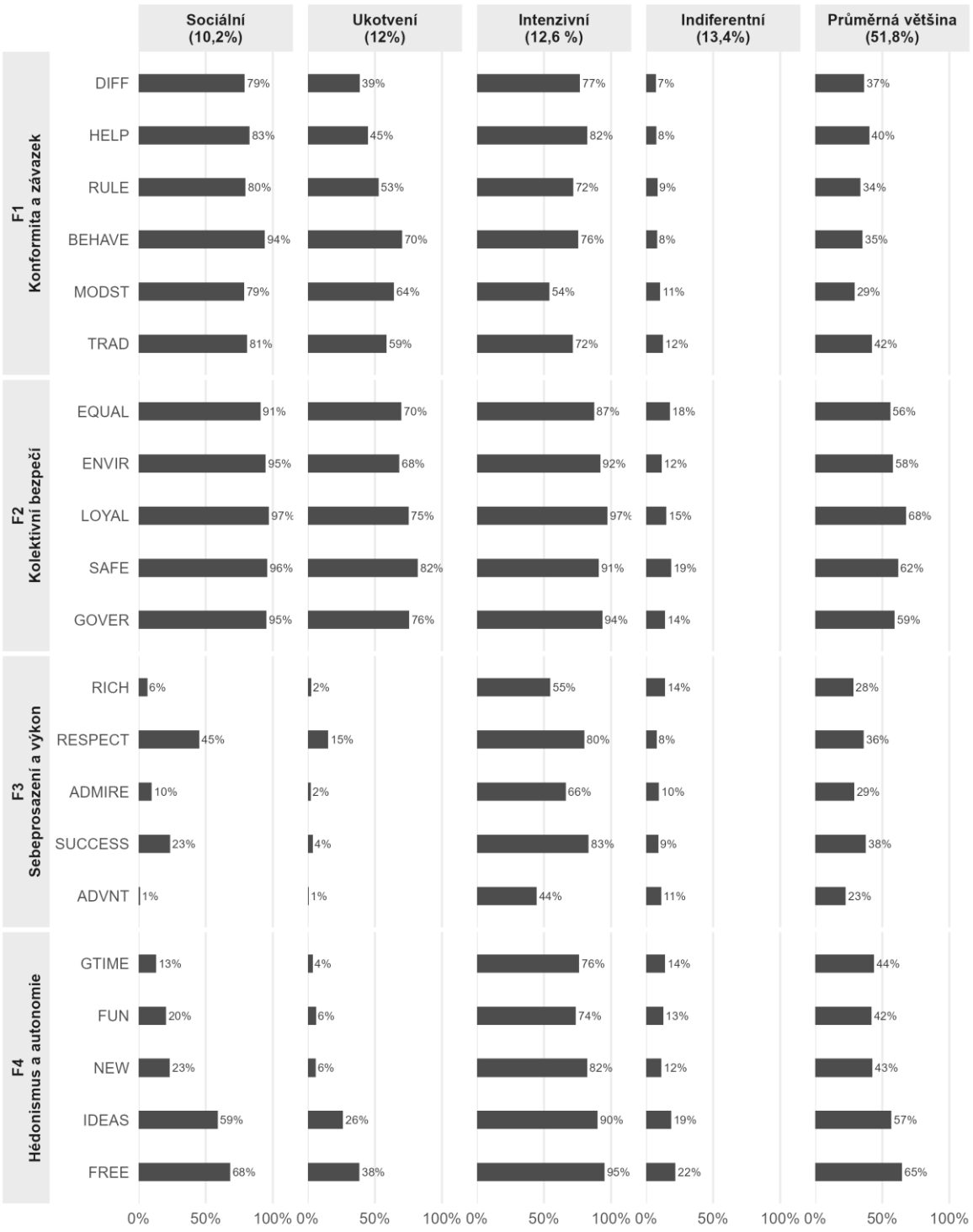
5.1.1 Sociální

Profil *Sociální* (10,2 %) se vyznačuje nejsilnější orientací na sociální zaměření v rámci celé typologie. Oba faktory spadající pod tuto dimenzi (Kolektivní bezpečí a Konformita a závazek) dosahují u tohoto profilu výrazně nadprůměrných hodnot, přičemž Kolektivní bezpečí je zastoupeno o něco silněji. Příznačná je rovněž intenzita této orientace, neboť u většiny portrétů spadajících pod oba faktory sociálního zaměření více než 80 % členů profilu deklarovalo silnou podobnost (Graf 3). Nejsilněji se členové tohoto profilu ztotožňují s popisy osob, které jsou loajální přátelům (LOYAL), žijí v bezpečném prostředí zajištěném silným státem (SAFE, GOVER), pečují o přírodu (ENVIR), preferují konformní chování (BEHAVE) a zastávají rovné zacházení s lidmi (EQUAL).

Portréty osobního zaměření vykazují u *Sociálních* výrazně nižší míru ztotožnění a členové deklarovali častěji slabou podobnost a nepodobnost. Výjimku tvoří portréty týkající se osobní svobody (FREE), tvořivosti a originality (IDEAS) a společenské autority a úcty (RESPECT), u nichž, jak je patrné z grafu (Graf 3) členové profilu volili silnou podobnost častěji než u ostatních portrétů osobního zaměření, což je v kontextu jinak nízké orientace na osobní zaměření u tohoto profilu pozoruhodné.

Z hlediska sociodemografických charakteristik jsou mezi *Sociálními* častěji zastoupeny ženy, jedinci ve věku 55–64 let a zejména 65 a více let a osoby s nižším vzděláním.

Graf 3 – Profily a vážená průměrná procentuální zastoupení silné podobnosti portrétů HVS

Poznámka. Hodnoty představují vážená procentuální zastoupení členů profilu, kteří zvolili odpověď „Velmi se mi podobá" nebo „Podobá se mi". Anglické zkratky portrétů HVS a jejich plné znění jsou uvedeny – Tabulka 2 a Tabulka 9.

5.1.2 Ukotvení

Profil *Ukotvení* (12 %) se vyznačuje průměrnou až mírně nadprůměrnou orientací na sociální zaměření, tedy nikoli intenzivním hodnotovým zaujetím, nýbrž konzistentním ukotvením v zavedených sociálních strukturách, přičemž silněji je zastoupen faktor Kolektivní bezpečí než Konformita a závazek. Nejsilněji se členové tohoto profilu ztotožňují s portréty vztahujícími se k životu v bezpečném prostředí zajištěném silným státem (SAFE, GOVER), loajalitě k přátelům (LOYAL) a konformnímu chování ve společnosti (BEHAVE).

Specifické je pro *Ukotvené* orientace na faktory osobního zaměření, kde je zaznamenána velmi nízká míra ztotožnění s jednotlivými portréty (Graf 3). U většiny výroků členové profilu častěji volili vyjádření nepodobnosti, a to až na tři výjimky. Těmito výjimkami jsou portréty o osobní svobodě (FREE) a tvořivosti a originalitě (IDEAS) a výrok o společenské autoritě a úctě (RESPECT), u nichž nad nepodobností převažuje slabá podobnost. Nejnižší míra ztotožnění je zaznamenána u profilů týkajících se dobrodružství (ADVNT), získávání obdivu ukazováním svých schopností (ADMIRE) a dosahování bohatství (RICH).

Z hlediska sociodemografických charakteristik jsou mezi *Ukotvenými* častěji zastoupeny ženy a jedinci ve věku 55–64 let a výrazně častěji ve věku 65 a více let – jedná se o průměrně nejstarší profil celé typologie. Z hlediska vzdělání převažují jedinci se základním nebo středním vzděláním bez maturity.

5.1.3 Intenzivní

Profil *Intenzivní* (12,6 %) se jako jediný v celé typologii vyznačuje silnou orientací současně na sociální i osobní zaměření. V oblasti sociálního zaměření dosahují oba faktory nadprůměrných hodnot, přičemž v oblasti osobního zaměření dosahuje profil největšího podílu silné podobnosti ze všech profilů. Příznačné pro členy tohoto profilu je, že u naprosté většiny portrétů více než polovina jeho členů deklarovala silnou podobnost (Graf 3) – výjimku tvoří pouze výrok týkající se vyhledávání nových a vzrušujících aktivit (ADVNT).

Nejsilněji se *Intenzivní* ztotožňují s popisy lidí, kteří jsou loajální k přátelům (LOYAL), váží si osobní svobody (FREE), života v bezpečném prostředí zajištěném silným státem (SAFE, GOVER), pečující o přírodu (ENVIR) a tvořivé (IDEAS). Charakteristické pro tento profil je však spíše to, že silná podobnost je rozložena široce napříč téměř všemi portréty – některé z nich rezonují o něco silněji než jiné, rozdíly mezi nimi jsou však relativně malé. *Intenzivní* se tedy nevyznačují tím, že by se vyhraněně hlásili k určitému hodnotovému obsahu, ale zejména tím, že intenzita jejich ztotožnění je celkově vysoká.

Z hlediska sociodemografických charakteristik se jedná o nejmladší profil typologie, v němž jsou oproti ostatním častěji zastoupeni jedinci do 44 let, zejména pak do 24 let – průměrný věk členů profilu je však jen mírně nižší než u zbývajících profilů. Jedná se také o profil s nejčetnějším zastoupením osob s vysokoškolským vzděláním.

5.1.4 Indiferentní

Profil *Indiferentní* (13,4 %) se od ostatních profilů odlišuje nikoli přítomností určité hodnotové orientace, nýbrž její absencí. Napříč všemi čtyřmi faktory je zaznamenána nízká míra

ztotožnění a nelze tedy jednoznačně říci, které faktory jsou pro členy profilu výrazněji vystihující. Průměrně vyšší procentuální zastoupení silné podobnosti je patrné u faktorů sociálního zaměření než u osobního zaměření, rozdíl je však téměř zanedbatelný. Členové profilu napříč všemi čtyřmi faktory nejčastěji volili slabou podobnost a téměř u všech výroků deklarovali nepodobnost častěji než silnou podobnost, jejíž zastoupení je velmi nízké (Graf 3). *Indiferentní* se tedy nevyznačují tím, že by se vyhraněně vymezovali vůči určitému hodnotovému obsahu, ale tím, že intenzita jejich ztotožnění je celkově nízká a rozložená rovnoměrně napříč všemi výroky.

Z hlediska sociodemografických charakteristik profilu jsou mezi *Indiferentními* častěji zastoupeni muži a mírně častěji jedinci se středním vzděláním bez maturity.

5.1.5 Průměrná většina

Profil *Průměrné většiny* (51,8 %) je majoritní a jeho hodnotový profil tomu odpovídá. Napříč všemi čtyřmi faktory jsou zaznamenány hodnoty pohybující se blízko průměru vzorku. Nejčetnější zastoupení silné podobnosti vykazují výroky spadající pod faktor Kolektivní bezpečí, který tak tvoří relativně nejsilnější složku profilu. Druhým faktorem s průměrně vyšším zastoupením silné podobnosti je Hédonismus a autonomie, na pomyslném třetím místě Konformita a závazek a na posledním Sebeprosazení a výkon.

Nadpoloviční zastoupení silné podobnosti (Graf 3) je zaznamenáno u portrétů o loajalitě k přátelům (LOYAL), osobní svobodě (FREE), životě v bezpečném prostředí zajištěném silným státem (SAFE, GOVER), pečování o přírodu (ENVIR), tvořivosti a originalitě (IDEAS) a rovném zacházení s lidmi (EQUAL).

Z hlediska sociodemografických charakteristik jsou v *Průměrné většině* mírně častěji zastoupeni muži a mírně častěji lidé do 34 let.

5.2 Porovnání profilů

V rámci pěti profilů lze identifikovat dvě interpretační linie. První linii tvoří profil *Sociálních* a *Ukotvených*, které se navzájem přibližují jak celkovou orientací na sociální zaměření, tak sociodemografickými charakteristikami, jelikož mají vyšší zastoupení žen a starších jedinců. Hlavním interpretačním rozdílem mezi nimi je míra, do jaké členové *Ukotvených* deklarují nepodobnost s portréty osobního zaměření. U většiny těchto portrétů (s výjimkou FREE, IDEAS a RESPECT) více než polovina členů *Ukotvených* deklarovala nepodobnost, což ilustruje hloubku jejich neztotožnění s výroky osobního zaměření. U *Sociálních* je nadpoloviční zastoupení nepodobnosti zaznamenáno pouze u výroků ADVNT a RICH, přičemž u výroku ADMIRE se k němu přibližuje téměř polovina členů profilu. Druhým klíčovým rozdílem je celková intenzita silné podobnosti, kdy *Sociální* vykazují výrazně vyšší zastoupení silné podobnosti než *Ukotvení*, kteří jsou v tomto ohledu umírněnější.

Druhou linii tvoří profily *Indiferentních* a *Intenzivních*, které jsou interpretačně navázány jeden na druhý jako protipóly téže osy, přičemž *Průměrná většina* zaujímá na této ose střední pozici. Oba krajní profily se vyznačují tím, že nelze snadno identifikovat úzce vyhraněný hodnotový

obsah, avšak z opačných důvodů. *Indiferentní* vykazují nízkou míru silné podobnosti napříč všemi výroky bez výrazných vrcholů, přičemž dominantní volbou pro hodnocení daných portrétů je slabá podobnost. *Intenzivní* naopak deklarují silnou podobnost plošně napříč téměř všemi portréty, takže ani u nich nelze hovořit o výrazně vyhraněné hodnotové orientaci, jejich distinktivní charakteristikou je intenzita ztotožnění jako taková, nikoli jeho specifický obsah. *Průměrná většina* se od obou krajních profilů této linie liší svou umírněností – nedosahuje záporných hodnot na žádné z dimenzí a tam, kde její členové nevolili silnou podobnost, přikláněli se zpravidla ke slabé podobnosti častěji než k nepodobnosti, a to napříč všemi portréty.

U druhé interpretační linie vyvstává otázka, zda profily *Intenzivní* a *Indiferentní* nejsou zatíženy odpovědním stylem, kdy respondenti volí u všech portrétů stejnou hodnotu na škále bez ohledu na obsah. Po bližším prozkoumání se však tato obava nepotvrdila. Respondenti s velmi nízkou variabilitou odpovědí jsou sice v obou profilech zastoupeni ve vyšší míře než v profilech zbývajících, jejich podíl však zůstává okrajový a nepředstavuje dominantní charakteristiku ani jednoho z nich. Toto zjištění podporuje závěr, že profily *Intenzivní* a *Indiferentní* nejsou postaveny na odpovědním stylu respondentů.

5.3 Časová perspektiva

Tato část práce se stručně věnuje časové perspektivě typologie. Jejím cílem je posoudit, do jaké míry je zastoupení jednotlivých profilů napříč vlnami European Social Survey (ESS) srovnatelné, a zjistit, zda se profily jeví jako stabilní. Tato otázka je relevantní zejména proto, že analýza byla provedena na sloučeném datasetu zahrnujícím všechny dostupné vlny ESS pro Českou republiku, nikoli na každé vlně zvlášť. Spojení vln výzkumu do jednoho datasetu předpokládá, že výsledná typologie odráží relativně stabilní strukturu hodnotových orientací napříč sledovaným obdobím a posouzení časové perspektivy proto slouží jako ověření tohoto předpokladu. Výsledky prezentované v této části naznačují, že typologie se jeví napříč vlnami jako stabilní. Toto zjištění však vychází především z deskriptivního srovnání profilů, doplněného o základní statistické ověření a úplné ověření časové stability by vyžadovalo další analýzy přesahující rozsah této práce. Závěry je proto třeba interpretovat s odpovídající opatrností.

Procentuální zastoupení jednotlivých profilů v jednotlivých vlnách ve vážených procentech – Graf 4. Jako profily vykazující soustavnější tendenci se jeví nejvíce *Sociální* a lehce *Ukotvení*. Zastoupení *Sociálních* v průběhu vln postupně klesá – pohybuje se v rozmezí 7,5–16,3 %, přičemž nejvyšší hodnoty jsou zaznamenány v prvních vlnách a nejnižší ve vlnách posledních. Profil *Ukotvených* se pohybuje v rozmezí 7,8–23,4 %, přičemž vlna 1 výrazně vyčnívá s hodnotou 23,4 %. V ostatních vlnách je patrná mírná klesající tendence, která je však méně výrazná než u profilu *Sociálních*, a výjimkou je vlna 11, která se od tohoto trendu odchyluje směrem nahoru. Trend u obou profilů může souviset mimo jiné s jejich věkovým průměrem. Zastoupení zbývajících profilů mezi vlnami kolísá bez jasného trendu: *Intenzivní* se pohybují v rozmezí 10–17,7 %, *Indiferentní* v rozmezí 7,8–20,5 %, kdy nejvíce vyčnívá vlna 10, jejíž odchylka může částečně souviset s obdobím sběru dat v době pandemie Covid-19, a nakonec

Průměrná většina v rozmezí 45,2–62,2 %. Nelze přitom vyloučit, že část pozorovaného kolísání odráží nikoli skutečné změny hodnotových orientací, nýbrž fluktuace v odpovědním stylu respondentů mezi vlnami. Graf 5 ukazuje, že specifické postavení vykazují vlna 1 a vlna 11. V případě vlny 1 nelze vyloučit, že pozorované odchylky mohou být částečně artefaktem vážení – vlna má nejmenší velikost vzorku ze všech vln, a zároveň nejširší rozptyl analytických vah (viz Tabulka 5 v podkapitole *3.2 Váhy a chybějících hodnoty*). U vlny 11 přitom nelze vyloučit, že pozorované odchylky jsou částečně důsledkem změny metody sběru dat, která je blíže diskutována v podkapitole *3.1 Data.*

Tabulka 14 – Výsledky chí-kvadrát testu závislosti příslušnosti k profilu na vlně ESS

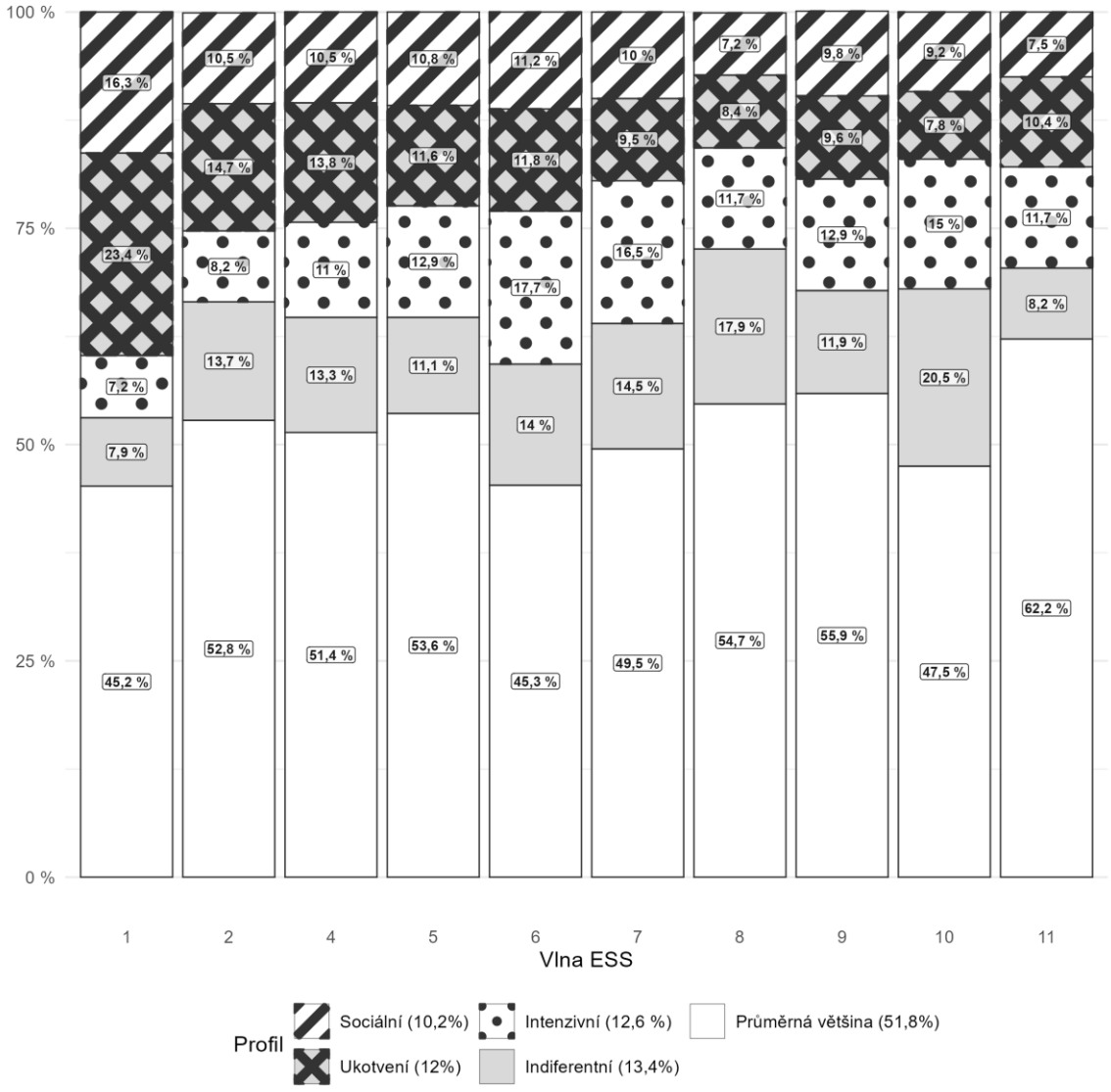
Statistika	Hodnota
Chi-kvadrát (χ^2)	361,793
Stupně volnosti (df)	36
p-hodnota	<0,001
Cramerovo V	0,103
Počet respondentů v analýze	20 949
Součet vah (vážené N)	8 515
Poznámka	Váhy: anweight

Za účelem ověření, zda příslušnost k vlně ESS hraje při zařazení respondenta do profilu statisticky významnou roli, byl proveden chí-kvadrát test (Tabulka 14). Síla vztahu byla následně kvantifikována pomocí Cramerova V. Chí-kvadrát test vyšel statisticky signifikantní, což vede k zamítnutí nulové hypotézy o neexistenci vztahu mezi příslušností k vlně a profilem. Cramerovo V však dosahuje velmi nízké hodnoty (0,103), která při tomto rozsahu dat (Analytický vzorek = 20 949) naznačuje, že statistická signifikance je do značné míry důsledkem velikosti vzorku a síla zjištěného vztahu je zanedbatelná (Hair et al., 2010).

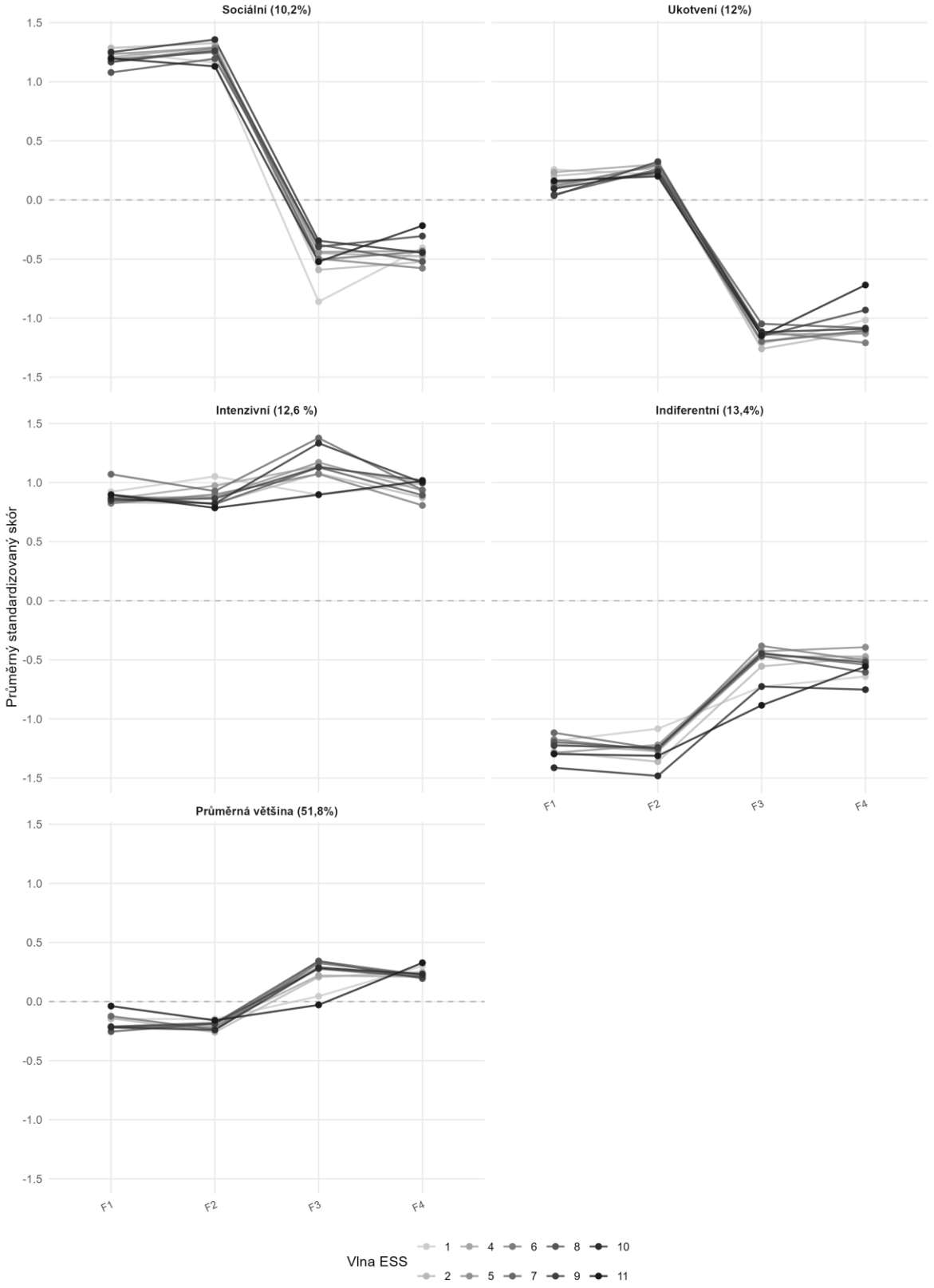
Pozornost je dále věnována průměrným standardizovaným faktorovým skórům jednotlivých profilů v čase, které slouží jako nepřímý ukazatel toho, zda jsou profily napříč vlnami interpretačně srovnatelné. Je přitom nutné zdůraznit, že se jedná výhradně o vizuální a deskriptivní posouzení – žádné formální statistické testování provedeno nebylo a níže uvedená pozorování mají proto pouze ilustrativní charakter. Jak je patrné (Graf 5), nejstabilnější se napříč vlnami jeví profil *Ukotvených*, jehož průměrné faktorové skóry nevykazují výrazné výkyvy, a profil *Průměrné většiny*, jehož linie zůstávají napříč vlnami těsně u sebe ve všech čtyřech faktorech. Naopak *Intenzivní* vykazují větší míru nestability ve faktorových skórech. Obecně se jako nejméně stabilní jeví faktor Sebeprosazení a výkon, u něhož je napříč profily pozorován největší rozptyl průměrných faktorových skórů mezi vlnami. Celkově však pozorovaný rozptyl není natolik závažný, aby zpochybňoval interpretační srovnatelnost profilů napříč vlnami. Podrobnější pohled na odchylky průměrných standardizovaných faktorových skórů od celkového průměru napříč vlnami slouží Příloha 4, z níž je rovněž patrné, že největší odchylky jsou zaznamenány u vln 1 a 11, což koresponduje s pozorováními uvedenými výše v této podkapitole.

Celkově lze konstatovat, že zastoupení profilů napříč vlnami ESS vykazuje přijatelnou míru stability. Statisticky zjištěný vztah mezi příslušností k vlně a profilem je sice signifikantní, avšak věcně zanedbatelný, o čemž svědčí velmi nízká hodnota Cramérova V. Vizuální posouzení průměrných standardizovaných faktorových skórů pak naznačuje, že profily si napříč vlnami zachovávají svůj interpretační charakter, přestože určitá míra kolísání, zejména u vln 1 a 11, je patrná. Tato pozorování podporují závěr, že sloučení vln do jednoho datasetu bylo metodologicky opodstatněné, a že výsledná typologie odráží relativně stabilní strukturu hodnotových orientací české populace v sledovaném období.

Graf 4 – Procentuální zastoupení profilů ve vlnách ESS (vážená %)

Graf 5 – Průměrné standardizované skóry faktorů podle profilu a vlny ESS (vážené %)

6 Diskuze

Při srovnání výsledků této práce s dříve existujícími výsledky (viz kapitola *2 Typologický přístup*) je nutné zohlednit zásadní odlišnost v interpretační rovině, jelikož všechny dříve představené práce přistupující k problematice typologicky vycházejí při interpretacích jednotlivých typů z vyšších hodnotových dimenzí dle Schwartzovy teorie, zatímco profily vzniklé v předkládané práci jsou interpretovány prostřednictvím nově vzniklých faktorů explorační faktorové analýzy a jednotlivých portrétů škály Human Values Scale. Tuto skutečnost je nutné brát v potaz při zasazování výsledků do širších souvislostí a jejich komparaci s ostatními pracemi.

Konfirmační faktorová analýza byla testována ve třech teoreticky podložených variantách, přičemž žádná z nich neposkytla výstup využitelný jako vstup do latentní profilové analýzy. Selhání 10faktorového řešení je v souladu se zjištěními Datler et al. (2013), podle nichž škála HVS s 21 portréty pro rozlišení deseti hodnot jednoduše nestačí, neboť sousední hodnoty spolu korelují příliš silně. Přechod k menšímu počtu dimenzí tento problém však neodstranil: ani 4faktorové, ani 7faktorové řešení nebylo použitelné z důvodu vysokých korelací mezi faktory. Výsledky ohledně 7faktorového řešení jsou v přímém rozporu s jedním ze závěrů Anýžové (2014), která 7faktorové řešení v českém kontextu dat ESS shledala vhodným. Uvedená zjištění kontrastují rovněž s postupy Leshenok (2018) a Schmidt et al. (2021), kteří data ESS, a tedy škálu HVS, využívali jako vstup do fáze segmentace bez toho, aby reportovali problémy s mezifaktorovými korelacemi: Leshenok (2018) pracovala se 4 faktory odpovídajícími vyšším dimenzím a Schmidt et al. (2021) s 10 faktory odpovídajícími jednotlivým hodnotám.

Finální 4faktorové řešení explorační faktorové analýzy základní Schwartzovo rozdělení na osobní a sociální zaměření zachovává, od čtyř vyšších dimenzí se však odchyluje. Na linii osobního zaměření došlo pouze k přesunu jediného portrétu a rozpadu jedné teoreticky předpokládané hodnoty – stimulace, zatímco na linii sociálního zaměření se obě vyšší dimenze rozpadly a portréty vystihující benevolenci a univerzalismus se přeskupily do dvou nově vzniklých faktorů. Tyto odchylky pravděpodobně vysvětlují vysoké mezifaktorové korelace zjištěné v rámci konfirmační faktorové analýzy. Nestabilita hodnot benevolence, univerzalismu a stimulace přitom není v českém kontextu překvapivá: Bilsky et al. (2011) na datech prvních dvou vln ESS identifikovali u České republiky problémy při ověřování kruhového modelu (Graf 1) Schwartzových hodnot právě u univerzalismu, benevolence, stimulace a ještě hédonismu. Skutečnost, že obdobná nestabilita se projevuje i v předkládané práci zahrnující všechny vlny, jichž se Česká republika zúčastnila, naznačuje, že se může jednat o určitý dlouhodoběji přetrvávající rys českého kontextu – nikoli však rys ojedinělý, neboť Bilsky et al. (2011) dokumentují specifické odchylky od kruhového modelu i v řadě dalších zemí.

Přestože se tedy faktorová struktura od Schwartzových teoretických předpokladů v několika ohledech odchyluje, celkové rozložení silné podobnosti u jednotlivých portrétů napříč analytickým souborem je v zásadě konzistentní s pan-kulturní hierarchií hodnot

popsanou Schwartzem (2012). V horní části pořadí podle míry deklarované silné podobnosti se nacházejí portréty spojené s loajalitou k přátelům, bezpečným prostředím zajištěným silným státem, rovným zacházením s lidmi a péčí o přírodu a dále portréty odkazující na samostatnost a svobodu rozhodování, zatímco portréty orientované na moc, úspěch, požitkářství a stimulaci se nacházejí ve spodní části tohoto pořadí. V rámci hodnot sociálního zaměření pak bezpečnost a univerzalismus obecně předčí benevolenci, tradici a konformitu.

Výsledná typologie představovaná v této práci se od ostatních typologií z literatury odlišuje zejména tím, že její profily nenásledují jednu, ale dvě interpretační linie. První linie, na níž leží interpretace profilů *Sociální* a *Ukotvení*, sleduje osu osobního a sociálního zaměření – tedy stejnou logiku jako většina ostatních představených prací (Kim & Park, 2024; Leite et al., 2021; Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016). Druhá interpretační linie se vztahuje k profilům *Intenzivní, Indiferentní* a *Průměrné většiny* a je charakterizována především celkovou intenzitou, s níž respondenti deklarují silnou podobnost s jednotlivými hodnotovými portréty. Intenzivní a Indiferentní přitom vůči sobě zaujímají v určitém směru opoziční pozice, zatímco Průměrná většina se nachází někde mezi nimi. Tato linie může odrážet skutečné rozdíly v hodnotové struktuře respondentů, rozdíly ve stylu odpovídání, případně kombinaci obojího. Přestože provedená kontrola výskytu respondentů s velmi nízkou variabilitou odpovědí tuto obavu částečně relativizuje a naznačuje, že odpovědní styl není pro tyto profily určující, nelze jej zcela vyloučit.

Pozornost je v rámci první interpretační linie věnována profilům *Sociální* a *Ukotvení*, které svou interpretací korespondují s výsledky dalších prací, a lze je proto jednodušeji zasadit do širšího kontextu. Vůči klíčové typologii Magun et al. (2016, 2017) a Rudnev et al. (2016) lze komparovat to, že profil *Sociální* je interpretačně i velikostně podobný třídě *Strong Social Focus* a profil *Ukotvení* je podobný třídě *Weak Social Focus*. Zastoupení *Weak Social Focus* bylo přitom v původní typologii pro Česko přibližně dvakrát vyšší než zastoupení *Ukotvených* v předkládané práci. Třídy odpovídající osobnímu zaměření, tedy *Weak Personal Focus* a *Strong Personal Focus*, se jako samostatné profily v typologii, kterou předkládá tato práce, neobjevily, stejně jako třída *Growth*, což bylo teoreticky možné předpokládat vzhledem k nižšímu procentuálnímu zastoupení třídy *Growth* pro Česko v typologii Magun et al. (2016, 2017) a Rudnev et al. (2016) a premise, že je tato třída v postkomunistických zemích obecně slabě zastoupena, či se vůbec nevyskytuje. Magun et al. (2016) a Rudnev et al. (2016) přitom popisují, že v postkomunistických zemích je populace oproti zemím severní a západní Evropy výrazněji rozložena podél osy sociálního a osobního zaměření. Absence jakéhokoliv profilu osobního zaměření v předkládané práci tak může odrážet skutečnou charakteristiku české společnosti, avšak stejně tak může být důsledkem toho, že typologie byla konstruována výhradně na datech z jedné země, v níž případné rozdíly v rámci osobního zaměření nemusely dosáhnout dostatečné variability k tomu, aby se jako samostatný profil vymezily.

Určitý další kontrast s problematikou osobního zaměření přináší srovnání s prací Maguna a Rudneva (2013), kteří identifikovali pro Česko dominanci *Clusteru II*, jehož členové se blíží

středu na ose konzervace–otevřenost změně a zároveň vykazují nejsilnější příklon k posílení ega ze všech čtyř segmentů, přičemž postkomunistické země obecně vykazovaly vyšší zastoupení právě v tomto segmentu osobního zaměření a v *Clusteru IV* se sociálním zaměřením. V předkládané práci naopak portréty osobního zaměření, a zejména ty teoreticky zaštítěné vyšší dimenzí posílení ega, dosahují celkově nejnižší míry silné podobnosti, a to až na profil Intenzivních, přičemž samostatný profil s dominantním osobním zaměřením se nevymezil vůbec. Nabízí se proto otázka, zda inklinace k posílení ega představuje charakteristiku relevantní především v mezinárodním srovnání jako relativní pozice české populace vůči ostatním zemím, která se nemusí nutně projevit jako dominantní orientace při analýze dat z jedné země, nebo zda tuto skutečnost ovlivňují další faktory, které na datech z jedné země nelze identifikovat.

Určité napojení na druhou interpretační linii lze nalézt v práci Kima a Parka (2024). Ti sice třídy pojmenovávají na základě osy sociálního a osobního zaměření po vzoru Magun et al. (2016), přičemž pojmenování odvozují od pozice průměrů tříd v prostoru vyšších Schwartzových dimenzí, avšak při pohledu na konkrétní rozložení silné podobnosti napříč třídami lze i zde identifikovat třídu *Weak Personal Focus* s celkově nízkými zastoupeními silné podobnosti a třídu *Strong Social Focus* s zastoupeními vysokými zastoupeními, tedy vzorec, který do určité míry odpovídá profilům *Indiferentní* a *Intenzivní*. Skutečnost okolo míry podobnosti autoři (Kim a Park, 2024) zmiňují, nicméně ji podrobně nerozebírají. Lze proto opatrně uvažovat o tom, zda vznik těchto tříd s odlišným vzorcem intenzity nesouvisí s metodologickými volbami, jimiž se Kim a Park (2024) od Magun et al. (2016) odlišují, jako je specifické centrování dat, nezahrnutí metodologického faktoru nebo použití jiného softwaru pro provedení LCA.

Rovněž v práci Leshenok (2018) lze nalézt určité napojení na druhou interpretační linii. Ve spojitosti s profilem *Intenzivních* je relevantní, že Leshenok (2018) při své segmentaci, v níž byla centra shluků zvolena přímo na základě teoretických předpokladů, u středního segmentu pracuje s pojmem hodnotové ambivalence. Tento koncept lze vztáhnout právě i na profil *Intenzivních*, jelikož ti deklarují silnou podobnost se všemi portréty HVS škály, což může souviset právě s konceptem hodnotové ambivalence, kdy lidé mají blízko k hodnotám, které jsou ve vzájemném konfliktu. Leshenok (2018) toto vztahuje ještě k postkomunistickému kontextu a vychází z předpokladu, že hodnotová ambivalence má být určité specifikum společné pro země do tohoto sektoru spadající.

Pro Česko specifičtější kontextuální komparaci umožňuje srovnání s typologií Řehákové (2006), které je však limitováno odlišností použitých přístupů, neboť autorka konstruovala typy na základě aritmetických průměrů vyšších Schwartzových dimenzí a s rozložením jednotlivých portrétů nepracovala. Přesto lze identifikovat několik konzistentních vzorců. Dominance typu *Překročení sebe sama* a velmi nízké zastoupení typu *Posílení ega* v české populaci první vlny ESS nacházejí odraz i v předkládané práci, kde portréty spadající pod faktor *Sebeprosazení a výkon* vykazují celkově nejnižší míru silné podobnosti ze všech čtyř faktorů a vysoké hodnoty u tohoto faktoru jsou převážně

charakteristické pro profil *Intenzivních*. Konzistentní jsou rovněž sociodemografické vzorce. Nad reprezentace žen v typu *Překročení sebe sama* u Řehákové (2006) koresponduje s jejich vyšším zastoupením v profilech *Sociální* a *Ukotvení*. Rostoucí zastoupení *Konzervace* s věkem a jeho pokles s rostoucím vzděláním pak nachází analogii v sociodemografických specifikách týchž profilů, kde jsou starší jedinci a jedinci s nižším vzděláním zastoupeni nadprůměrně. Na základě uvedeného lze konstatovat, že výsledky předkládané práce v oblastech umožňujících srovnání korespondují se závěry Řehákové (2006), přestože přímější komparace není vzhledem k odlišnosti přístupů možná.

Relativní stabilita profilů v čase, která je v předkládané práci deskriptivně doložena, je v souladu s předpoklady Rudneva et al. (2016) o tom, že lze předpokládat existenci typologie na základě HVS portrétů, která bude relativně stabilní v rámci jednotlivých vln dat ESS, a tedy i v čase. Obdobnou stabilitu potvrzuje i Leshenok (2018) pro ukrajinský kontext, přičemž upozorňuje na mírný pokles zastoupení segmentů se sociálním zaměřením v průběhu sledovaného období. Právě tento trend lze s náležitou opatrností pozorovat u profilu *Sociální*, jehož zastoupení napříč vlnami vykazuje relativně konzistentní klesající tendenci, zatímco u profilu *Ukotvení* je situace méně jednoznačná a zastoupení spíše kolísá, přičemž i zde lze opatrně uvažovat o určité klesající tendenci. Tento klesající trend je zároveň konzistentní se zjištěními Anýžové (2018), která pokles orientace na hodnoty sociálního zaměření v české populaci dokumentuje. U profilů *Intenzivní*, *Indiferentní* a *Průměrné většiny* není zřejmý žádný trend.

Rudnev et al. (2016) upozorňují, že k výraznějším změnám v zastoupení typů by mohlo dojít v případě závažné společenské krize nebo po delším časovém úseku. Přestože předkládaná práce zahrnuje sledované období podstatně delší, věcná síla vztahu mezi příslušností k vlně a profilem byla na základě analýzy shledána jako zanedbatelná, což smysluplnost výsledné typologie podporuje a naznačuje, že příslušnost k profilu není artefaktem konkrétní vlny sběru dat. Při interpretaci dílčích trendů je nicméně třeba zohlednit, že část pozorovaného kolísání může být důsledkem metodologických specifik krajních vln sledovaného období, jak je blíže diskutováno v kapitole věnované výsledkům. Lze proto při vědomí těchto omezení opatrně předpokládat, že pozorovaná klesající tendence profilů sociálního zaměření odráží určitý dlouhodobý společenský trend, který je podložený i literaturou.

Je důležité pozastavit se nad zvolenou metodologií a předzpracováním dat v souvislosti s výslednou typologií, na což upozorňují Schmidt et al. (2021). Toto je patrné již při pohledu na dostupnou literaturu. Magun a Rudnev (2013) pracují se stejnými daty jako Magun et al. (2016, 2017) a Rudnev et al. (2016), avšak používají odlišnou segmentační metodu, přičemž Magun a Rudnev (2013) předzpracování dat podrobně nereportují – plné srovnání proto není možné. Ve výsledcích docházejí ke vzniku odlišných typologií, konkrétně ke čtyřem shlukům interpretovaným skrze vyšší Schwartzovy dimenze (Magun & Rudnev, 2013) a pěti třídám interpretovaným především skrze osu osobního a sociálního zaměření (Magun et al., 2016, 2017; Rudnev et al., 2016). Schmidt et al. (2021) při použití LPA reportují výsledky nesrovnatelné s Magun et al. (2016) a tuto nesrovnatelnost

sami přičítají rozdílnému předzpracování dat. Albers et al. (2022) při práci se stejnými daty i metodou jako Magun et al. (2016) dospívají k výsledkům relativně srovnatelným, avšak nikoli totožným, přičemž drobné odchylky lze přičítat i pravděpodobnostní povaze LCA. Leite et al. (2021) využívají kombinaci hierarchické metody a k-means a rovněž docházejí k odlišné typologii. Leshenok (2018) volí metodu k-means s předem stanovenými centry segmentů a také dospívá k jiným výsledkům. Tato skutečnost, kromě Schmidt et al. (2021), nebyla v literatuře blíže rozebírána. Výsledky předkládané práce, jejíž typologie se od typologií prezentovaných v literatuře poměrně výrazně odlišuje, nicméně naznačují, že tato diskuze by měla být vedena a při interpretaci typologických výsledků zohledňována.

Předkládaná práce tento obraz dále dokresluje. Jak bylo diskutováno výše, druhá interpretační linie zachycující profily *Intenzivní* a *Indiferentní* se v literatuře explicitně nevyskytuje, avšak analogické tendence jsou pozorovatelné v typologii Kima a Parka (2024), kteří rovněž metodologický faktor neaplikovali a data po centrování převáděli do binárního kódu. Nelze proto vyloučit, že absence centrování a metodologického faktoru při současném použití faktorových skórů jako vstupních dat do LPA v předkládané práci, mohla přispět ke vzniku profilů zachycujících spíše celkovou intenzitu hodnotového vyjádření než jeho specifický obsah. Tento závěr je konzistentní se zjištěními Schmidt et al. (2021), kteří při použití LPA reportují, že v řešeních s nižším počtem profilů vystupuje jako dominantní interpretační narativ celkový styl odpovídání respondenta na škále podobnosti spíše než sami hodnoty, přičemž profily interpretovatelné ve vztahu ke Schwartzově teorii se výrazněji projevily až od 8profilového řešení. Otázka, zda má být styl odpovídání před segmentací eliminován, přitom v literatuře zůstává otevřená – Schmidt et al. (2021) konstatují, že rozdíly ve stylu odpovídání respondentů mohou být substantivně smysluplné, a tuto otázku explicitně označují za podnět pro další výzkum.

Přes vzájemnou odlišnost obou interpretačních linií lze mezi nimi identifikovat určité propojení. Pan-kulturní hierarchie hodnot identifikovaná na českých datech se odráží i na úrovni jednotlivých profilů. Napříč všemi profily bez ohledu na jejich profilovou příslušnost prostupuje orientace na hodnoty sociálního zaměření a osobní svobody a samostatnosti, které dosahují nejvyšší míry silné podobnosti i u profilů druhé interpretační linie, byť v různé intenzitě (Graf 3). Hodnoty osobního zaměření orientované na moc, úspěch a dobrodružství naopak zůstávají spíše okrajové či interpretačně slabší napříč celou typologií. Lze proto předpokládat, že určité hodnotové priority jsou pro českou populaci charakteristické bez ohledu na to, do kterého profilu respondenti náležejí.

Uvedená zjištění výsledky předkládané práce nezpochybňují, nýbrž dokládají, že k typologickému přístupu nelze přistupovat jako k nástroji produkujícímu vždy stejný výstup, ale jako k analytickému prostředku umožňujícímu identifikovat smysluplné vzorce hodnotových orientací, jejichž podoba je neoddělitelně spjata se všemi metodologickými rozhodnutími, která jim předcházejí. Právě proto je při konstruování typologie nezbytné tato rozhodnutí činit vědomě, transparentně je dokumentovat a při interpretaci výsledků zohledňovat jejich možné dopady.

Zároveň je na místě diskutovat o tom, do jaké míry výsledná typologie naplňuje předpokládaný potenciál identifikovat typy české populace lišící se hodnotovými orientacemi způsobem využitelným například při zkoumání problematiky společenských změn. Výsledná typologie přináší především metodologické poznatky a otevírá otázky o podmíněnosti typologických výsledků, přičemž její přímá aplikovatelnost v jiných ohledech zůstává omezená. To však neznamená, že typologický přístup ke studiu hodnot postrádá potenciál, neboť v oblastech, kde jsou skupinové rozdíly výraznější, může přinést substantivně hodnotné výsledky sloužící hlubšímu porozumění společenským změnám či třeba přijímání veřejných politik.

Stranou dosavadní diskuze stál prozatím profil *Průměrné většiny*, jemuž je proto věnována zvláštní pozornost zde. Tento profil v předkládané práci zahrnuje přibližně polovinu analytického souboru. Skutečnost, že tak velká část české populace tvoří jediný profil, který žádné z testovaných řešení nedokázalo smysluplně rozdělit, připouští dvojí interpretaci. První možností je, že značná část české populace skutečně sdílí podobné hodnotové orientace, nebo alespoň podobný způsob jejich vyjadřování prostřednictvím škály HVS, což by samo o sobě bylo substantivně zajímavým zjištěním o české společnosti. Druhou možností je, že škála HVS v české populaci nedisponuje dostatečnou rozlišovací schopností k tomu, aby jemnější rozdíly v hodnotových orientacích podchytila. Obě interpretace se přitom navzájem nevylučují: omezená citlivost nástroje a skutečná hodnotová podobnost části populace mohou působit současně a vzájemně se posilovat.

Předkládaná práce přispívá k poznání struktury hodnotových orientací české populace prostřednictvím empiricky ukotvené typologie, která reflektuje jak specificitu českého kontextu, tak upozorňuje na možnou metodologickou podmíněnost typologických výsledků. Výstupy explorativní faktorové analýzy naráží na skutečnost, že teoreticky předpokládané vyšší Schwartzovy dimenze se v českých datech ESS nefungují v původní podobě, a naznačuje, že tato odchylka může ukazovat na specifický rys v Česku. Zároveň předkládaná práce ukazuje, že typologický přístup není nástrojem produkujícím univerzálně srovnatelné výstupy, ale analytickým prostředkem, jehož výsledky jsou neoddělitelně spjaty s metodologickými rozhodnutími, která jim předcházejí, a že právě tato rozhodnutí by měla být v budoucích pracích důsledněji tematizována.

6.1 Limity práce

Předložená práce je sekundární analýzou dat a tento přístup s sebou nese specifická omezení. Autorka nebyla součástí původního výzkumného týmu a nebylo možné, jakkoliv vstupovat do procesu sběru dat ani ovlivňovat podobu datového souboru. Analýza proto musela být přizpůsobena dostupným datům, nikoli naopak. Práce se v tomto ohledu opírá o dostupnou metodologickou dokumentaci dostupnou na webovém portálu (European Social Survey, n. d.) a o renomé, kterým výzkum ESS (European Social Survey) v mezinárodní akademické komunitě disponuje.

Na úrovni dat přináší využití ESS vedle nesporných výhod i určitá omezení. Vzhledem k průřezovému designu šetření není možné sledovat longitudinální změny. Česká republika

se navíc neúčastnila všech vln sběru dat, konkrétně chyběla ve vlně 3, což narušuje kontinuitu časové řady. Ve vlně 11 došlo ke změně způsobu získávání odpovědí, kdy byla použita metoda sběru PAPI-self a CAWI, což vstupuje do srovnatelnosti dat s ostatními vlnami výzkumu. Dalším omezením je přítomnost chybějících hodnot, a to jak u proměnných Human Values Scale, tak například i u sociodemografických proměnných. Chybějící hodnoty vznikají jednak absencí odpovědí, jednak využitím únikových možností odpovědi. Specifické postavení vykazuje rovněž vlna 1, která disponuje nejmenším vzorkem ze všech vln a zároveň nejširším rozptylem analytických vah (viz Tabulka 3 v podkapitole *3.1 Data*), přičemž při takto malém vzorku mohou silně vážení respondenti výrazněji ovlivnit výsledné rozložení profilů. Odchylky pozorované u obou vln jsou patrné jak v zastoupení profilů, tak ve faktorových skórech, a při interpretaci výsledků je proto třeba k nim přistupovat s obezřetností.

Specifická omezení vyplývají rovněž z podoby využívaných proměnných. Analýza je postavena na datech sebraných prostřednictvím HVS (Human Values Scale), která obsahuje pouze 21 výroků odpovídajících zkrácené verzi původního dotazníku PVQ (Portrait Value Questionnaire). Plná verze PVQ přitom obsahuje přibližně dvakrát více položek (Schwartz, 2012). Každá teoreticky vymezená hodnota je v této zkrácené verzi reprezentována pouze 2 až 3 výroky, na základě čehož lze předpokládat sníženou obsahovou validitu, ale i přesnost měření jednotlivých hodnot nebo vyšších dimenzí spojených s teorií a kruhovým modelem (Graf 1). Dále byly jednotlivé portréty respondenty hodnoceny na omezené 6bodové škále a tazatelům byla umožněna i možnost zaznamenat únikové odpovědi.

Další skupina omezení se týká konkrétních analytických rozhodnutí učiněných v průběhu zpracování dat. Kontrolu metodologického faktoru nebylo možné implementovat z důvodu technických omezení prostředí R. V rámci explorační faktorové analýzy (EFA) bylo jako způsob nakládání s chybějícími hodnotami zvoleno párové odstranění (pairwise deletion). Toto rozhodnutí bylo motivováno snahou zachovat co největší část datového souboru při zachování ordinálního charakteru proměnných. Vstupními daty pro latentní profilovou analýzu (LPA) byly faktorové skóry z EFA, jejichž struktura se od Schwartzovy teorie (2012) v několika ohledech odchyluje. Samotná LPA byla odhadována pomocí Model 1 s rovnými rozptyly a nulovými kovariacemi, který je restriktivnější než modely s volnějšími parametry Spurk et al. (2020). Všechna tato rozhodnutí jsou blíže popsána v kapitolách *3.3 Analytický postup* a *4 Analýza*.

S těmito rozhodnutími úzce souvisí i otázka možného vlivu stylu odpovídání na výsledky analýzy. Do analýzy nebyly zahrnuty dvě intervence, které mají tento vliv snižovat, a to centrování odpovědí ani kontrola metodologického faktoru. Centrování bylo zváženo, avšak zamítnuto, neboť před faktorovou analýzou vede ke zkreslení faktorové struktury (Chan, 2003). Kontrola metodologického faktoru nebyla implementována z důvodu technických omezení prostředí R. Faktorové skóry z EFA proto styl odpovídání respondentů neeliminují a nelze zcela vyloučit, že část výsledné typologické struktury může být tímto ovlivněna.

Určitá omezení se týkají rovněž přiřazení respondentů do profilů. To probíhalo na základě nejvyšší posteriorní pravděpodobnosti, respondent je tedy zařazen do profilu, ke kterému se nejvíce přibližuje, přičemž zbývající klasifikační nejistota není dále zohledněna. Ve výsledném řešení LPA u dvou z pěti profilů – *Ukotvení* a *Sociální* – dosahuje průměrná posteriorní pravděpodobnost příslušnosti hodnot mírně pod orientační hranicí 0,80 (Spurk et al., 2020), což naznačuje o něco nižší jistotu klasifikace u těchto profilů. Zároveň je důležité dodat, že výsledné profily jsou statistické konstrukty, nikoli přirozeně existující skupiny v populaci. Jejich interpretace má proto analytický a typologický charakter a nelze z ní vyvozovat, že členové téhož profilu tvoří v realitě homogenní či ohraničenou sociální skupinu.

Na závěr je třeba zmínit omezení týkající se časové perspektivy analýzy. Testování měrové invariance bylo provedeno pouze na úrovni faktorů, nikoli na úrovni profilů samotných. Invariance profilů napříč vlnami nebyla ověřena, neboť taková procedura přesahuje rozsah této práce. K časové perspektivě je proto přistupováno pouze deskriptivně a pozorování uvedená v podkapitole *5.3 Časová perspektiva* mají výhradně ilustrativní charakter. Výslednou typologii z výše zmíněných důvodů nelze zobecňovat na současnou českou populaci – analýza zachycuje hodnotové orientace české populace ve sledovaném období s využitím dostupných vah, nikoli aktuální stav populace.

Závěr

Cílem předkládané práce bylo identifikovat typologii dle struktury hodnotových orientací v české populaci a sledovat zastoupení jednotlivých typů v čase. Tyto cíle byly převedeny do výzkumných otázek, kde druhá rozvíjí první: *„Je možné identifikovat v české populaci typologii jedinců dle struktury hodnotové orientace? Jaké typy lze v české populaci identifikovat a jak se jejich zastoupení proměňuje v čase?“*.

Na obě výzkumné otázky byla nalezena odpověď. V datech byla pomocí explorační faktorové analýzy a latentní profilové analýzy identifikována typologie obecné české populace 15+ dle struktury hodnotových orientací, jednotlivé typy byly pojmenovány a interpretovány na základě dvou interpretačních linií. Identifikované profily byly pojmenovány: *Sociální* (10,2 %), *Ukotvení* (12,0 %), *Intenzivní* (12,6 %), *Indiferentní* (13,4 %) a *Průměrná většina* (51,8 %). Z hlediska časové perspektivy vykazuje zastoupení jednotlivých typů relativní stabilitu – věcná síla vztahu mezi příslušností k vlně a profilu byla shledána jako zanedbatelná. S náležitou opatrností lze dále pozorovat slabou klesající tendenci u profilů sociálního zaměření (*Sociální*, *Ukotvení*).

Zmiňované dvě interpretační linie se od sebe poměrně výrazně liší. První sleduje osu osobního a sociálního zaměření, na níž leží profily *Sociální* a *Ukotvení*, a umožňuje srovnání s typologiemi z literatury. Druhá linie, charakterizující profily *Intenzivní*, *Indiferentní* a *Průměrné většiny*, zachycuje především celkovou intenzitu, s níž respondenti deklarují podobnost s hodnotovými portréty. Přestože u profilů *Intenzivní* a *Indiferentní* vyvstávala otázka možného zatížení odpovědním stylem respondentů, provedená kontrola tuto obavu do značné míry upozadila, jak je podrobněji diskutováno ve výsledcích, a odpovědní styl tak pravděpodobně není pro tyto profily určující. U *Průměrné většiny* pak vyvstává otázka, zda její existence buď poukazuje na poměrně homogenní hodnotové prostředí v české populaci, anebo nástroj Human Values Scale nedokáže zajistit podklady, na jejichž základě by bylo možné identifikovat podrobněji rozdíly v hodnotových orientacích české populace.

Přes určitá omezení, práce přispívá k poznání hodnotových orientací české populace v několika ohledech. Zaprvé přináší empiricky ukotvenou typologii, která pro českou populaci v tomto rozsahu dosud chyběla, i když je specifická zejména svojí druhou interpretační linií. Zadruhé ukazuje, že teoreticky předpokládané vyšší Schwartzovy dimenze v českých datech European Social Survey pravděpodobně nefungují v původní podobě, a naznačuje, že identifikovaná odchylka může být specifickým rysem českého kontextu. Zatřetí přispívá do diskuze, že typologický přístup neprodukuje vždy srovnatelné výstupy – výsledky práce konkrétně naznačují, že jak volba přístupu k předzpracování dat, například rozhodnutí o centrování nebo zahrnutí metodologického faktoru, tak volba segmentační metody pravděpodobně ovlivňují podobu výsledné typologie. Tato rozhodnutí je proto nezbytné činit vědomě, transparentně je dokumentovat a při interpretaci výsledků zohledňovat, jakým způsobem se do výsledné typologie propisují.

Pro budoucí výzkum se otevírá několik podnětných směrů. Prvním je prozkoumání revidované verze hodnotové části dotazníku, která bude implementována od 12. vlny European Social

Survey. Nová koncepce nástroje představuje příležitost ověřit, nakolik jsou dosavadní zjištění o struktuře hodnotových orientací závislá na konkrétní podobě měřícího nástroje v českém prostředí, a přináší tak prostor pro širší metodologické srovnání.

Druhým směrem je aplikace odlišných metodologických přístupů na česká data European Social Survey – konkrétně by bylo přínosné ověřit, jakým způsobem by se výsledná typologie proměnila při jiné volbě předzpracování dat nebo segmentační metody či obojího, a přiblížit se tak odpovědi na otázku, nakolik je identifikovaná typologie závislá na metodologických rozhodnutích, která jí předcházela.

Třetím a pravděpodobně nejpodnětnějším směrem je systematické prozkoumání toho, nakolik konkrétní metodologická rozhodnutí, jako je centrování, zahrnutí metodologického faktoru nebo volba segmentační metody aj., ovlivňují podobu výsledné typologie při práci s daty vycházejícími, jak ze Schwartzovy teorie hodnot, tak obecně.

Poznámka

V průběhu psaní této práce byla využita podpora nástrojů umělé inteligence. Nejvýznamněji byl využíván nástroj Claude (Anthropic, 2025), a to zejména při úpravách textu, kontrole pravopisu a gramatiky, strukturování jednotlivých kapitol a při tvorbě a ladění skriptů v jazyce R. V menší míře byly využity také nástroje ChatGPT (OpenAI, 2025) a Gemini (Google, 2025). Všechny tyto nástroje sloužily jako asistenti při organizaci myšlenek a systematickém postupu při psaní a analýze – jejich úkolem nebylo generovat obsahovou náplň textu ani provádět analýzy samostatně. Veškeré formulace textu, interpretace teoretických konceptů a analýzy dat byly vypracovány autorkou práce na základě kritické práce s odbornými zdroji.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Albers, K. J., Mørup, M., Schmidt, M. N., & Glückstad, F. K. (2022). Predictive evaluation of human value segmentations. *The Journal of Mathematical Sociology, 46*(1), 28–55. https://doi.org/10.1080/0022250X.2020.1811277

Anthropic. (2025). *Claude* [Velký jazykový model]. https://claude.ai

Anýžová, P. (2014). The comparability of Schwartz's human values scale in international data. *Czech Sociological Review, 50*(4), 547–580. https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.4.108

Anýžová, P. (2018). Čeho si Češi váží a jaké hodnoty dnes preferují? In J. Pospíšilová & E. Krulichová (Eds.), *Jak se žije Čechům v současné Evropě* (pp. 13–36). Academia.

Bilsky, W., Janik, M., & Schwartz, S. H. (2011). The structural organization of human values—Evidence from three rounds of the European Social Survey (ESS). *Journal of Cross-Cultural Psychology, 42*(5), 759–776. https://doi.org/10.1177/0022022110362757

Buriánek, J. (2018). Typologie. In *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Typologie

Chan, W. (2003). Analyzing ipsative data in psychological research. *Behaviormetrika, 30*(1), 99–121. https://doi.org/10.2333/bhmk.30.99

Cieciuch, J., Schwartz, S. H., & Davidov, E. (2015). Values, social psychology of. In J. D. Wright (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd ed., Vol. 25, pp. 41–46). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.25098-8

Datler, G., Jagodzinski, W., & Schmidt, P. (2013). Two theories on the test bench: Internal and external validity of the theories of Ronald Inglehart and Shalom Schwartz. *Social Science Research, 42*(3), 906–925. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.12.009

Enders, C. K. (2022). *Applied missing data analysis* (2nd ed.). The Guilford Press.

European Social Survey. (n.d.). *ESS Data Portal*. https://ess.sikt.no/en/

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS1 - integrated file, edition 6.7* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess1e06_7

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2012). *ESS2 - integrated file, edition 3.6 (Italy not included)* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess2e03_6

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS4 - integrated file, edition 4.6 (Austria and Lithuania not included)* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess4e04_6

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS5 - integrated file, edition 3.5 (Austria not included)* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess5e03_5

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS6 - integrated file, edition 2.6* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess6e02_6

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS7 - integrated file, edition 2.3* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess7e02_3

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS8 - integrated file, edition 2.3* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess8e02_3

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS9 - integrated file, edition 3.2* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess9e03_2

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2023). *ESS10 - integrated file, edition 3.2* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess10e03_2

European Social Survey European Research Infrastructure (ESS ERIC). (2024). *ESS11 - integrated file, edition 1.0* [Data set]. Sikt – Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research. https://doi.org/10.21338/ess11e01_0

Google. (2025). *Gemini* [Velký jazykový model]. https://gemini.google.com

Hair, J. F., Jr., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson Prentice Hall.

Jorgensen, T. D., Pornprasertmanit, S., Schoemann, A. M., & Rosseel, Y. (2025). *semTools: Useful tools for structural equation modeling* (R package version 0.5-7). https://CRAN.R-project.org/package=semTools

Kaminska, O. (2020). *Guide to using weights and sample design indicators with ESS data*. European Social Survey. https://www.europeansocialsurvey.org/sites/default/files/2023-06/ESS_weighting_data_1_1.pdf

Kim, K. J., & Park, H. (2024). The structure of moral culture and the effect of social capital in South Korea. *Journal of Asian Sociology, 53*(2), 151–174. https://doi.org/10.21588/dns.2024.53.2.003

Leite, Â., Ramires, A., Vidal, D. G., Sousa, H. F. P. e., Dinis, M. A. P., & Fidalgo, A. (2021). Hierarchical cluster analysis of human value priorities and associations with subjective

well-being, subjective general health, social life, and depression across Europe. *Social Sciences, 10*(2), 74. https://doi.org/10.3390/socsci10020074

Leshenok, U. (2018). Tipology of value orientations of Ukrainians (based on the data of European Social Survey). *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Sociological Studies of Contemporary Society: Methodology, Theory, Methods, 41*, 56–61. https://doi.org/10.26565/2227-6521-2018-41-09

Magun, V., & Rudnev, M. (2013). *Basic human values of Russians: Both different from and similar to other Europeans* (WP BRP 23/SOC/2013). https://doi.org/10.2139/ssrn.2317178

Magun, V., Rudnev, M., & Schmidt, P. (2016). Within- and between-country value diversity in Europe: A typological approach. *European Sociological Review, 32*(2), 189–202. https://doi.org/10.1093/esr/jcv080

Magun, V., Rudnev, M., & Schmidt, P. (2017). A typology of European values and Russians' basic human values. *Russian Social Science Review, 58*(6), 509–540. https://doi.org/10.1080/10611428.2017.1398547

OpenAI. (2025). *ChatGPT* [Velký jazykový model]. https://openai.com/chatgpt

Posit Team. (2026). *RStudio: Integrated development environment for R* (verze 2026.4.0.526). Posit Software. https://www.posit.co/

Prudký, L. a kol. (2009). *Inventura hodnot: Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Academia.

R Core Team. (2026). *R: A language and environment for statistical computing* (verze 4.5.3). R Foundation for Statistical Computing. https://www.R-project.org/

Rosseel, Y., Jorgensen, T. D., & De Wilde, L. (2025). *lavaan: Latent variable analysis* (R package version 0.6-20). https://doi.org/10.32614/CRAN.package.lavaan

Rosenberg, J. M., Beymer, P. N., Anderson, D. J., Van Lissa, C. J., & Schmidt, J. A. (2018). tidyLPA: An R package to easily carry out latent profile analysis (LPA) using open-source or commercial software. *Journal of Open Source Software, 3*(30), 978. https://doi.org/10.21105/joss.00978

Rudnev, M., Magun, V., & Schmidt, P. (2016). Basic human values: Stability of value typology in Europe. In M. Voicu, I. C. Mochmann, & H. Dülmer (Eds.), *Values, economic crisis and democracy* (pp. 21–49). Routledge.

Revelle, W. (2025). *psych: Procedures for psychological, psychometric, and personality research* (R package version 2.5.6). Northwestern University. https://CRAN.R-project.org/package=psych

Řeháková, B. (2006). Measuring value orientations with the use of S. H. Schwartz's value portraits. *Czech Sociological Review, 42*(1), 107–128. https://doi.org/10.13060/00380288.2006.42.1.07

Schmidt, M. N., Seddig, D., Davidov, E., Mørup, M., Albers, K. J., Bauer, J. M., & Glückstad, F. K. (2021). Latent profile analysis of human values: What is the optimal number of clusters? *Methodology, 17*(2), 127–148. https://doi.org/10.5964/meth.5479

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1–65). Academic Press. https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6

Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture, 2*(1). https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116

Schwartz, S. H. (2016). Basic individual values: Sources and consequences. In T. Brosch & D. Sander (Eds.), *Handbook of value: Perspectives from economics, neuroscience, philosophy, psychology and sociology* (pp. 63–84). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198716600.003.0004

Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J.-E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology, 103*(4), 663–688. https://doi.org/10.1037/a0029393

Sommer, E., Dorer, B., Efu Nkong, U., Hanson, T., Zinn, S., & Schwartz, S. H. (2025). Revision and cross-cultural adaptation of the human values scale for self-completion modes. *Survey Practice, 18*. https://doi.org/10.29115/SP-2025-0017

Spurk, D., Hirschi, A., Wang, M., Valero, D., & Kauffeld, S. (2020). Latent profile analysis: A review and "how to" guide of its application within vocational behavior research. *Journal of Vocational Behavior, 120*, 103445. https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103445

Tierney, N., & Cook, D. (2023). Expanding tidy data principles to facilitate missing data exploration, visualization and assessment of imputations. *Journal of Statistical Software, 105*(7), 1–31. https://doi.org/10.18637/jss.v105.i07

Watkins, M. W. (2018). Exploratory factor analysis: A guide to best practice. *Journal of Black Psychology, 44*(3), 219–246. https://doi.org/10.1177/0095798418771807

Seznam grafů

Graf 1 – Kruhový model Schwartzovy teorie hodnot 12
Graf 2 – Hodnoty fit indexů BIC, AIC a entropie podle počtu profilů 34
Graf 3 – Profily a vážená průměrná procentuální zastoupení silné podobnosti portrétů HVS 38
Graf 4 – Procentuální zastoupení profilů ve vlnách ESS (vážená %) 43
Graf 5 – Průměrné standardizované skóry faktorů podle profilu a vlny ESS (vážené %) 44

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Definice 10 hodnotových typů a jejich hlavní motivačních cílů 9
Tabulka 2 – Testované položky HVS škály v ESS, znění pro muže 14
Tabulka 3 – Charakteristiky datových souborů 22
Tabulka 4 – Sociodemografické charakteristiky celkového souboru a analytického vzorku 24
Tabulka 5 – Rozmezí vah a počtů respondentů v jendotlicých vlnách 25
Tabulka 6 – Chybějící hodnoty v proměnných HVS podle vln ESS (absolutní počty) 26
Tabulka 7 – Chybějící hodnoty v proměnných HVS podle vln ESS (%) 26
Tabulka 8 – Komunality a faktorové zátěže 4faktorového řešení 30
Tabulka 9 – Čtyřfaktorové řešení v kontextu Schwartzovy teorie hodnot 31
Tabulka 10 – Korelace mezi faktory 33
Tabulka 11 – Korelace faktorů a portrétů 33
Tabulka 12 – Výsledky testu měrové invariance 34
Tabulka 13 – Procentuální zastoupení profilů v jednotlivých řešeních LPA (vážená %) 35
Tabulka 14 – Výsledky chí-kvadrát testu závislosti příslušnosti k profilu na vlně ESS 42

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1 - Rozložení sociodemografických charakteristik podle profilů (vážená %) I

Příloha 2 – Procentuální zastoupení sloučené škály odpovědí HVS portrétů podle profilů (vážená %) II

Příloha 3 – Procentuální zastoupení škály odpovědí HVS portrétů podle profilů (vážená %) VI

Příloha 4 – Odchylky průměrných standardizovaných skórů faktorů od celkového průměru profilu podle vlny ESS..... XIV

Příloha 5 – Štěpení profilů: přechod z 5profilového na 4profilové řešení.....XV

Příloha 6 – Štěpení profilů: přechod z 6profilového na 5profilové řešení..... XVI

Příloha 7 – Štěpení profilů: přechod z 7profilového na 6profilové řešení..... XVI

Příloha 1 - Rozložení sociodemografických charakteristik podle profilů (vážená %)

Proměnná	Odpověď	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
Pohlaví	Muž	31,9	32,0	49,8	55,5	52,9	48,2	555.745	0,000	0,163	0,1
	Žena	68,1	68,0	50,2	44,5	47,1	51,8				
Věková skupina	do 24	3,7	2,5	21,1	15,5	18,1	14,8	2375.624	0,000	0,169	0,9
	25–34	7,8	6,8	18,2	15,3	18,3	15,4				
	35–44	10,3	11,1	19,8	18,0	17,1	16,2				
	45–54	17,9	17,1	17,3	17,2	18,8	18,1				
	55–64	25,1	24,6	13,2	17,2	15,1	17,3				
	65+	35,2	37,9	10,4	16,8	12,5	18,2				
Vzdělání	ZŠ vč. nedokončeného	17,4	22,2	13,6	18,7	14,1	16,0	757.192	0,000	0,110	0,5
	Vyučení a SŠ bez maturity	36,6	40,9	22,4	37,0	30,6	32,3				
	SŠ s maturitou	34,1	28,0	38,1	33,7	37,7	35,7				
	VŠ a VOŠ	11,9	8,9	25,9	10,5	17,5	16,0				
Velikost místa bydliště – rekód	Vesnice a statek nebo dům na samotě	31,4	32,1	29,4	33,9	31,5	31,6	77.354	0,000	0,043	0,7
	Město nebo menší město	40,8	41,0	35,9	36,4	36,0	37,1				
	Velké město a předměstí nebo sídlo v bezprostřední blízkosti velkého města	27,8	26,9	34,7	29,7	32,5	31,3				

Příloha 2 – Procentuální zastoupení sloučené škály odpovědí HVS portrétů podle profilů (vážená %)

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F1 – Konformita a závazek	DIFF – Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.	Silná podobnost (5–6)	79,0	38,7	76,8	7,4	36,6	42,4	5028.663	0,000	0,351	2,4
		Slabá podobnost (3–4)	19,5	53,0	21,5	65,1	57,8	49,7				
		Nepodobnost (1–2)	1,6	8,3	1,6	27,5	5,7	7,9				
	HELP – Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.	Silná podobnost (5–6)	82,6	44,8	82,4	7,6	40,4	46,2	5768.02	0,000	0,374	1,7
		Slabá podobnost (3–4)	16,5	48,1	17,2	65,8	56,2	47,5				
		Nepodobnost (1–2)	1,0	7,1	0,4	26,6	3,4	6,3				
	RULE – Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.	Silná podobnost (5–6)	79,7	52,8	71,8	8,6	33,8	42,3	4388.919	0,000	0,328	2,7
		Slabá podobnost (3–4)	17,4	39,1	24,1	61,3	55,4	46,4				
		Nepodobnost (1–2)	2,9	8,0	4,1	30,1	10,8	11,3				
	BEHAVE – Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.	Silná podobnost (5–6)	94,1	70,3	75,6	8,3	35,3	47,0	6599.481	0,000	0,399	1,3
		Slabá podobnost (3–4)	5,3	26,4	22,4	62,6	57,1	44,4				
		Nepodobnost (1–2)	0,6	3,3	2,1	29,2	7,6	8,5				
	MODST – Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.	Silná podobnost (5–6)	78,6	64,3	54,1	10,6	29,4	39,3	4081.87	0,000	0,316	2,4
		Slabá podobnost (3–4)	19,4	31,4	37,9	58,5	57,6	48,2				
		Nepodobnost (1–2)	2,0	4,2	8,0	30,9	13,0	12,5				
	TRAD – Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.	Silná podobnost (5–6)	80,8	58,7	71,5	12,5	42,3	47,9	3762.502	0,000	0,301	1,2
		Slabá podobnost (3–4)	15,9	30,5	23,9	58,7	47,1	40,5				
		Nepodobnost (1–2)	3,3	10,8	4,6	28,9	10,7	11,6				

Poznámka. Škála o šesti možnostech odpovědí, která byla použita v dotazníku, je sloučena do tří kategorií: silná podobnost (6 - Velmi se mi podobá, 5 - Podobá se mi), slabá podobnost (4 - Podobá se mi málo, 3 - Podobá se mi trochu) a vyjádření nepodobnosti (2 - Nepodobá se mi, 1 - Velmi se mi nepodobá).

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F2 – Kolektivní bezpečí	EQUAL – Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.	Silná podobnost (5–6)	90,8	69,8	87,4	17,7	56,0	60,1	4262.401	0,000	0,322	1,8
		Slabá podobnost (3–4)	7,8	25,8	11,8	64,0	40,3	34,7				
		Nepodobnost (1–2)	1,3	4,4	0,9	18,2	3,7	5,1				
	ENVIR – Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.	Silná podobnost (5–6)	94,7	68,2	92,0	11,6	58,1	61,2	6311.942	0,000	0,390	1,1
		Slabá podobnost (3–4)	5,1	29,4	7,7	68,2	40,0	34,8				
		Nepodobnost (1–2)	0,2	2,4	0,2	20,1	1,8	4,0				
	LOYAL – Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.	Silná podobnost (5–6)	97,2	75,1	97,3	15,1	67,8	68,5	6919.782	0,000	0,409	1,1
		Slabá podobnost (3–4)	2,7	23,7	2,5	68,0	31,5	28,8				
		Nepodobnost (1–2)	0,1	1,2	0,1	16,8	0,7	2,7				
	SAFE – Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.	Silná podobnost (5–6)	95,9	82,0	90,8	18,7	61,8	65,8	5382.881	0,000	0,361	1,5
		Slabá podobnost (3–4)	3,6	15,5	8,0	61,0	34,3	29,1				
		Nepodobnost (1–2)	0,4	2,5	1,2	20,3	3,9	5,2				
	GOVER – Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.	Silná podobnost (5–6)	95,3	75,5	93,5	14,2	59,3	63,3	6116.748	0,000	0,386	1,8
		Slabá podobnost (3–4)	4,5	19,7	5,9	61,2	36,4	30,5				
		Nepodobnost (1–2)	0,3	4,8	0,6	24,6	4,3	6,1				

Poznámka. Škála o šesti možnostech odpovědí, která byla použita v dotazníku, je sloučena do tří kategorií: silná podobnost (6 - Velmi se mi podobá, 5 - Podobá se mi), slabá podobnost (4 - Podobá se mi málo, 3 - Podobá se mi trochu) a vyjádření nepodobnosti (2 - Nepodobá se mi, 1 - Velmi se mi nepodobá).

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F3 – Sebeprosazení a výkon	RICH – Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	Silná podobnost (5–6)	6,5	2,5	54,7	14,2	28,4	24,5	5373.646	0,000	0,361	1,5
		Slabá podobnost (3–4)	43,4	34,3	39,0	54,3	57,4	50,4				
		Nepodobnost (1–2)	50,1	63,2	6,3	31,5	14,2	25,1				
	RESPECT – Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.	Silná podobnost (5–6)	45,1	15,2	80,0	7,9	36,2	36,3	4983.701	0,000	0,348	1,5
		Slabá podobnost (3–4)	38,1	48,0	18,3	61,1	54,5	48,4				
		Nepodobnost (1–2)	16,8	36,8	1,7	31,0	9,4	15,3				
	ADMIRE – Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	Silná podobnost (5–6)	9,8	2,2	66,2	9,7	29,1	25,9	6864.482	0,000	0,408	1,7
		Slabá podobnost (3–4)	42,4	27,2	29,6	53,9	56,1	47,6				
		Nepodobnost (1–2)	47,8	70,6	4,2	36,5	14,9	26,5				
	SUCCESS – Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.	Silná podobnost (5–6)	23,4	3,9	83,3	9,3	37,8	34,2	7885.163	0,000	0,437	1,5
		Slabá podobnost (3–4)	50,5	38,2	15,9	58,6	55,4	48,3				
		Nepodobnost (1–2)	26,1	57,9	0,8	32,2	6,7	17,5				
	ADVNT – Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.	Silná podobnost (5–6)	1,2	0,8	44,5	11,3	22,8	19,2	7205.171	0,000	0,418	1,4
		Slabá podobnost (3–4)	23,0	5,4	44,1	48,1	53,6	42,8				
		Nepodobnost (1–2)	75,8	93,8	11,4	40,6	23,6	38,1				

Poznámka. Škála o šesti možnostech odpovědí, která byla použita v dotazníku, je sloučena do tří kategorií: silná podobnost (6 - Velmi se mi podobá, 5 - Podobá se mi), slabá podobnost (4 - Podobá se mi málo, 3 - Podobá se mi trochu) a vyjádření nepodobnosti (2 - Nepodobá se mi, 1 - Velmi se mi nepodobá).

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F4 – Hédonismus a autonomie	GTIME – Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřeje.	Silná podobnost (5–6)	13,0	3,9	76,2	14,2	44,0	36,1	7554.392	0,000	0,429	2,0
		Slabá podobnost (3–4)	54,2	38,3	22,8	60,5	51,0	47,5				
		Nepodobnost (1–2)	32,8	57,8	1,0	25,3	4,9	16,4				
	FUN – Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.	Silná podobnost (5–6)	20,4	6,2	73,8	12,8	42,0	35,6	6491.507	0,000	0,396	1,1
		Slabá podobnost (3–4)	50,6	38,7	24,3	61,0	51,6	47,8				
		Nepodobnost (1–2)	29,0	55,1	1,9	26,1	6,4	16,6				
	NEW – Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.	Silná podobnost (5–6)	23,2	6,1	82,1	11,5	42,7	37,1	7007.738	0,000	0,413	1,9
		Slabá podobnost (3–4)	53,3	41,4	17,2	59,1	50,8	46,8				
		Nepodobnost (1–2)	23,5	52,5	0,7	29,4	6,5	16,1				
	IDEAS – Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.	Silná podobnost (5–6)	58,9	26,3	90,0	18,7	56,8	52,5	4385.447	0,000	0,326	1,8
		Slabá podobnost (3–4)	36,1	51,4	9,4	58,8	39,9	39,6				
		Nepodobnost (1–2)	5,0	22,2	0,5	22,5	3,3	7,9				
	FREE – Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.	Silná podobnost (5–6)	68,2	38,5	95,1	21,9	64,7	60,1	4460.709	0,000	0,329	1,9
		Slabá podobnost (3–4)	29,4	51,0	4,9	60,1	34,1	35,3				
		Nepodobnost (1–2)	2,4	10,5	0,1	18,0	1,2	4,5				

Poznámka. Škála o šesti možnostech odpovědí, která byla použita v dotazníku, je sloučena do tří kategorií: silná podobnost (6 - Velmi se mi podobá, 5 - Podobá se mi), slabá podobnost (4 - Podobá se mi málo, 3 - Podobá se mi trochu) a vyjádření nepodobnosti (2 - Nepodobá se mi, 1 - Velmi se mi nepodobá).

Příloha 3 – Procentuální zastoupení škály odpovědí HVS portrétů podle profilů (vážená %)

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F1 – Konformita a závazek	DIFF – Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.	6 – Velmi se mi podobá	31,6	4,8	29,2	0,9	4,6	10,0	7132.12	0,000	0,295	2,4
		5 – Podobá se mi	47,3	33,9	47,7	6,5	32,0	32,4				
		4 – Podobá se mi trochu	16,3	37,3	17,7	27,5	42,1	33,9				
		3 – Podobá se mi málo	3,1	15,6	3,8	37,6	15,7	15,8				
		2 – Nepodobá se mi	1,1	6,3	1,2	20,5	4,7	6,2				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,4	2,0	0,4	7,0	0,9	1,8				
	HELP – Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.	6 – Velmi se mi podobá	38,9	7,9	37,1	0,7	5,4	12,5	8536.2	0,000	0,322	1,7
		5 – Podobá se mi	43,6	36,9	45,3	6,9	35,0	33,7				
		4 – Podobá se mi trochu	14,4	33,7	14,6	26,5	41,8	32,5				
		3 – Podobá se mi málo	2,0	14,4	2,7	39,3	14,4	15,0				
		2 – Nepodobá se mi	0,6	5,3	0,4	20,4	2,9	5,0				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,4	1,8	0	6,2	0,5	1,3				
	RULE – Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.	6 – Velmi se mi podobá	36,5	11,5	27,2	0,9	4,2	10,9	6151.511	0,000	0,275	2,7
		5 – Podobá se mi	43,2	41,3	44,5	7,7	29,5	31,4				
		4 – Podobá se mi trochu	13,3	27,4	17,0	27,4	37,2	29,7				
		3 – Podobá se mi málo	4,1	11,7	7,2	33,9	18,3	16,7				
		2 – Nepodobá se mi	2,2	6,4	3,0	22,3	8,7	8,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,7	1,7	1,1	7,7	2,1	2,5				

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F1 – Konformita a závazek	BEHAVE – Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.	6 – Velmi se mi podobá	58,3	18,9	33,0	1,0	3,8	14,5	10074.707	0,000	0,349	1,3
		5 – Podobá se mi	35,8	51,4	42,6	7,3	31,5	32,5				
		4 – Podobá se mi trochu	4,5	20,8	16,4	25,9	40,3	29,4				
		3 – Podobá se mi málo	0,7	5,6	5,9	36,6	16,8	15,1				
		2 – Nepodobá se mi	0,3	2,8	1,7	22,3	6,3	6,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,3	0,5	0,4	6,9	1,3	1,7				
	MODST – Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.	6 – Velmi se mi podobá	38,8	16,9	21,2	1,5	4,3	11,1	5533.104	0,000	0,260	2,4
		5 – Podobá se mi	39,7	47,5	32,9	9,1	25,1	28,2				
		4 – Podobá se mi trochu	15,8	23,5	23,8	26,0	35,3	29,2				
		3 – Podobá se mi málo	3,7	7,9	14,1	32,5	22,3	19,0				
		2 – Nepodobá se mi	1,7	3,3	6,5	23,0	10,7	10,0				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,4	0,9	1,4	7,9	2,3	2,6				
	TRAD – Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.	6 – Velmi se mi podobá	51,4	19,8	33,6	1,5	8,7	16,6	5783.958	0,000	0,264	1,2
		5 – Podobá se mi	29,4	38,9	37,9	10,9	33,6	31,3				
		4 – Podobá se mi trochu	11,5	21,0	16,7	27,1	31,5	25,7				
		3 – Podobá se mi málo	4,4	9,5	7,2	31,5	15,6	14,8				
		2 – Nepodobá se mi	2,1	7,4	3,5	18,6	7,6	7,9				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	1,2	3,4	1,1	10,3	3,1	3,7				

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F2 – Kolektivní bezpečí	EQUAL – Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.	6 – Velmi se mi podobá	56,2	20,6	47,0	2,9	12,9	21,2	6784.135	0,000	0,287	1,8
		5 – Podobá se mi	34,7	49,2	40,4	14,8	43,1	38,9				
		4 – Podobá se mi trochu	6,3	20,2	9,6	34,5	31,4	25,2				
		3 – Podobá se mi málo	1,5	5,5	2,2	29,5	8,8	9,6				
		2 – Nepodobá se mi	1,3	3,2	0,7	14,5	3,1	4,1				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,1	1,3	0,2	3,8	0,6	1,0				
	ENVIR – Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.	6 – Velmi se mi podobá	65,0	19,4	55,5	1,7	15,6	24,3	9850.707	0,000	0,345	1,1
		5 – Podobá se mi	29,7	48,8	36,5	9,9	42,6	36,9				
		4 – Podobá se mi trochu	4,6	24,8	7,0	33,5	32,3	25,5				
		3 – Podobá se mi málo	0,5	4,6	0,8	34,7	7,8	9,3				
		2 – Nepodobá se mi	0,2	2,0	0,1	16,0	1,6	3,2				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,0	0,4	0,1	4,2	0,2	0,7				
	LOYAL – Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.	6 – Velmi se mi podobá	65,7	18,3	61,1	2,0	14,7	24,6	11688.311	0,000	0,375	1,1
		5 – Podobá se mi	31,5	56,8	36,2	13,1	53,1	43,9				
		4 – Podobá se mi trochu	2,4	18,9	2,3	36,6	27,1	21,7				
		3 – Podobá se mi málo	0,2	4,9	0,2	31,5	4,4	7,1				
		2 – Nepodobá se mi	0,1	1,0	0,1	12,4	0,6	2,1				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0	0,2	0	4,4	0,1	0,7				

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F1 – Konformita a závazek	SAFE – Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.	6 – Velmi se mi podobá	75,4	36,2	62,3	2,8	17,5	29,4	9045.774	0,000	0,331	1,5
		5 – Podobá se mi	20,5	45,8	28,5	15,9	44,3	36,3				
		4 – Podobá se mi trochu	2,6	12,4	6,1	29,5	25,2	19,5				
		3 – Podobá se mi málo	1,0	3,2	1,9	31,5	9,0	9,6				
		2 – Nepodobá se mi	0,1	2,0	1,0	15,1	3,2	4,0				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,4	0,5	0,2	5,2	0,7	1,2				
	GOVER – Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.	6 – Velmi se mi podobá	78,0	33,3	65,1	2,2	19,1	30,5	9501.025	0,000	0,340	1,8
		5 – Podobá se mi	17,3	42,1	28,4	12,0	40,2	32,9				
		4 – Podobá se mi trochu	3,2	14,5	4,8	30,3	27,5	20,9				
		3 – Podobá se mi málo	1,3	5,3	1,1	31,0	8,9	9,6				
		2 – Nepodobá se mi	0,1	3,9	0,5	18,8	3,5	4,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,2	0,9	0,1	5,8	0,8	1,3				

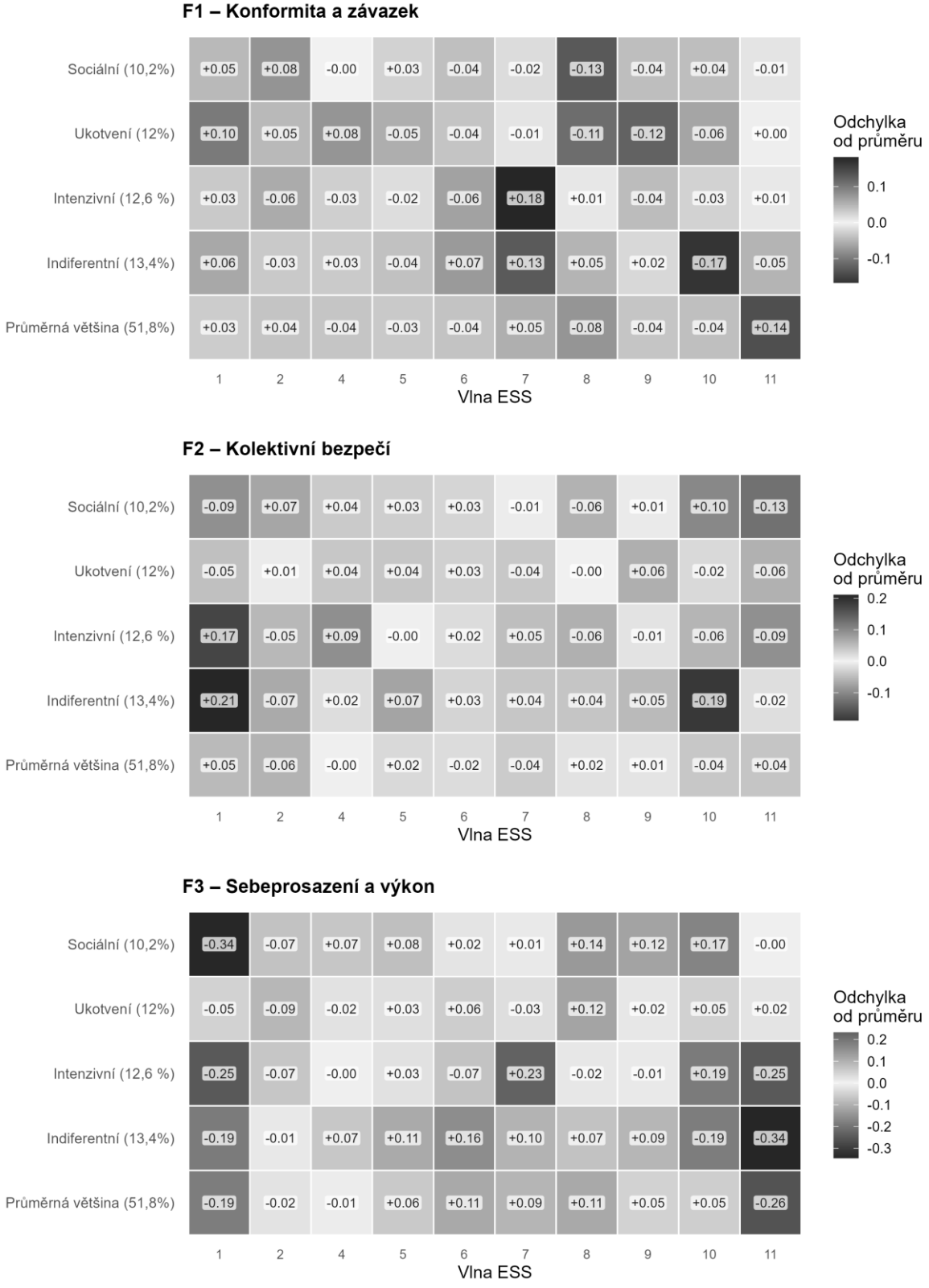
Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F3 – Sebeprosazení a výkon	RICH – Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	6 – Velmi se mi podobá	1,6	0,3	20,7	2,7	6,3	6,4	6443.755	0,000	0,279	1,5
		5 – Podobá se mi	5,0	2,2	34,0	11,5	22,1	18,0				
		4 – Podobá se mi trochu	16,1	8,5	27,7	26,6	34,8	27,8				
		3 – Podobá se mi málo	27,2	25,8	11,3	27,7	22,5	22,7				
		2 – Nepodobá se mi	32,8	38,5	4,9	23,0	11,8	17,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	17,3	24,7	1,4	8,5	2,4	7,3				
	RESPECT – Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.	6 – Velmi se mi podobá	15,8	1,8	34,8	1,4	6,0	9,5	6461.304	0,000	0,280	1,5
		5 – Podobá se mi	29,3	13,4	45,1	6,5	30,2	26,8				
		4 – Podobá se mi trochu	23,5	24,1	13,9	28,4	37,6	30,4				
		3 – Podobá se mi málo	14,5	23,9	4,4	32,7	16,9	18,0				
		2 – Nepodobá se mi	11,8	24,8	1,4	23,0	7,8	11,4				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	5,1	12,0	0,3	8,0	1,6	3,9				
	ADVNT – Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.	6 – Velmi se mi podobá	0,3	0,3	19,6	2,0	5,4	5,6	9225.186	0,000	0,334	1,4
		5 – Podobá se mi	0,9	0,5	24,9	9,3	17,4	13,6				
		4 – Podobá se mi trochu	4,6	0,8	25,7	20,3	28,2	21,1				
		3 – Podobá se mi málo	18,4	4,6	18,4	27,7	25,4	21,6				
		2 – Nepodobá se mi	35,5	37,3	8,4	26,5	19,0	22,5				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	40,3	56,5	3,0	14,2	4,6	15,5				

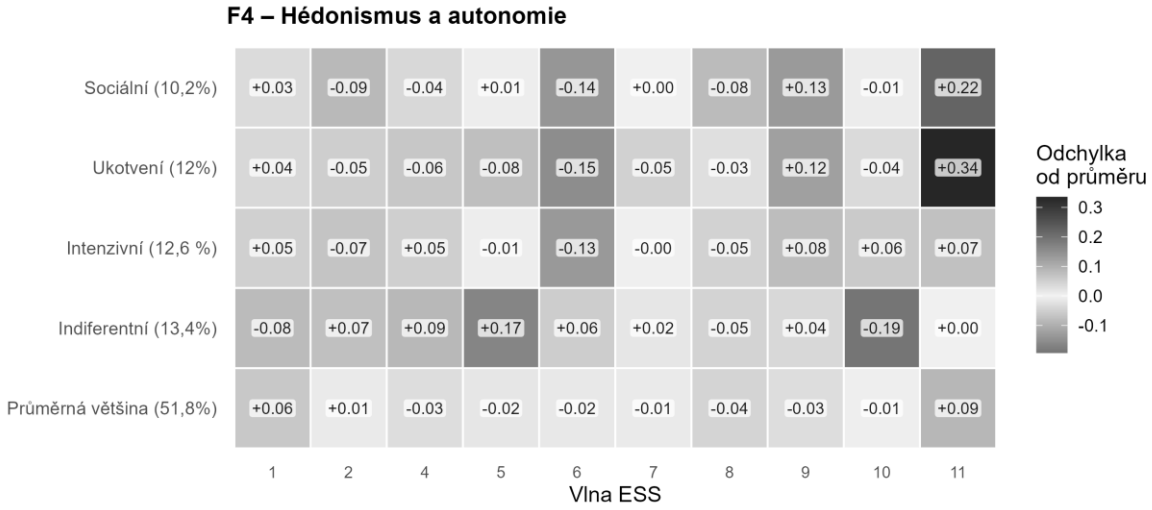
Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F3 – Sebeprosazení a výkon	ADMIRE – Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	6 – Velmi se mi podobá	3,1	0,4	28,4	1,5	5,4	6,9	8503.102	0,000	0,321	1,7
		5 – Podobá se mi	6,8	1,8	37,8	8,2	23,6	19,0				
		4 – Podobá se mi trochu	16,7	6,8	20,2	22,9	33,7	25,6				
		3 – Podobá se mi málo	25,7	20,4	9,4	31,0	22,4	22,0				
		2 – Nepodobá se mi	28,9	41,8	3,3	26,5	12,5	18,4				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	18,9	28,8	0,9	9,9	2,4	8,0				
	SUCCESS – Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.	6 – Velmi se mi podobá	6,5	0,4	43,0	1,4	7,3	10,1	10223.184	0,000	0,352	1,5
		5 – Podobá se mi	16,9	3,6	40,3	7,9	30,5	24,1				
		4 – Podobá se mi trochu	26,2	12,8	13,9	24,6	37,1	28,5				
		3 – Podobá se mi málo	24,3	25,3	2,0	34,0	18,3	19,8				
		2 – Nepodobá se mi	17,8	38,9	0,6	24,2	5,8	12,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	8,3	19,0	0,2	7,9	0,9	4,7				

Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F4 – Hédonismus a autonomie	GTIME – Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřeje.	6 – Velmi se mi podobá	3,8	0,5	36,4	2,4	10,6	10,9	9140.872	0,000	0,334	2,0
		5 – Podobá se mi	9,2	3,3	39,8	11,8	33,4	25,2				
		4 – Podobá se mi trochu	26,0	12,5	18,4	30,3	35,4	28,8				
		3 – Podobá se mi málo	28,1	25,9	4,3	30,2	15,7	18,7				
		2 – Nepodobá se mi	22,1	38,6	0,9	18,6	4,4	11,8				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	10,7	19,2	0,1	6,7	0,6	4,6				
	FUN – Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.	6 – Velmi se mi podobá	5,8	0,8	33,4	3,0	9,1	10,0	8040.565	0,000	0,312	1,1
		5 – Podobá se mi	14,6	5,4	40,4	9,8	32,9	25,6				
		4 – Podobá se mi trochu	26,8	14,8	18,9	28,2	35,8	29,2				
		3 – Podobá se mi málo	23,8	23,9	5,4	32,8	15,8	18,6				
		2 – Nepodobá se mi	17,5	33,1	1,6	19,4	5,5	11,4				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	11,6	22,0	0,3	6,7	0,9	5,2				
	NEW – Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.	6 – Velmi se mi podobá	6,5	0,9	41,7	1,6	9,5	11,2	8903.035	0,000	0,329	1,9
		5 – Podobá se mi	16,7	5,2	40,3	9,8	33,2	26,0				
		4 – Podobá se mi trochu	28,9	15,1	13,4	26,9	35,0	28,2				
		3 – Podobá se mi málo	24,4	26,3	3,8	32,2	15,8	18,6				
		2 – Nepodobá se mi	15,7	36,5	0,4	22,3	5,8	12,0				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	7,8	16,0	0,3	7,2	0,7	4,1				

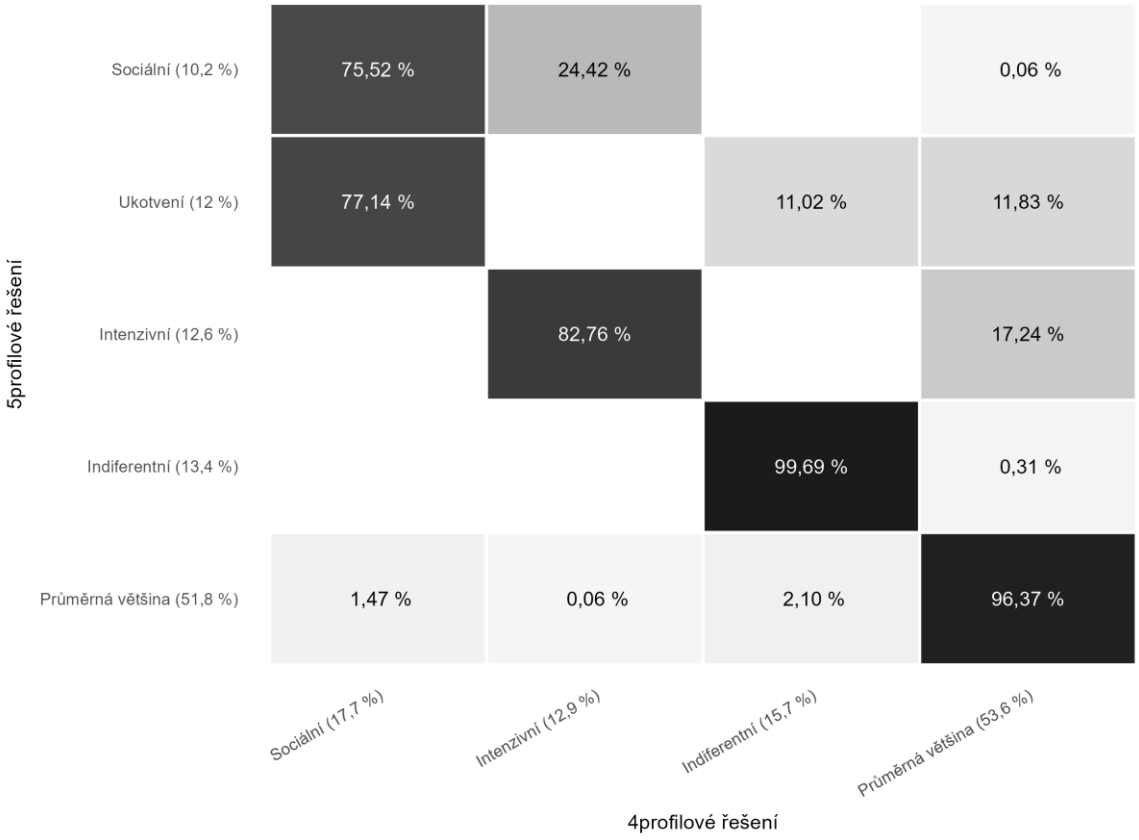
Faktor	Portrét	Možnost odpovědi	Sociální (10,2 %)	Ukotvení (12,0 %)	Intenzivní (12,6 %)	Indiferentní (13,4 %)	Průměrná většina (51,8 %)	Celkem	χ^2	p	Cramérovo V	% chybějící hodnoty
F4 – Hédonismus a autonomie	IDEAS – Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.	6 – Velmi se mi podobá	24,5	4,9	53,2	2,8	16,6	18,8	6095.211	0,000	0,272	1,8
		5 – Podobá se mi	34,5	21,4	36,8	15,9	40,2	33,7				
		4 – Podobá se mi trochu	26,3	31,4	7,9	31,7	30,7	27,6				
		3 – Podobá se mi málo	9,8	20,1	1,6	27,1	9,3	12,0				
		2 – Nepodobá se mi	4,0	16,0	0,4	16,6	2,8	6,0				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	1,0	6,2	0,1	5,9	0,5	1,9				
	FREE – Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.	6 – Velmi se mi podobá	33,1	8,1	61,3	5,2	20,7	23,6	6645.861	0,000	0,284	1,9
		5 – Podobá se mi	35,1	30,4	33,8	16,7	44,1	36,6				
		4 – Podobá se mi trochu	23,0	31,9	4,4	31,7	27,7	25,3				
		3 – Podobá se mi málo	6,4	19,1	0,5	28,4	6,4	10,1				
		2 – Nepodobá se mi	1,7	8,2	0,0	14,3	1,1	3,6				
		1 – Vůbec se mi nepodobá	0,7	2,3	0,0	3,7	0,1	0,9				

Příloha 4 – Odchylky průměrných standardizovaných skórů faktorů od celkového průměru profilu podle vlny ESS

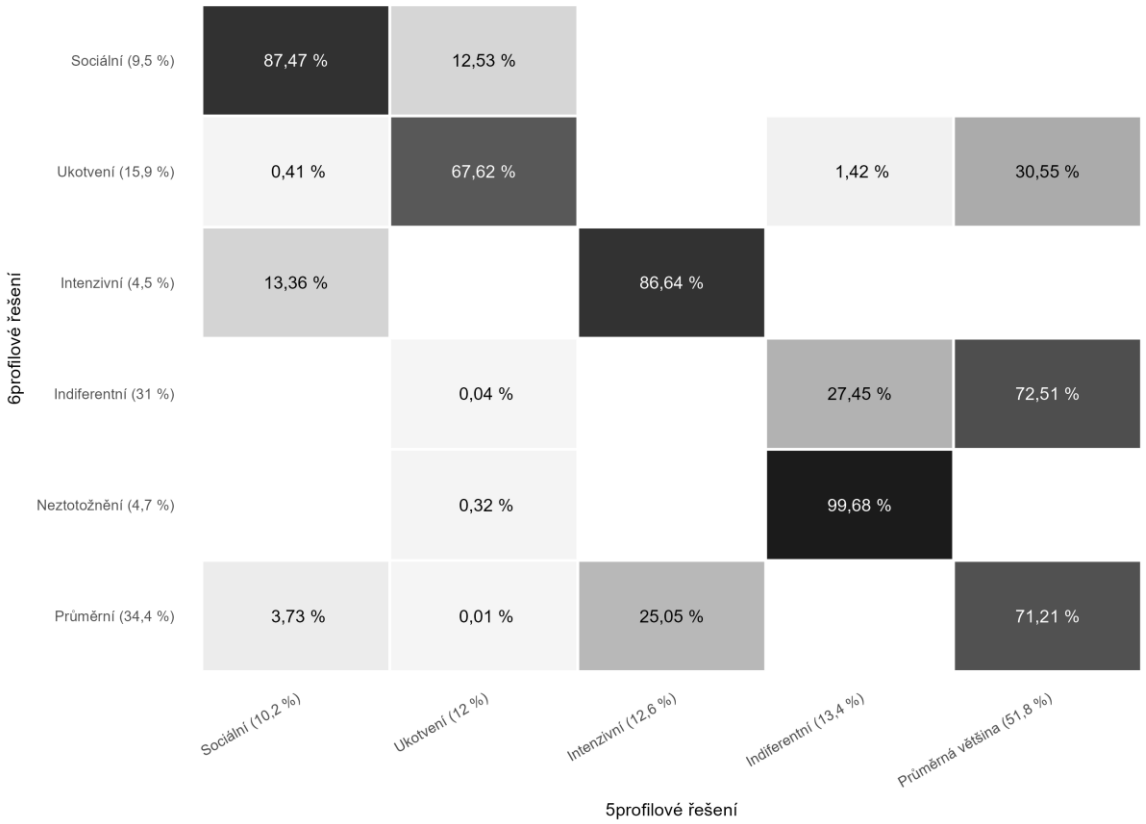

Příloha 5 – Štěpení profilů: přechod z 5profilového na 4profilové řešení

Příloha 6 – Štěpení profilů: přechod z 6profilového na 5profilové řešení

Příloha 7 – Štěpení profilů: přechod z 7profilového na 6profilové řešení

